

HÂKİM VE CUMHURİYET SAVCILARI İÇİN ÇOCUK ADALET SİSTEMİ EL KİTABI

HÂKİM VE CUMHURİYET SAVCILARI İÇİN ÇOCUK ADALET SİSTEMİ EL KİTABI

Kitap hazırlıkları sürerken kaybettiğimiz
değerli meslektaşımız
Hasan Şahingöz'ün anısına...

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve
Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin
2'inci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.

Yazarlar

(İsimler, baş harflerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.)

Bürge Akbulut
Av. Necla Acar
Doç. Dr. Neylan Ziyalar
Oben Südütemiz
Av. Seda Akço
Yrd. Doç. Dr. Şahika Şişmanlar

Birinci Baskı

Nisan 2015, Ankara

ISBN

978 605 9095 08 2

Editör

Yasemin Dut

Katkıda Bulunanlar

(İsimler, baş harflerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.)

Aygül Nalbant
Bülent Karakaya
Cansu Bilgiç
Erhan Ürkmez
Gökten Koçyıldırım
Gökten Koçoğlu
Muharrem Songür
Özcan Güven
Serap Güneri
Yasemin Duru Özcan
Zeynep Mutlu

Proje Paydaşları

Adalet Bakanlığı
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
Türkiye Adalet Akademisi
UNICEF Türkiye

© Kitabın yayın hakları proje paydaşlarına aittir.

Tasarım

Kurtuluş Karaşın

Baskı

YORUM MATBAACILIK

Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti.

İvedik Organize Sanayi Bölgesi Matbaacılar Sitesi 1341.

Cadde (Eski 35. Cad.) No: 36 Yenimahalle 06370 Ankara / TÜRKİYE

Telefon: 0312 395 21 12 – 394 11 06 • Faks: 0312 394 11 09

AB'nin finansal, UNICEF'in teknik desteğinde Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Türkiye Adalet Akademisi paydaşlığında yürütülen "Çocuklar için Adalet" Projesi;

1. Adil yargılama hakkının yaşama geçirilmesi, çocukların ikincil mağduriyetlerinin önlenmesi ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarına son çare olarak başvurulması ilkeleri çerçevesinde çocuk adalet sisteminde çocuk haklarının korunmasını,
 2. Çocuk adalet sistemi çalışanları için uzmanlaşmış ve kurumsallaşmış bir hizmet içi eğitim programının hazırlanmasını,
 3. Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS) çerçevesinde bireye özel rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmasını,
- hedeflemektedir.

Detaylı bilgi için: www.cocuklaricinadalet.org

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1

Çocuk Koruma ve Adalet Sistemi	6
1.1 Çocuk Koruma Sisteminin Aktörleri.....	7
1.2 Çocuk Adalet Sisteminde Disiplinler Arası İşbirliği.....	10
1.3 Çocuk Adalet Sistemi İçerisinde Çoklu Disiplinli Çalışmanın Uyum İçerisinde Yürütülmesi	14
1.4 Çocuk Adalet Sisteminin Hedefi: Çocuğun Yararının Korunması	18

Bölüm 2

Çocuk Yargılaması	20
2.1 Teşkilat	20
2.2 Genel Esaslar.....	22

Bölüm 3

Aile Mahkemesi Uygulamaları	64
3.1 Teşkilat	64
3.2 Genel Esaslar.....	65

Bölüm 4

Yanında Bulunma	88
------------------------------	----

GİRİŞ

Bu kitap, çocuklarla çalışacak hâkimler ve Cumhuriyet savcıları için hazırlanmıştır. Kitapta, çocukların adalet sistemine girdiği farklı durumlara göre rol ve sorumluluklar ele alınmaktadır. Çocuklar adalet sistemine farklı hukuki statülerde girmektedir. Her durumda da yararlarının korunması için en uygun müdahaleyi görme hakkına sahiptirler.

Bu nedenle hâkimlerin ve Cumhuriyet savcılarının görev yaptıkları alan ne olursa olsun, her zaman çocukla çalışma ihtimalleri bulunmaktadır. Örneğin ceza yargılaması açısından bakıldığında, çocuk yargılamasında görev alınmasa bile hâlâ daha çocuklarla ilgili davalara bakmak durumunda kalabilmektedir.

Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verilerine göre, 2002-2013 yılları arasında toplam çocuk sanık sayısı yüzde 80 oranında artmıştır (2002 yılında 100.904 çocuk; 2013 yılında 182.308 çocuk). Aynı yıllar arasında mahkeme türüne göre yargılanan çocuk sanıkların oranına bakıldığında, ortalama olarak çocukların yüzde 41'inin çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde yargıldıklarını görüyoruz. Bu oran son yıllarda artmış olmakla birlikte, 2013 yılında çocukların halen yüzde 48'inin genel ceza mahkemelerinde yargıldıkları görülmektedir. Hukuk mahkemelerinde, özellikle de aile mahkemelerinde, çocuğun da bulunduğu davaların oranı ise çok daha yüksektir. Birçok olayda çocuklar mağdur veya tanık olmakta ve bu sebeple adalet sistemi içerisine girmektedir.

Bu kitap hangi sebeple olursa olsun adalet sistemi içerisine giren çocuğun fark edilmesi ve yargılama sürecine etkin katılımının sağlanması için izlenmesi gereken usuller ile bilgileri içermektedir. Bu kapsamda, hem uluslararası hukuk hem de iç hukuk kurallarına dayalı olarak izlenmesi gereken usul tanıtılmaya çalışılmaktadır.

BÖLÜM 1

ÇOCUK KORUMA VE ADALET SİSTEMİ

(1) Çocuk, 18 yaşından küçük bireydir ve bu birey hak ehliyetine sahip, fiil ehliyeti kısıtlı bir bireydir. Türk Medeni Kanunu (TMK), evlenme ve mahkeme kararı ile reşit olma halinde kişinin 18 yaşından önce de reşit olmasına imkan vermektedir. Ancak, Çocuk Koruma Kanunu'na (ÇKK) göre kişi reşit olsa bile onsekiz yaşını dolduruncaya kadar korunma hakkının gereklerinden yararlanır (ÇKK 3). Bir başka deyişle korunma ihtiyacı değerlendirilirken ve yargılama usulleri düzenlenirken, daha önce reşit olsa bile 18 yaşından küçükler çocuk olarak kabul edilirler ve ÇKK'nun öngördüğü haklardan yararlanırlar.

(2) Her çocuk korunma hakkına sahiptir (ÇHS 19). Korunma hakkı çocukların her türlü istismar, ihmal ve sömürüden korunmalarını gerektirir. Öncelikle aile içinde ihmal ve istismardan korunmak; bunun yanında göç, yoksulluk gibi sebeplerle meydana gelebilecek hallerden korunmak çocukların en temel haklarından. Mülteci çocuklar için özel koruma, çalışan çocuklar için güvenceler bu nedenle öngörülmüştür. Devletlerin, çocukların fuhuş, pornografi, uyuşturucu ve uyarıcı maddeler, suça sürüklenme, satılma gibi tehlikelerden korunması için özel önlemler alma görevi de korunma hakkının gereğidir.

(3) Bu nedenle adalet sistemi içerisine giren çocuklar (mağdur, tanık, suça sürüklenen veya aile hukukundan doğan uyuşmazlıkların tarafı olarak) söz konusu olduğunda asıl olan çocuğun korunma hakkıdır. Dolayısıyla zeminde güçlü bir çocuk koruma sisteminin bulunması ve o sistemle çok iyi bir ilişki ve uyum içerisinde çalışan bir çocuk adalet sisteminin olması gerekir.

(4) Türkiye'de çocukların sağlıklı gelişimlerini tehdit eden risklerin önlenmesi, bu risklerle karşı karşıya kalan çocukların korunması ve iyileştirilmesini sağlamakla yükümlü kişi ve kurumların işleyişini gösteren "çocuk koruma ve önleme sistemleri haritası"na www.cocuk-korumaharitasi.info adresinden ulaşılabilir. Harita üzerinde çocuk koruma sisteminde görevli her bir kurum/kişinin görevlerinin temelini oluşturan mevzuat maddeleri ve ilgili teşkilat şemaları ile aralarındaki ilişkiler incelenebilir.

(5) Bu harita ülke geneli içindir. Bu hizmetlerden bir kısmı ilde sunulmuyor olabilir veya sadece belli illerde sunulan hizmetler olabilir. Çocuk büro savcılıklarının ve mahkemelerinin ülkedeki ve yargı çevresindeki çocuk koruma sisteminin olanakları hakkında bilgi sahibi olmaları beklenir. İl çocuk koruma koordinasyonları da ildeki tedbir kurumları ve hizmetlerinin bilgisini çocuk mahkemelerine sunmakla görevlidir. Cumhuriyet savcıları ve hâkimler, ÇKK'nu uygulamak için şu konularda bilgiye ihtiyaç duyarlar: Tedbirlerin uygulanmasından sorumlu kurumlar, tedbirlerin uygulanmasında kullanılacak hizmetler, sosyal çalışma görevlisi veya denetim görevlisi olarak görevlendirilebilecek meslek elemanları, uzlaşmacı olarak görev yapabilecek kişiler. Bu bilgiler il veya ilçe çocuk koruma koordinasyonundan ya da valilikten talep edilebileceği gibi çocuk büro savcılığı veya mahkeme tarafından doğrudan veya varsa sosyal çalışma görevlisi aracılığı ile de araştırılabilir.

1.1 ÇOCUK KORUMA SİSTEMLERİNİN AKTÖRLERİ

1.1.1 Önleme Aşamasındaki Aktörler

Doğrudan Önleme ile Görevlendirilmiş Kurumlar

- Aile Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Sosyal Hizmet Merkezleri

Önlemeye Yönelik Hizmetler

Sağlık Hizmetleri

- Aile hekimliği
 - Çocuğun Psiko-sosyal Gelişimini Destekleme (ÇPGD) Programı (0-6 yaş)

Çocuklara Yönelik Eğitim Hizmetleri

- Okullar
 - Erken Uyarı Sistemi Kurulması Projesi
 - Devamsızlığın İzlenmesi Projesi
 - Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Projesi
- Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri
- Rehberlik Araştırma Merkezleri

Aileye Yönelik Eğitim ve Destek hizmetleri

- Halk Eğitim Merkezleri
- Aile Danışma Merkezleri
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları
- Belediye Sosyal Destek Hizmetleri

Sosyal Güvenlik Hizmetleri

- Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri
- Sosyal Güvenlik İl Müdürlükleri

1.1.2 Fark Etme Aşamasındaki Aktörler

Doğrudan Fark Etme ile Görevlendirilmiş Kurumlar

- Sosyal Hizmet Merkezleri

Fark Etme Sorumluluğu Olanlar

- Aile hekimleri / Doktorlar
- Öğretmenler
- Diğer kamu çalışanları
- Cumhuriyet Savcılıkları
- Mahkemeler
- STK'lar
- Çocuğun bakımından sorumlu kimseler
- Mahalli mülki amirler ve muhtarlar

- Belediye zabıtalari
- Akraba, komşu vd. yetişkinler
- Kolluk

1.1.3 Bildirme Aşamasındaki Aktörler¹

Bildirimi Alma Yükümlülüğü Olan Kurumlar

- Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri / (varsa) Sosyal Hizmet Merkezleri
- Cumhuriyet Savcılıkları
- Barolar
- Kolluk

Bildirim Yapılabilen Diğer Kurumlar

- Sağlık Bakanlığı Çocuk İzlem Merkezleri

1.1.4 Müdahale Etme Aşamasındaki Aktörler²

Acil Koruma

- Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri / (varsa) Sosyal Hizmet Merkezleri

Delil Toplama

- Cumhuriyet Savcılıkları
 - Çocuk Büroları Savcıları
 - Aile İçi Şiddet Bürosu
 - Görüşme Odalarının Oluşturulması Projesi
 - Çocuk Bürolarının Güçlendirilmesi Projesi
- Kolluk

Raporlama

- Hastaneler
- Sağlık Bakanlığı Çocuk İzlem Merkezleri
- Üniversite Tıp Fakülteleri Çocuk Koruma Merkezleri
- Adli Tıp Kurumu
- Sosyal Çalışma Görevlisi

Karar Vermeye Yetkili Makamlar

- Çocuk Mahkemeleri (çocuğun korunmasına yönelik tedbirler)
- Ceza Mahkemeleri (failin yargılanması ve cezalandırılması)
 - Çocuğun ifadesinin alınması sırasında yanında uzman bulundurulması
 - Video kaydı yapılması
- Aile Mahkemeleri (çocuğun korunmasına yönelik tedbirler)
- Mülki Amirler

1 Bu aşamadaki aktörler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Hukukçular İçin Eğitim Kitabı 2.1.2, 2.1.3

2 Bu aşamadaki aktörler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Hukukçular İçin Eğitim Kitabı 2.1.2, 2.1.3

1.1.5 İyileştirme Aşamasındaki Aktörler

Mağdura Yönelik Hizmetler

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlükleri / (varsa) Sosyal Hizmet Merkezleri
 - Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri
 - Yurt – yuva
 - Koruyucu Aile
 - Evlat Edindirme
 - Aile Danışmanlığı
 - Denetim kararlarının yerine getirilmesi
 - Ayni – nakdi yardım
- İl Sağlık Müdürlükleri
 - Hastaneler
- İl Milli Eğitim Müdürlükleri
 - Okullar
 - Rehberlik Araştırma Merkezleri
- Belediyeler

Faaliyetleri yok.

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik İl Müdürlükleri

Faaliyetleri yok.

Hükümlü Yetişkin veya Suça Sürüklenen Çocuğa Yönelik Hizmetler

- Ceza İnfaz Kurumları

Mağdura ve Hükümlü Yetişkin veya Suça Sürüklenen Çocuğa Yönelik

- Denetimli Serbestlik Şube Müdürlükleri
- Kolluk

1.1.6 Koordinasyon / Planlama Aşamasındaki Aktörler

- Çocuk Koruma Koordinasyon Kurulu
 - Çocuk Koruma Stratejisi (2011 – 2015)
- Sosyal Hizmet Komisyonu
 - Çocuk Hakları Stratejisi (2012 - 2016)
- Kalkınma Bakanlığı
 - 5 Yıllık Kalkınma Planları

1.1.7 Denetim / İzleme - Değerlendirme Aşamasındaki Aktörler

- Kamu Denetçisi Kurumu
- İnsan Hakları Başkanlığı
- İl - İlçe İnsan Hakları Kurulları
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
 - BM Çocuk Hakları Sözleşmesi İzleme Raporları
- Anayasa Mahkemesi
- TBMM Çocuk Hakları İzleme Komitesi

1.2 ÇOCUK ADALET SİSTEMİNDE DİSİPLİNLER ARASI İŞBİRLİĞİ

1.2.1 Adalet Sistemi İçerisinde Birden Fazla Disiplinin Birlikte Çalışması

(1) Çocuklar adalet sistemi içerisine pek çok farklı sebeple girerler. Giriş sebebine göre farklı hukuki statüleri olur:

- *Aile hukukuna ilişkin davalarda;* velayet, vesayet, kişisel ilişki tesisi, nafaka tahsisi gibi çeşitli ihtiyaçları dava konusu olur. Aynı zamanda aile içi şiddetten, ihmal veya istismardan korunma ihtiyacı da bu alanda dava konusu haline gelir. Aile mahkemelerinde çocuklar çoğunlukla davacı veya davalı taraflardan birisi ile birlikte taraf olurlar. Aynı zamanda onların bağımsız olarak davada taraf olmaları da mümkündür.
- *Genel ceza mahkemelerinde;* çocuğa karşı işlenen suçlara ilişkin yargılamalarda çocuk suçun mağduru olarak yer alır.
- *Çocuk mahkemelerinde ise;* suça sürüklenme, bir suçun mağduru olma dahil olmak üzere her türlü korunma ihtiyacı ile ilgili yargılamada korunma ihtiyacı olan çocuk olarak yer alır. Aynı zamanda suça sürüklenen ve hakkında kovuşturma yapılabilen çocuklar, çocuk mahkemelerinde suça sürüklenen çocuk olarak sanık statüsünde yargılanırlar.
- *Bütün mahkemelerde* çocuklar aynı zamanda tanık olarak da yer alabilirler.

(2) Çocuğun adalet sistemi içerisine girmesine neden olan sebep değişse de, adalet sisteminin çocukla çalışırken her zaman çocuğa yönelik risklerle, geliş sebebi arasındaki ilişkiye dikkat etmesi gerekir. Buna bakıldığında çocuğa yönelik risklerin ortak olduğu ve aynı çocuğun bu risklerin etkisi ile birçok farklı şekilde adalet mekanizması içerisine girip, çıktığı görülür. Hedef, hangi sebeple olursa olsun ilk gelişinde riski tespit etmek ve en etkili önleyici tedbirin alınmasını sağlamaktır. Çocuğun özellikleri, içinde bulunduğu durum ve riskler, hangi sebeple adalet sistemine girdiğinden bağımsızdır (**Bkz. Örnek olay 1.1**).

Örnek Olay - 1.1

Annesi ile ilgili bilgiler: 30 yaşında, ölen ablasının kimliğini kullandığı için 2 yaş büyük kabul ediliyor, iki kız dört erkek kardeşler, 11 yaşında iken annesi vefat etmiş, babası ikinci kez evlenince üvey annesi yüzünden zor bir çocukluk dönemi geçirmiş. Okulu'nu bitirmiş, açılış yapıyor.

Babası ile ilgili bilgiler: 38 yaşında, dört kardeşi var. Çalışmıyor.

Can E. ile yapılan görüşme

14 yaşında, ... Lise birinci sınıf öğrencisi, babasının yanında otururken bir hafta önce annesinin yanına taşınmış. Anne-babası geçen sene yazdan itibaren ayrı yaşamaktalar. Anne ve babası arasındaki sorunların babasının eve para bırakmaması ve borç yapıp taksitleri ödememesinden kaynaklandığını aktarmıştır. Babası ile sürekli kavga ettiklerini, her yaptığının babasını rahatsız ettiğini, iki gün evde kalsa, üçüncü gün gidip parkta yattığını, bir keresinde kaçarak teyzesinde kaldığını, bazen bir hafta boyunca parkta kaldığını, gündüz anne-babası işte iken gelip karnını doyurduğunu, Ali adında evden kaçan bir arkadaşı ile birlikte zaman geçirdiğini, evden kaçma sebebinin hep yaşanan kavgalar olduğunu, parklarda gece dolaşırken polislerin gördüğünü ancak bir şey demediklerini, hepsinin kendisini tanıdığını ve bu nedenle dokunmadıklarını anlatmıştır. Kollarında bulunan kesik izleri sorulduğunda ise, vücudunun çeşitli yerlerindeki kesik izlerinin okulda karıştığı kavgalar veya annesi ile babası arasındaki kavgalar sırasında olduğunu söylemiştir. A. Lisesi'nde okuduğunu ancak geçen yıl 115 gün devamsızlık yaptığını, devamsızlık yaptığında evde oturduğunu, devamsızlıktan sınıfta kalınca anne babasının onu B. Lisesi'ne yazdırdıklarını, orada ablasının gazinoda çalışan bir arkadaşı olduğunu ve onunla geceleri gazinoya gittiklerini, bunlardan anne ve babasının haberinin bulunmadığını aktarmıştır. Bu yıl okulda 15 gün devamsızlık yaptığını, bilardo salonuna gittiğini, annesi ile yaşamaya başladktan sonra, annesinin babası hakkında sürekli konuşması ve annesi ile sürekli kavga etmeleri nedeniyle, annesi yattıktan sonra eve girdiğini, birinci yılda 7 zayıfının bulunduğunu, geleceğe dönük planının bulunmadığını, sayısal derslerde iyi olmakla birlikte sözel derslerde başarılı olmadığını ve okulda öğretmenleri ile de arkadaşları ile de ilişkilerinin iyi olmadığını belirtmiştir.

(3) Çocuğun adalet sistemi içerisinde yer aldığı bütün hallerde, çocuğun ikincil örselenmesini engellemek ve yararının korunmasına önceliği vermek esastır (ÇHS 3; Avrupa Sözleşmesi 1). Bu nedenle adalet sistemi çocukla çalışırken, onun anlayabileceği ve örselenmeyeceği usuller uygulamalıdır (ÇHS 40, Avrupa Sözleşmesi 6). Kurumlar çocuğa özgü olmalı, çocukla çalışacak personel bu alanda uzman olmalıdır (ÇHS 40, Avrupa Söz. , Anayasa 141).

(4) Çocuğun suça sürüklendiği olaylarda da çocuk adalet sistemi fiile değil, faile odaklanan bir sistemdir. Bu nedenle de çocuk kadar çocuğun içinde bulunduğu çevresel faktörlerle de ilgilenir. Çocuk adalet sistemi çocuğu çevresiyle birlikte bir bütün olarak ele alır. Sistem içinde bulunan herkesin çocuğu bu bütünün içinde görebilmesi ve çocuğun ihtiyaçlarını buna göre anlayabilmesi önemlidir. Çocuk adalet sisteminin beklenen amaçlara ulaşması, bütüncül bakış açısı ve çoklu disiplinli çalışma ortamıyla sağlanabilir. Çocukla çalışacak herkesin çocuğun gelişim düzeyi ve içinde bulunduğu duruma uygun bilgi ve becerilere sahip olması beklenir (ÇKK 28). Ancak bazı haller için bu da yeterli kabul edilmez ve uzmanlığı çocukla çalışmak olan mesleklerin hukukçular ile birlikte görev yapması gerekir (ÇKK 33). Çocuğun yararının korunması ilkesi (ÇHS 3) gereği; çocukların ihtiyaçlarının, içinde bulunduğu risklerin ve özelliklerinin anlaşılması ve buna uygun muamele görmesi gerekir. Bu gereklilik adalet hizmetlerinin sosyal hizmetler ile işbirliğini zorunlu kılmıştır. Her ülkede farklı bir işbirliği modeli bulunmaktadır.

(5) Ülkemizde, mahkemeler bünyesinde sosyal çalışma görevlisi istihdam edilmesi ve onların bulunmadığı yerlerde mahkemelerin sosyal çalışma görevlilerini istihdam eden kuruluşlarla işbirliği yapması esası benimsenmiştir (ÇKK 33).

(6) Çocuk Koruma Kanunu, “sosyal çalışma görevlisi” kavramı ile farklı alanlarda üniversite eğitimi almış olan kişilerin oluşturduğu yeni bir unvan tesis etmektedir. Sosyal çalışma görevlilerinin her biri farklı uzmanlık alanından gelseler de, adalet sistemi içerisinde sorumlulukları aynıdır:

- Çocuk mahkemelerinde sosyal inceleme yapmak (Bkz. Bölüm 2)
- Tedbir kararlarının uygulanmasının izlenmesi (Bkz. Bölüm 2)
- Aile mahkemelerinde aile incelemesi yapmak (Bkz. Bölüm 3)
- İfade alımı sırasında çocuğun yanında bulunmak (Bkz. Bölüm 4)
- Çocuk teslimlerine nezaret etmek (Bkz. Bölüm 5)

(7) Çocukla çalışırken bu görev alanlarının her biri için sorumlulukları benzerdir:

Genel olarak çocuğun adalet sistemi içerisinde yararının korunmasını temin etmek ve ikincil örselenmeyi engellemek ve;

- Çocuğun ihtiyaç ve özellikleri hakkında yargılama organlarına bilgi sağlamak
- Çocuğun süreci anlamasına ve kendini ifade etmesine yardımcı olmak

Bu sorumluluğu yerine getirmek için sosyal çalışma görevlisi, hâkim ve savcılarla ve kendi meslektaşlarıyla işbirliği içinde, adalet sisteminin bir unsuru olarak çalışır.

(8) Adalet sistemi içerisinde görev yapan sosyal çalışma görevlisi, bir çocuğun kişisel, ailesel ve sosyal çevresine dair özellikleri tespit etmek üzere kullanılacak yöntemler konusunda uzmandır. Aynı zamanda çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanılacak toplumsal kaynakları bilir ve bunların çocuğun ihtiyacına uygunluğunu değerlendirebilir.

(9) Ancak bazı özel durumlar vardır ki, bu durumların değerlendirilmesi ayrı bir uzmanlık konusudur. Bunun en bariz örneği, istismar mağduru çocukların tıbbi muayenesidir. Bu muayenenin, çocuk istismarı alanında uzmanlaşmış bir heyet tarafından yapılması gerekir. Devlet Hastanelerinde kurulan Çocuk İzlem Merkezleri ve Üniversite Tıp Fakültelerinde kurulan Çocuk Koruma

Merkezleri bu muayeneler için kurulmuş uzmanlık kuruluşlarıdır. Bu kuruluşların olmadığı yerlerde bu tür muayeneler heyet oluşturabilen devlet hastanelerinde veya tıp fakültesi hastanelerinde yapılabilir. Ayrıca Adli Tıp Kurumu da resmi bilirkişilik kurumu olarak bu tür muayeneleri yapar.

(10) Akıl hastalığı, zeka geriliği gibi durumların çocuk ve ergen psikiyatrisi alanında uzman bir doktor tarafından ele alınması gerekir. Test uygulanmasını gerektiren öğrenme veya davranış problemleri de bu niteliktedir. Bu tür durumlarda da psikometrik uygulamaların alanında uzman psikologlarca yapılması gerekecektir. Sosyal inceleme için mahkemece görevlendirilen uzman psikometrik ölçüm yapma eğitimi almış olsa bile, bu ölçümlerin adliye dışında görev yapan uzmanlarca yapılması gerekir.

1.2.2 Çocuk Adalet ve Koruma Sisteminin İşbirliği

(1) Adalet sisteminin çocukla ilgili rolü, adliye dışında da özellikle çocuğun korunmasından sorumlu kurumlarla işbirliği içinde çalışmasını gerektirir.

(2) Çocuk hakkında alınacak tedbir kararlarına dair olanakların bilinmesi ve çocuğa en uygun olanının değerlendirilmesi için, adli makamların ildeki uzmanlıkların ve hizmetlerin bilgisine haiz olması gerekir.

(3) Kararların amaca uygun biçimde uygulanabilmesi ve izlenebilmesi için bu kurumlar arasında iletişimin güçlü olması gerekir. Bunu sağlamak üzere, Çocuk Koruma Kanunu farklı düzeylerde işbirliği için sistem geliştirmeye çalışmıştır.

(4) Koruyucu ve destekleyici tedbirleri yürütmek ve koordinasyonunu sağlamak görevi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na aittir. Bakanlık, Temmuz 2013 tarihinde yürürlüğe giren “Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan Merkezi, İl ve İlçe Koordinasyonların Çalışma, Usul ve Esasları Yönergesi” ile merkezi, il ve ilçe düzeyinde koordinasyon modelini belirlemiştir.

(4) Uygulamacılar arası işbirliği:

Çocuk Koruma Kanunu bu işbirliğini sağlamak üzere aşağıdaki müesseseleri öngörmüştür:

- Tedbir uygulama planı ve bunun mahkemece değerlendirilmesi
- Denetim planı ve bunun mahkemece değerlendirilmesi
- Çocuk büro savcılığının, işbirliğini sağlama rolü (Uygulamada çocuk büro savcılıkları farklı isimler ile kurulabilmektedir. Bazen bu bürolar sadece suça sürüklenen çocuğa odaklanmaktadır.)

Tedbir ve denetim planlarının ilgili meslek elemanı tarafından yapılıp hâkime sunulması ile, hâkimin tedbir kararını verirken yaptığı değerlendirme ve uzmanın tedbiri uygulamaya yönelik planının uyumlu olmasını sağlayacak bir müzakere olanağı elde edilmiş olacaktır. Burada sadece yazılı iletişim değil, sözlü bir diyalog kurulması beklenmektedir.

Bu diyalogun farklı meslek elemanlarının kendi disiplinlerinin kuralları ile düşüncelerinin yanı sıra diğer disiplinlerin bakış açısını da fark ederek ortak bir çözüm bulmalarına fayda sağlaması beklenmektedir.

(5) Karar alıcılar arası işbirliği:³

İlçe ve İl Koordinasyonları ile, uygulamacılar arasındaki işbirliğiyle çözülemeyecek veya çözüle-

³ Çocuk koruma koordinasyon hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Hukukçular İçin Eğitim Kitabı 2.2

memiş olan sorunların çözülmesi hedeflenmiştir. Bir kuruma gönderilen tedbir kararlarına ilişkin uygulama sorunları gibi uygulamacıların kendi aralarında çözemeyecekleri ancak il yöneticilerinin çözebileceği konular hâkimler ve Cumhuriyet savcılarınca (çocuk büro savcılığı) saptanarak ilçe ve il koordinasyonlarına getirilebilirler.

İl ve İlçe Koordinasyon Sekreteryası ve Görevleri:

Her ilde koruyucu ve destekleyici tedbirlerin koordinasyonu ve izlenmesinden sorumlu bir sekreteryası birimi bulunmaktadır.

İl koordinasyon sekreteryasının temel işlevi, il/ilçede yürütülmekte olan KDT kararlarının takibi, sorunların tespiti, ulaşılabılır hizmetlerin belirlenmesi ve haritalandırılması, bu hizmetlere ulaşım ve yeni hizmetlerin üretilmesi konusunda stratejiler geliştirilmesi, konuya ilişkin bilgilerin il/ilçe koordinasyona iletilmesi ve böylelikle çocuk koruma sistemi için çok önemli olan kurumlar arası koordinasyonun daha iyi bir biçimde hayata geçirilmesinin sağlanmasıdır.

İl koordinasyon sekreteryası, büyükşehir belediyesi olan illerde valilik içerisinde, büyükşehir olmayan illerde il müdürlüğü bünyesinde kurulur. İl koordinasyon sekreteryasının yürüteceği görevlerden bazıları şunlardır:

- Tedbir kararlarını uygulamakla görevli kurumlardan gelen önerileri dikkate alarak toplantı gündemini hazırlar ve 15 gün öncesinden toplantıya katılacaklara bildirir.
- Tedbir kararlarını uygulayan kurum ve kuruluşların yapısını, özelliklerinin tespit edilmesini ve konuya ilişkin mahkemelerin bilgilendirilmesini sağlar.
- İl koordinasyon kararı ile kurulacak çalışma gruplarının faaliyetlerine ilişkin yazışma ve organizasyonları gerçekleştirir.
- Mahkemelerden ve tedbiri uygulamakla yükümlü kurumlardan gelen elektronik kayıtlar ile sağlanan tedbir kararlarına yönelik veri tabanının takibini yapar. İl koordinasyonda değerlendirilen vakaların istatistiksel analizini yapar ve il risk haritalarının çıkarılmasını takip eder.
- Çocuğun yüksek yararı için önleme ve erken müdahale mekanizmalarının kurulmasına ilişkin çalışma ve projeleri takip eder, buna ilişkin raporları hazırlar. İlin güçlü yanları ve ihtiyaçları analiz edilerek kısa, orta ve uzun vadede yapılması gereken çalışmaları içeren planları ve uygulama raporlarını düzenli olarak merkezi koordinasyona gönderir.
- Çocuk koruma alanındaki hizmetlerin yürütülmesini izler.
- Koruyucu ve önleyici tedbirlerin uygulanmasında yaşanan sorunları tespit eder, bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini uygulamaya koyar.
- Merkez teşkilatlarınca çözülmesi gereken sorunlar hakkında merkezi koordinasyonu bilgilendirir. İlçelerde ise koordinasyon aynı esaslar çerçevesinde Yönerge'de gösterilen şekilde gerçekleştirilir.

Örneğin;

Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nde meslek elemanı sayısının az olması nedeniyle danışmanlık tedbirlerinin uygulanmasında güçlük yaşanıyor olması ilçe veya il koordinasyonunda ele alındığında, İl Sağlık ve Milli Eğitim Müdürlükleri kendi personelleri arasında bu uzmanlığa sahip meslek elemanlarının listesinin mahkemeye sunulmasına ve bu meslek elemanlarına danışmanlık tedbirlerinin uygulamasına dair bir eğitim verilmesine karar verebilirler.

(6) Politika yapıcılar arası işbirliği:⁴

Merkezi koordinasyon ise, ilçe ve il düzeyinde çözülemeyen veya çözülemeyecek olan sorunların ele alınması ile görevlendirilmiştir. Bir madde bağımlılığı tedavi merkezi açılmasının gerekmesi gibi merkezi yönetimin de kararını gerektiren konular veya tedbirlerin uygulanmasına dair esasları düzenleyen yönetmelik çıkarılması gibi bütün ülkeyi ilgilendiren konular, il koordinasyonları aracılığı ile merkezi koordinasyona iletilirler.

Örneğin;

Çocuk Koruma Kanunu'nda yazılı tedbirlerin uygulanmasında karşılaşılan güçlüklerin çeşitli il koordinasyonlarınca merkezi koordinasyona iletilmesi üzerine, 2011-2015 yılları arasında uygulanmak üzere bir Çocuk Koruma Stratejisi hazırlanmıştır.

1.3 ÇOCUK ADALET SİSTEMİ İÇERİSİNDE ÇOKLU DİSİPLİNLİ ÇALIŞMANIN UYUM İÇERİSİNDE YÜRÜTÜLMESİ

Adalet sistemi, buradaki sùjeler ve işleyiş ile ilgili UYAP

(<http://www.hukukiyardim.gov.tr/sayfalar/durusmasalonu.htm>) ayrıntılı bilgiler içermektedir. Göreve başlamadan önce sùjeleri tanımak için bu siteye başvurulması önerilir.

1.3.1 Adalet Sisteminde İşyeri Kültürü

(1) İşyeri kültürü, aynı organizasyon içinde çalışanların, davranışlar, ritüeller ve kuralları da barındıran sembolik formlardan meydana gelen bir kültürü olarak tanımlanmaktadır. İşyeri kültürü; hem mesleki kültürün (çalışanların meydana getirdiği normlar ve ritüeller), hem de organizasyonel kültürün (organizasyonun sağladığı normlar ve ritüeller) bir kombinasyonundan oluşur.

(2) Adalet sisteminin de kendine has bir işyeri kültürü vardır. Bu kültürde yargılama etiği ana belirleyicidir ve yargılama etiğini düzenleyen BM Bangalor Yargı Etiği İlkeleri (2003/43) gibi hem mesleki hem de organizasyonel kültürün oluşumunda ana belirleyici olur. Adliye içerisindeki kültürü tam olarak anlayabilmek için bu kültürü oluşturan ilkeleri görmek gerekir. Hâkimlerin tarafsız, bağımsız, adil olabilmelerini sağlamak için getirilen ilkelerin hayata geçirilmesine ilişkin bazı kurallar aşağıda yer almaktadır:

- Kamunun sürekli denetim sùjesi olarak hâkim, normal bir vatandaş tarafından sıkıntı verici olarak görülebilecek kişisel sınırlamaları kabullenmeli ve buna isteyerek ve özgürce uymalıdır.
- Hâkim, doğrudan ya da dolaylı her tür etkiden uzak, kendi vicdanına göre yargısal işlevini yerine getirmelidir. Sadece uzak kalması yetmez, öyle görünmelidir de.
- Mahkemede ve mahkeme dışında, yargı ve yargıç tarafsızlığı açısından kamuoyu, hukuk mesleği ve taraflarının güvenini sağlayacak ve arttıracak davranışlar içerisinde olmalıdır.
- Yakışsız ve yakışık almayan görüntüler içerisinde olmaktan kaçınılmalıdır.
- Hâkim, mahkemede tüm yargılama aşamalarında düzeni ve uygun hareket edilmesini sağlamalı, davanın tarafları, tanıklar, avukatlar ve diyalog kurduğu resmi sınıfa sahip diğer kişilerle ilişkilerinde sabırlı, nazik ve ağırbaşlı olmalıdır. Hâkim aynı davranış tarzını tarafların ya-

4 Çocuk koruma koordinasyon hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Hukukçular İçin Eğitim Kitabı 2.2

sal temsilcilerinden, mahkeme personelinden ve hâkimin yönetimi ve denetimine bağlı diğer kişilerden talep etmelidir.

- Hâkim yargısal görevlerini layığıyla yerine getirmesine uygun düşmeyen davranışlar içerisinde bulunamaz.
- Hâkim, mahkeme personeli veya hâkimin yönetimi veya denetimi tahtında olan diğer kişilerin; hâkimin önüne gelmiş bir konuda, davaya dayanak olmayan sebeplere dayanarak, bireyler arasında ayırimcılık yapmalarına izin vermemelidir.

(3) Bunlar sadece örnektir. Yargısal faaliyet, toplumun kararlara saygısını tesis etmek üzere bir bütün olarak tarafsız, bağımsız ve adil görünümünü korumalıdır. Bu nedenle hâkimler ile ilgili yargı etiği ilkeleri, adalet sisteminde işyeri kültürünün oluşumunda önemlidir.

1.3.2 Yargı Etiği İle Sosyal Çalışma Etiğinin Buluşması

(1) Yargı etiği ilkeleri, çocuk adalet sistemini etkileyen prensipler bütünlerinden biridir. Aşağıda yer alan ilkeler Bangalor Yargı Etiği İlkeleri'nden (BM 2003/43) alınmış örneklerdir. Bu örneklerden de görüleceği gibi, yargı etiği ilkeleri çocuk adaleti çalışanlarının hepsi için ve çocuk adaleti çalışmalarını için yol göstericidir.

- Dürüstlük ve dürüstlüğün görünür olması tüm etkinlikleri icrada esaslı bir unsurdur.
- Görev, tarafsız, önyargısız ve iltimasız olarak yerine getirilmelidir.
- Hal ve davranış tarzı, yargının doğruluğuna ve tutarlılığına ilişkin inancı kuvvetlendirici nitelikte olmalıdır.
- Mesleki davranış şekli itibarıyla, makul olarak düşünme yeteneği olan bir kişide her hangi bir serzenişe yol açmayacak hal ve tavır içinde olunmalıdır.
- Görevin yerine getirilmesinde, her hangi bir etki altında kalılabileceği izlenimine yol açılmamalıdır.
- Irk, renk, cinsiyet, din, tabiiyet, sosyal sınıf, sakatlık, yaş, evlilik durumu, cinsel yönelim, sosyal ve ekonomik durum ve benzeri diğer sebeplerden kaynaklanan farklılıkların şuurunda olunmalıdır.
- Herhangi bir kişi ya da gruba karşı sözle veya davranışla meyilli ya da önyargılı olarak hareket edilmemelidir.
- Mesleki bilgi, beceri ve bireysel yetenekleri sürdürmek ve artırmak için gerekli adımlar atılmalıdır.
- Normal bir vatandaş tarafından sıkıntı verici olarak görülebilecek kişisel sınırlamalar gönüllü olarak kabullenilmeli ve bunlara isteyerek ve özgürce uyulmalıdır.
- Sosyal veya diğer ilişkilerin, mesleki davranışları veya verilecek kararları etkilemesine izin verilmemelidir.

(2) Örneğin, farklılıkların farkında olmaktan bahsedilmektedir ki bu, çocuk adalet sisteminde çocuğun ihtiyaçlarının dikkate alınmasını sağlamaya yönelik çalışmaların temel prensibi olmalıdır. Bununla birlikte çocuğun bu farklılıkları nedeniyle ayırimcılığa maruz kalmamasını da güvence altına alacak bir duyarlılığa sahip olunmalıdır.

(3) Sosyal çalışma görevlilerinin yargısal faaliyet alanına girmeleri ile birbirinden çok farklı iki meslek grubu birlikte çalışmaya başlamışlardır. Böylece, yargı etiğinin tarafsızlık ve bağımsızlık ilkeleri gereğince, ilişkilerinde mesafeli olması beklenen hukukçular ile sosyal hizmet etiği gereğince, ilişkilerinde sıcak ve empatik olması beklenen sosyal çalışma görevlilerinin buluştuğu bir hizmet alanı doğmuştur. Çocuk adalet sistemi de her iki meslek grubunun etik ilkelerinin birleştiği yeni işyeri kültürü kuralları ile çalışır.

(4) Aşağıda örnekleri verilen Sosyal Hizmet Meslek Etiği İlkeleri ve Sorumlulukları, bir sosyal hizmet faaliyeti olan sosyal çalışmanın tamamını kapsar.

- Mesleki bilgi ve beceriler geliştirilmeli, uygulama yapılan alanlarda yetkin olunmalıdır.
- Gizlilik, mahremiyet/özel hayatın korunması ve mesleki çalışmalarda elde edilen bilgiyi sorumlu bir biçimde kullanma ilkelerine uyulmalıdır.
- Verilen bilginin istenebileceği ya da yasal zorunluluklarla açığa vurulabileceği durumlar hakkında bilgilendirme yapılmalıdır.
- Mesleki uygulamalarda; ayrımcılığın herhangi bir biçimine yer verilmemeli, göz yumulmama- lı, kolaylaştırılmamalı ve ayrımcılık yapanlarla işbirliğine girilmemelidir.
- Hizmet sunarken kültürel farklılıklar göz önünde bulundurularak davranılmalıdır.
- Yasal zorlamanın gerekli olabileceği durumlarda, bir tarafın sorununun çözümü ilgili diğer kişilerin aleyhine sonuçlar doğuruyorsa, tarafların beyanları dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir.
- Herhangi bir mesleki ilişkiden dolayı haksız kazanç sağlanmamalıdır.
- Yazılı ya da sözlü olarak küçük düşürücü dil kullanılmamalı; her türlü iletişimde özenli ve saygılı bir dil kullanılmalıdır.
- Mesleki sorumlulukları yerine getirirken kişisel tutumların buna engel olmasına izin verilmemelidir.
- Dürüst olmayan, hileli işlere katılmamalı, göz yummamalı, bu durumlarla ilişkilendirilmemeye özen gösterilmelidir.

(5) Sosyal çalışma görevlisi yargısal faaliyetin bir parçasıdır ve yargılama makamlarının doğru karar verebilmesi için tarafların ihtiyaçlarını ve toplumun olanaklarını değerlendirir. Bu çalışmanın bir ekip çalışması olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

(6) Sosyal çalışma görevlisi, adalet sistemi içindeki çocuğun ihtiyaçlarını değerlendirirken, onun sesinin mahkeme önünde duyulmasını sağlamak ve yararını görünür kılmakla yükümlüdür. Bu amaçla bütün olanakları seferber edebilmek için özgür ve yaratıcı düşünebilmelidir. Sosyal çalışma görevlisinin bu özelliği ekibin zenginliğidir. Sosyal çalışma görevlisinden çocuğa doğruyu söyletmesi veya işlenen suç ile ilgili gerçeğin açığa çıkmasına yardımcı olması beklenmez. Onun görevi, çocuğu suça iten sebepleri ve bundan koruyabilecek faktörleri belirlemektir.

(7) Sosyal çalışma görevlisi, adalet sistemi içerisinde çalışırken, bu sistemin ihtiyacına uygun bir etik ile çalıştığını da dikkate almalıdır. Buradaki faaliyet bir tedavi edici faaliyet değildir. Sosyal çalışma görevlisi, taraflardan alacağı bilgileri mahkemeye aktaracağı için kendisi ile taraflar arasında sır olarak kalacak bir bilgi olmayacaktır. Dolayısıyla, tarafları bu konuda bilgilendirmelidir.

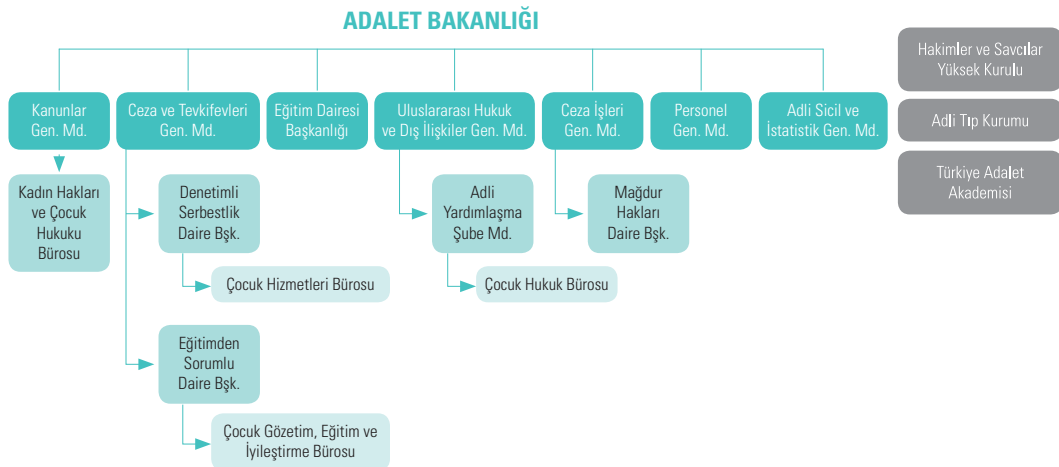
(8) Öte yandan sosyal çalışma görevlisi kendisinden beklenen rolü yerine getirebilmesi için çalıştığı kişilerde güven oluşturabilmelidir. Bu nedenle bilgi toplama ve elde ettiği bilgileri değerlendirme sürecinde mesleki etik ilkelerine uygun hareket etme ve “Bir tarafın sorununun çözümü, ilgili diğer kişilerin aleyhine sonuçlar doğuruyorsa, tarafların beyanları dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir.” ilkesi doğrultusunda elde ettiği bilgileri paylaşma olanağına sahip olmalıdır.

(9) Çocuk adalet sistemi bir ekip çalışması ise, ekibin bütün üyelerinin benzer etik kurallar ve ortak bir amaçla çalışması önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, Bangalor Yargı Etiği İlkeleri ile Sosyal Hizmet Meslek Etiği İlkelerinin benzerliği çocuk adalet çalışanlarına bu olanağı sunar. ÇKK 1. maddesi de bütün adalet çalışanları için amacı belirler: Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınması.

(10) Sosyal çalışma görevlisinin; bireysel görüşme yapabileceği bir odaya, ev ve sosyal çevre incelemesi için alana gitme ve ilgili kurumlardan bilgi belge isteme olanağına sahip olması, görevini yerine getirebilmesi için şarttır. Onun görevini yerine getirebilmesi de adalet sistemi içerisinde çocuğun haklarının ve esenliklerinin güvence altına alma faaliyeti olan çocuk yargılaması için vazgeçilmezdir.

1.3.3 Adalet Bakanlığı Teşkilatı ve Çocukla İlgili Bölümler

- (1) Adalet Bakanlığı'nın çeşitli birimlerine çocukla ilgili sorumluluklar verilmiştir.
- (2) Kanunlar Genel Müdürlüğü Kadın Hakları ve Çocuk Hukuku Bürosu, mevzuatın çocuk haklarına uygunluğunu izleme ve gerektiğinde yeni düzenlemeler önerme görevini yürütmektedir.
- (3) Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı iki birim bulunmaktadır. Bunlardan Çocuk Gözetim, Eğitim ve İyileştirme Bürosu, ceza infaz kurumlarında kalan çocuklara yönelik hizmetlerin yürütülmesinden sorumludur. Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Çocuk Hizmetleri Bürosu ise hem mağdur çocuklara yardım hizmetlerinin hem suça sürüklenen çocuklara yönelik denetimli serbestlik hizmetlerinin yürütülmesinden sorumludur.
- (4) Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'ne bağlı Adli Yardımlaşma Şube Müdürlüğü Çocuk Hukuku Bürosu, Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Sözleşme'nin uygulaması ile ilgili işlemleri yürütmektedir.
- (5) Eğitim Dairesi Başkanlığı'nın çocuklara özgü bir birimi olmamakla birlikte, Daire çocukla çalışan meslek elemanlarına yönelik eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması ile ilgili işlemleri yürütmektedir.
- (6) Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, mağdurların bilgilendirilmesi ve desteklenmesi (müdahale programları vb. hizmetler aracılığı ile) ile hizmetlerin ve mevzuatın geliştirilmesinden sorumludur.
- (7) Personel Genel Müdürlüğü de, çocuklara özgü bir birimi bulunmamakla birlikte, çocuk adalet sistemi içerisinde görev yapan sosyal çalışma görevlilerinin istihdamı ve özlük işlerinin yürütülmesinden sorumludur.
- (8) Adli Sicil Genel Müdürlüğü'nce 1998 yılından itibaren çocuk suçluluğu konusunda ülke düzeyinde istatistik toplama ve bunların analizi çalışmaları yapılmakta ve bunlar her yıl yayınlanmaktadır.

1.4 ÇOCUK ADALET SİSTEMİNİN HEDEFİ: ÇOCUĞUN YARARININ KORUNMASI

1.4.1 Çocuğun Yararı İlkesi

(1) **Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi:** BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (madde 3), mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yararının temel düşünce olmasını öngörmektedir. Bu ilke Çocuk Koruma Kanunu'nda da bir temel prensip olarak yer almaktadır.

Çocuğun yüksek yararı kavramı somut olayın özelliklerine uyarlanması gereken, bu bakımdan da onu uygulayacak makama geniş takdir yetkisi bırakan, soyut bir kavramdır. Çocuğun yararının temel düşünce olması demek, en genel hali ile, yarar çatışması meydana geldiğinde çocuğun yararına önceliğin verilmesi demektir.

Çocuğun yararının korunmasının temel düşünce olması ilkesi, temelini çocuğun henüz kendi yararını koruyabilecek gelişim düzeyinde olmadığı veya bağımsız hareket etme olanağına sahip bulunmadığı düşüncesinden alır. Anne, baba, tüm toplum ve Devlet her durumda çocuğun yararını koruma temel düşüncesinden hareket etmelidir. Çünkü çocuk hakkında karar verme yetkisi, o kendi kararlarını verecek yaşa gelinceye kadar emaneten kullanılan bir yetkidir ve bu yetkiyi kullananların sorumluluğu, çocuğun kendi kararlarını vereceği yaşa bütün haklarını kullanarak gelmesini güvence altına almaktır.

Önceliklendirme “yararın korunması” ilkesinin görece daha kolay alanıdır. Asıl zor olan, çocuğun yararının ne olduğunun belirlenmesidir.

29 Mayıs 2013 tarihinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi tarafından yayımlanan 14 numaralı Genel Yorum, çocuğun üstün yararı ilkesinin uygulanması bakımından aşağıdaki üç prensibi ortaya koymuştur:

- Üstün yararının dikkate alınması, her çocuk bakımından somut bir haktır.
- Çocuğun üstün yararı, temel ve yoruma esas bir hukuki ilkedir.
- Bu ilkenin dikkate alınması, aynı zamanda bir usul kuralıdır.

1.4.2 Çocuğun Yararının Adalet Sistemi İçerisinde Korunması

Çocuğun söz konusu olduğu olayda karar verecek makamlar, somut olayda çocuğun yararının ne olduğunu belirlerken aşağıda yer alan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden kaynaklanan hakları dikkate almalı ve bir yorum yapmalıdır:

- Karar alınırken çocuğun bütün hakları dikkate alınıyor olmalıdır.
- Çocuğun görüş oluşturmaya ve karara katılmasına olanak tanınmış olmalıdır.
- Alınan karar çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, kültürel, ahlaki gelişimini güvence altına alıyor olmalıdır.
- Alınan karar çocuğa haklarını herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan kullanma olanağı sağlıyor olmalıdır.

Çocuğun yararına neyin uygun, neyin zararlı olduğunu belirlemek somut olay ve hakkında karar verilecek çocukla ilgili bilgiyi gerektirdiğinden, çocuğun yararını belirleme sadece bir hukuki değerlendirme konusu değildir. Somut olaya göre çocukla çalışan diğer disiplinlerden yardım alınması gerekir.

Adalet sistemi içerisinde karar verilen olayda çocuğun yararının temel düşünce olduğu açıklanırken aşağıdaki alanların kapsanması yararlı olacaktır:

- Somut olayın çocuk üzerindeki etkisi ve korunması gereken yararın ne olduğu
- Çatışan yararların neler olduğu
- Olası kararların çocuk üzerindeki etkisi
- Tercih edilen yolun gerekçeleri

Çocuğun yararının korunmasına önceliğin verilmesi, adalet sistemi içerisinde giren her çocuk için geçerlidir. Örneğin, bir boşanma davasında, anne, baba ve çocuk üçlüsünün yararları çatıştığında, çocuğun yararını güvence altına almaya önceliğin verilmesi gerekir.

Velinin rızasının aranmaması ile ilgili bir örnek verilecek olursa, anne babanın inançları gereği tıbbi tedaviyi reddetmeleri halinde, parmağı kangren nedeniyle kesilmediği takdirde ölecek olan çocuğa tıbbi müdahalede bulunulması kararını hâkim verebilecektir.

Tutuklamaya sevk edilen 13 yaşında ortaokul öğrencisi bir çocuk için; tutuklanma ile örgün eğitim olanağını yitirecek olması ve çocuğun yaşı ve gelişim düzeyi düşünüldüğünde bunun sonuçlarını kaldırmayacak olması dikkate alındığında, eğitimine devamını sağlayacak bir tedbire başvurulmak suretiyle serbest kalmasının çocuğun yararına olduğu sonucuna varılabilecektir.

29 Mayıs 2013 tarihinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi tarafından yayımlanan 14 numaralı Genel Yorum dikkate alındığında, örneğin çok küçük yaşta bir çocuğun anne veya babasının tutuklanması halinde anne – baba desteğinden yoksun kalacak olması dikkate alınarak anne veya babasının çocuğun yararı gereği tutuklanmamasına karar verilebilecektir.

BÖLÜM 2

ÇOCUK YARGILAMASI

2.1 TEŞKİLAT

(1) Çocukların kendilerine özgü mahkemelerde, kendilerine özgü usul ve kanunlarla yargılanma hakları vardır (ÇHS 40; Anayasa 141).

(2) Kolluğun çocuk birimi (çocuk polisi ve jandarmanın çocuk birimi), Cumhuriyet savcılığı çocuk bürosu ve çocuk mahkemeleri çocuğa özgü yargılama makamlarıdır. Çocuk mahkemeleri nezdinde görevlendirilen sosyal çalışma görevlileri ise çocuğa özgü adalet sisteminin asli unsurudur.

2.1.1 Kolluğun Çocuk Birimi

(1) Kolluğun çocuklarla ilgili görevleri, çocuk birimleri tarafından yerine getirilir.

(2) Emniyet teşkilatında bu birimler, il düzeyinde çocuk şube müdürlüğü, ilçe düzeyinde çocuk büro amirliği olarak görev yaparlar.

(3) Jandarmanın görev alanına giren hallerde kolluk görevi Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı olarak illerde, çocuk ve kadın kısım amirlikleri, ilçelerde ve karakollarda ise çocuk ve kadın suçları işlem astsubayı tarafından yerine getirilmektedir.

2.1.2 Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Bürosu

(1) Cumhuriyet başsavcılıklarında bir çocuk bürosu kurulur. Yeterli sayıda Cumhuriyet savcısı, Cumhuriyet başsavcısınca bu büroda görevlendirilir. Görevlendirme yapılırken adli yargıda görevli cumhuriyet savcıları arasından, çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olanlar tercih edilir (ÇKK 29).

(2) Çocuk bürosunun görevleri:

- Suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürütmek,
- Çocuklar hakkında tedbir alınması gereken durumlarda, gecikmeksizin tedbir alınmasını sağlamak,
- Korunma ihtiyacı olan, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çekenlere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışmak, bu gibi durumları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmektir. Uygulamada şüphelisi yetişkin olan suçların mağduru olan çocuklarla ilgili ceza muhakemesi işlemleri (ifade alma vb.) Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Bürosu tarafından değil, genel görevli Cumhuriyet savcılarının tarafından yürütülmektedir.

2.1.3 Çocuk Hâkimi

(1) Çocuk mahkemesi hâkimleri aynı zamanda çocuk hâkimi olarak görev yaparlar. Hâkimler delillerin veya çocuğun korunması ile ilgili

tedbir kararları verirler ve bu kararlar itiraza tabidir; mahkemeler önlerine gelen dava ile ilgili yargılama yaparak bir hüküm verirler ve bu kararlar temyize tabidir.

(2) Hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar hariç, suça sürüklenen çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararları hâkim kararı olarak verilir.

2.1.4 Çocuğa Özgü Mahkemeler

(1) Çocuğa özgü mahkemeler, çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemeleridir. Çocuk ağır ceza mahkemeleri, ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçlara ilişkin yargılama yaparlar. Çocuk mahkemeleri ise ağır cezalı suçlar dışında kalan bütün suçlara ilişkin yargılama yaparlar. 5235 sayılı kanunun 12. maddesi gereğince “Kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanunu’nda yer alan yağma (md. 148), irtikap (md. 250/1 ve 2), resmi belgede sahtecilik (md. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (md. 158), hileli iflas (md. 161) suçları ile 3713 sayılı Kanunda yazılı (md.9) suçlar ve ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir.”

(2) Çocuk mahkemeleri, tek hâkimlidir ve Cumhuriyet savcısı yoktur. Çocuk ağır ceza mahkemeleri 3 hâkimden oluşan heyet halinde çalışırlar ve Cumhuriyet savcısı vardır.

(3) Çocuk mahkemelerinin bulunmadığı yerlerde asliye ceza mahkemeleri ve ağır ceza mahkemeleri, çocuk mahkemesi ve çocuk ağır ceza mahkemesi sıfatıyla yargılama yaparlar. Hâkimlik işleri bakımından, tutuklama vb. delillerin korunması ile ilgili ceza muhakemesi işlemlerine ilişkin talepler sulh ceza hâkimlerince; çocuğun korunması ile ilgili tedbirlere dair talepler asliye hukuk mahkemeleri veya aile mahkemelerince incelenir.

(4) Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde, kovuşturma ayrı yürütülür. Ancak çocukla ilgili davaya bakan mahkeme gerekli görürse çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir. Ancak bu gerekli koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasına engel değildir; tedbirler ile ilgili karar verip, suçlama ile ilgili karar genel mahkemedeki dava sonuçlanıncaya kadar bekletebilir. Davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi halinde, birleştirilmesi de mümkündür. Birleştirme genel mahkemenin talebi, çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesinin uygun görmesi ile yapılır ve birleştirilen davalar genel mahkemelerde görülür. Birleştirme yargılamanın her aşamasında yapılabilir (ÇKK 17).¹

(5) Çocuğa özgü mahkemeler her ne kadar suça sürüklenen çocuklar ile ilgili yargılama yapmakla görevli olsalar da, çocuğun korunma ihtiyacı ve bu kapsamda ailesi ile ilişkilerine dair karar verme yetkisine de sahip oldukları için klasik bir ceza mahkemesi değildir. Fiil değil failin esas alındığı kendine özgü bir yargılama makamıdır.

(6) Çocuk mahkemeleri, önlerine gelen davanın her aşamasında çocuğun ihtiyacına uygun koruyucu ve destekleyici tedbire hükmedebileceği gibi, velayet, vesayet ve kişisel ilişki konusunda da karar verebilir (ÇKK 5, 7 ve MK 347, 348).

(7) Cumhuriyet savcılıkları, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında önlerine gelen olaylarda da çocuk mahkemelerinden tedbir uygulanmasını talep edebilirler.

¹ ÇKK 17. maddesi ile öngörülen birleştirme sonucu çocuğun genel mahkemelerde yargılanması kuralı, Anayasa 41. maddesi ve ÇHS 40. maddesi ile çocuklara tanınan kendine özgü makamda kendine özgü usulle yargılanma kuralı ile çelişir niteliktedir.

2.1.5 Sosyal Çalışma Görevlileri

(1) Çocuğa özgü mahkemeler bünyesinde görevlendirilen psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensupları “sosyal çalışma görevlisi” olarak anılmaktadır.

(2) Bu görevlilerin bulunmaması, görevin bunlar tarafından yapılmasında fiili veya hukuki bir engel bulunması ya da başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması gibi durumlarda, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra eden birinci fıkrada öngörülen nitelikleri haiz kimseler de sosyal çalışma görevlisi olarak görevlendirilebilirler (ÇKK 33). Bu durumda görevlendirilen kişiye suçüstü ödeneğinden bilirkişi ücreti ödenir.

(3) İlde sosyal çalışma görevlisi olarak görevlendirilebilecek kişilerin listesi Cumhuriyet savcılıkları çocuk bürolarında ve mahkemelerde bulunmalıdır. Bunun için savcılıklar ve mahkemeler, sosyal çalışma görevlisi olarak görevlendirilebilecek meslek elemanlarına ilişkin bilgiyi ilgili kurumlardan talep edebileceği gibi, il veya ilçe koordinasyonundan da talep edebilir.

(3) Mahkemede görevlendirilen sosyal çalışma görevlilerinin görevleri çerçevesinde yaptıkları (ev ve sosyal çevre ziyareti için yol gideri, fotokopi gideri vb.) ve hâkim tarafından onaylanan giderleri de suçüstü ödeneğinden ödenir (ÇKK 34).

(4) Sosyal çalışma görevlilerinin çocuk mahkemelerindeki görevleri,

- Görevlendirildikleri çocuk hakkında derhal sosyal inceleme yapmak, hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren merciye sunmak,
- Suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında yanında bulunmak,
- Bu Kanun kapsamında mahkemeler ve çocuk hâkimleri tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmektir. Diğer görevler ile kastedilen, sosyal çalışma görevlisinin rol ve sorumlulukları çerçevesinde verilen görevlerdir.

2.2 GENEL ESASLAR

2.2.1 Amaç ve Kapsam

(1) Çocuk yargılaması iki grup çocukla ilgilenmektedir:

- *Korunma ihtiyacı olan çocuk:* Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk.
- *Suçta sürüklenen çocuk:* Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk.

(2) Korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı içerisinde iki ayrı durumdan söz edilmektedir: (a) Veli veya vasi tarafından yeterli bakım ve koruma sağlanamadığı için bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, bir başka deyişle ihmal edilen çocuk, (b) İstismar edilmiş veya kendisine karşı herhangi bir suç işlenmiş olan mağdur çocuk. *(Yasaların mağdur için öngördüğü özel koruma kuralları mevcuttur. Bu nedenle bu kitap içerisinde mağdurlar için özel bir kuraldan bahsedilirken, mağdura özel olduğu belirtilmiştir. Böyle bir uyarı olmadığı hallerde korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili açıklamalar mağdurları da kapsar.)*

(3) Çocuk yargılamasının amacı, korunma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasıdır (ÇKK 1).

(4) Bu nedenle çocuk adalet sisteminde yer alan çocuğa özgü makamların her biri hem ceza yargısı hem de hukuk yargısı alanında yetkili kılınmıştır. Kolluk da bu bağlamda sadece adli değil aynı zamanda önleyici kolluk hizmetleri kapsamında sorumluluklara sahiptir.

(5) Çocuğa özgü makamların, çocuğun ihtiyaçlarını, tespit etme, bunları derhal alma ve öngörülen tedbirlerin uygulanmasını ilgili makamlardan talep etme yetkisi vardır. Bu yetki çocuğun korunma hakkından kaynaklanır. Devletler çocuğun korunma hakkını güvence altına almak üzere gerekli her tür önlemi almakla yükümlüdür (ÇHS 9, 19).

(6) Bu sayılan özellikler, suça sürüklenen çocuklar bakımından çocuk yargılamasının genel ceza yargılamasından farkını ortaya koyar. Genel ceza yargılaması eyleme odaklanırken, çocuk yargılaması faile odaklanır. Çocuklar tarafından işlendiği iddia olunan suçlarla ilgili yargılamalarda sadece eylemin ağırlığı dikkate alınmaz, aynı zamanda suç sayılan bir eylemi gerçekleştirdiği iddia olunan çocuğun kişisel koşulları da dikkate alınarak karar verilir (ÇHS 40; Pekin Kuralları 5).

Tablo 2.1

Genel İlkeler

Çocuk yargılamasının bütün işlemleri aşağıdaki ilkeler çerçevesinde yürütülmelidir (ÇKK 4):

- Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması
- Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi
- Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tabi tutulmaması
- Çocuk ve ailesinin bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması
- Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları
- İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi
- Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi
- Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi
- Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması
- Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması
- Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları
- Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenmemesine yönelik önlemler alınması

İşleyiş

Çocuklar adalet sistemi içerisine girdiklerinde adalet sisteminin odağı çocuğun haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasıdır. Bu nedenle hangi sebeple gelirse gelsin öncelikle *korunma ihtiyacı değerlendirilmesi gerekeceğinden, işleyiş, çocuğun geliş sebebine göre değil, yapılması gerekenlere göre ele alınmıştır.*

2.2.1.1 Kolluk İşlemleri

Korunma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocuklarla ilgili

(1) Bir çocuğun korunma ihtiyacı olduğu veya suça sürüklendiği iddiası ilk olarak kolluğa iletilindiğinde (ihbar, şikayet) veya kolluk olaya el koyduğunda (suçüstü) durumu derhal Cumhuriyet

Savcılığı Çocuk Bürosu'na iletir. Kolluğun önüne gelen olayla ilgili izleyeceği yolu (toplanacak delil, yapılacak işlem, hakkında işlem yapılacak kişi) Cumhuriyet savcısı talimatları ile belirler.

(2) Çocuk Koruma Kanunu (madde 31) çocukla ilgili işlem yapmakta olan kolluk için bildirim yükümlülüğü getirmiştir. Bildirim kuralına uyulması, gerek çocuğun haklarının korunması gerekse korunma ihtiyacının zamanında karşılanması bakımından önemlidir. Çocuğun velisine haber verilmesi hem çocuğun hem de yakalanana hakkıdır. Burada amaç, sadece yakınları haberdar etmek değildir, aynı zamanda velinin velayet görevini yerine getirebilmesi için gereklidir ve bu nedenle hem çocuğun hem de velinin hakkıdır. Bu bildirim yapılması aynı zamanda çocuğun korunma ihtiyacı ile ilgili bilgi edinmeyi sağlar. Örneğin aileye ulaşamaması veya ulaşılan ailenin çocukla ilgilenmeyeceğini bildirmesi, acil koruma ihtiyacının görülmesini sağlar. Aynı zamanda bu olgu acil koruma talep ve kararının gerekçesini oluşturur. Eğer çocuk kurum bakımında ise, aile gibi çocuğun kaldığı kurumun temsilcisine de durumun bildirilmesi gerekecektir (Bkz. Örnek karar 2.1). Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bildirim ise, bu kurumun çocuk koruma alanındaki rolünden kaynaklanır. Kanun çocuğun adalet sistemi içerisine girmesini bir risk olarak görmüş ve Bakanlığın müdahalesi ile bu riskin kontrol edilmesini sağlamayı amaçlamıştır. Bildirim kuralına göre kolluk bir çocukla ilgili işlem yapmaya başladığında bu durumu derhal aşağıdaki kişi veya kurumlara bildirmelidir:

- Çocuğun veli veya vasisine veya çocuğun bakımını üstlenen kimseye (çocuğu suça azmettirdiğinden veya istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi verilmez),
- Çocuk resmi bir kurumda kalıyorsa kurum temsilcisine,
- Baroya,
- Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne.

ÖRNEK KARAR 2.1

"Mağdurlar hakkında, Adana Cumhuriyet Başsavcılığı'nca sayılı yazı ile, Adana Aile Mahkemesi'nden 5395 sayılı Kanun gereğince koruma tedbiri istendiği, Adana Aile Mahkemesi'nin kararıyla H... Yetiştirme Yurdu'na yerleştirildikleri anlaşılmalı; tedbir kararı dosyaya getirilerek 2828 sayılı Kanun uyarınca mağdurlar hakkında usulüne uygun koruma kararı alınıp alınmadığı ve alınmışsa aynı Kanununun 22. ve 24. maddeleri uyarınca koruma kararının sayılan istisnalar hariç, çocuk reşit olana kadar devam edeceğinden, devam edip etmediği araştırılıp, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün mağdurları temsil ve haklarını korumaya yetkili olup olmadığı belirlenerek davanın Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne duyurulması gerektiğinin düşünülmemesi, BOZMA sebebi sayılmıştır." YARGITAY 4. CD E. 2008/16179 K. 2010/13024 T. 5.7.2010

(3) Kolluğun çocuk birimi önüne gelen olaylarda, hangi sebeple gelmiş olursa olsun öncelikle çocuğun korunma ihtiyacını değerlendirir. Eğer çocuğun korunma ihtiyacını bildirmek, tespit etmek veya hakkında acil koruma kararı almak üzere beklemek bile çocuğun yararına aykırı olacak ise kolluk görevlileri, durumun gerektirdiği önlemleri almak suretiyle çocuğu mümkün olan en kısa sürede Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne teslim eder.

(4) Baroya yapılan bildirim üzerine çocuğa bir avukat tayin edilir. Çocuk avukat ile görüştükten sonra kimlik tespiti yapılır.

(5) Bu işlemler, özellikle çocuğun da kolluk birimine geldiği durumlarda onun derhal Cumhuriyet savcısının önüne götürülmesini sağlayacak biçimde yürütülür.

Korunma ihtiyacı olan mağdur çocuklara özel;

(6) Suç mağduru çocukların da bir kere dinlenmeleri esas çerçevesinde kollukta dinlenmemesi, ÇİM veya ÇKM'ye yönlendirilmeleri önerilmektedir.

Tablo 2.2

Çoklu Disiplinli Muayene Ortamı

Sosyal çalışma görevlisinin kaynakları bilme ve mahkemeyi bunlarla ilgili bilgilendirme görevi çerçevesinde ilde ÇİM veya ÇKM bulunup bulunmadığını tespit etmesi ve onlarla iletişim içerisinde olması beklenir.

Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)

Başbakanlığın Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) konulu ve 212/20 nolu Genelgesi ile kurulan çocuk izlem merkezlerinin amacı, "çocuk istismarının önlenmesi ve istismara uğrayan çocuklara bilinçli ve etkin biçimde müdahale edilmesi amacıyla öncelikli olarak cinsel istismara uğramış çocukların ikincil örselenmesini asgariye indirmek, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitilmiş kişilerden oluşan bir merkezde ve tek seferde gerçekleştirilmesini temin etmek" olarak açıklanmıştır. Bu merkezler, Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde kurulmuştur. Başbakanlık genelgesinde ÇİM'lerin işleyişi ile ilgili ilkelere de yer verilmiştir.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun 18-10-2011 tarih ve 10 nolu genelgesinde de özellikle cinsel istismar mağduru çocukların etkin bir şekilde korunmalarının sağlanması için soruşturma işlemlerinin ÇİM'lerde yapılmasının sağlanması ve soruşturma işlemlerinin, üniversitelerde kurulan çocuk koruma birimlerinde de yapılabileceği hususunda gerekli dikkat ve özenin gösterilmesi istenmiştir.

ÇİM'in bulunduğu illerde, çocukların cinsel istismarı suçlarında, çocukların mağdur olarak beyanının bu merkezlerde alınması gerekmektedir.

Üniversite Çocuk Koruma Merkezleri (ÇKM)

Üniversite Çocuk Koruma Merkezleri, ekip halinde çalışan, mağdur çocuğa bütüncül yaklaşan, tanı, tedavi ve izlem merkezleridir. ÇKM'lerin çekirdek ekipleri, çocuk sağlığı ve hastalıkları ve/veya çocuk cerrahisi, adli tıp ve çocuk ve ergen ruh sağlığı uzmanlarından oluşmaktadır. Bu çekirdek ekibe olanak ölçüsünde, ortopedi, beyin cerrahisi, pediatrik radyolog, dermatoloji, göz, KBB, plastik cerrahi, kadın doğum, yetişkin psikiyatrisi ve diş hekimi gibi gerek duyulan branşlardan hekimlerin katılımı da sağlanmaktadır. Hekimler dışında, her ekipte bir sosyal hizmet uzmanı, psikolog, ve hemşire bulunmaktadır.

Tablo 2.3

İstismar Vakalarında Geçerli Yöntemlerle Ruhsal Bulgu/Delillerin Elde Edilmesi

Çocukların cinsel istismarında delillerin elde edilmesi için yapılan tıbbi değerlendirmede çocuğun bedensel muayenesinin yanı sıra bir çocuk ruh sağlığı uzmanı tarafından ruhsal açıdan muayenesi de sağlanmalıdır. Çünkü, fiziki bulgularla birlikte ruhsal bulgular da değerlendirmede önemlidir ve delil niteliğindedir. Unutulmamalıdır ki, olguların çok azında fiziksel bulgu ya da biyolojik delille ulaşılabilmektedir. Çocuk tıbben bir bütün olarak değerlendirildiğinde, tüm tıbbi delillere ulaşılmış, çocuğu korumaya dönük ihtiyaçlar daha iyi fark edilmiş ve çocuk süreç içinde desteklenmiş olacaktır.

İstismar Vakasını Değerlendirmesi Gereken Ekip

İstismara uğrayan çocukların değerlendirilmesi, çocuğu biyopsikososyal açıdan ele alan bütüncül değerlendirmeyi yapabilecek farklı disiplinlerden uzmanların yer aldığı ekipler tarafından yapılmalıdır. Her çocuk için değerlendirme- nin tek bir merkezde ve bütüncül bir bakış açısıyla yapılması, hem adli sistem için gerekli değerlendirmelerin daha doğru ve sağlıklı yapılmasını sağlayacak hem de çocuğun korunma ihtiyacının daha iyi anlaşılmasına ve çocuğun tekrarlayan görüşmelerle sistem içinde yeniden örselenmesini engellemeye hizmet edecektir. Değerlendirmenin mümkün olduğunca kısa sürede ve çocuğa en yakın merkezde yapılmasının yanı sıra alanında uzman kişilerce ve çocuk dostu bir ortamda yapılması da önemlidir. Örneğin, üniversiteler bünyesinde yer alan Çocuk Koruma Merkezleri bu amaçla kurulmuş yapılanmalardır ve hastane temelli hizmet vermektedirler. Sağlık Bakanlığı'na bağlı çalışan Çocuk İzlem Merkezleri de çok disiplinli yapılanma öngörülerek benzer amaçla hayata geçirilmiştir.

Cinsel İstismar ve Şiddet Mağduru Çocukların Ruhsal Özellikleri

Cinsel istismar bir insanın yaşayabileceği en ağır travmalardandır ve çocuğun ruh sağlığı üzerinde kısa ve uzun dönemde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Sonuçları açısından tek bir klinik tablodan söz etmek mümkün değildir; ancak cinsel istismar bir grup bozukluk için risk etkeni olarak kabul edilmektedir. Cinsel istismar sonrası erken dönemde kaygı, korkular, öfke, çökkünlük, kabus görme, içe kapanma, intihar, kendini yaralama, başkalarına zarar verici davranışlar, uyum sorunları, yaşından daha küçük davranışlar, uygunsuz cinsel içerikli söz ve davranışlar, düşük benlik saygısı görülebilmekte ve akut stres bozukluğu belirtileri gelişebilmektedir. Cinsel istismar kişinin dünya ve kendisi ile ilgili düşünce ve inançlarını da olumsuz yönde etkilemektedir ve orta ve uzun vadedeki tek etkisi travma sonrası stres bozukluğu değildir. Duygu kontrolünde güçlükler, depresyon, intihar düşünce ve girişimleri, kaygı bozuklukları, davranım bozukluğu, suç davranışı, madde ve alkol kötüye kullanımı, kişilik bozuklukları, öğrenme güçlükleri, kendini istismara açık hale getirme, başkalarını istismar etme davranışları ve zayıf ebeveynlik becerileri de cinsel istismarın sonuçları arasında yer alır. Çocuğun yaşı, kişilik özellikleri, baş etme becerileri, istismarcıya olan yakınlığı, cinsel istismarın tipi, süre ve sıklığı, şiddet kullanımı, fiziksel hasar varlığı, geçmiş travma yaşantıları, başka istismar türlerinin olup olmaması, sosyal destek sistemlerine ait özellikler, ruhsal desteğe ulaşma gibi faktörlerle cinsel istismarın çocuk üzerinde yarattığı ruhsal etkinin şiddeti değişebilmektedir.

Süreçte Örselenme

Adli süreçteki bazı uygulamalar cinsel istismara uğramış çocukların yeniden örselenmesine neden olmaktadır: Tekrarlayan muayeneler ve ifade alımları sonucu çocuğun yaşadıklarını birçok kez anlatmak zorunda kalması ve dava sürecinin uzaması, çocukların muayene için farklı şehirlere gönderilmesi, uzun zaman sonraya muayene randevusu verilmesi, muayene ve ifade alımının uygun olmayan koşullarda ve çocuklar için uygun olmayan yöntem ve yaklaşımla yapılması, çocukların evlerinden veya okullarından resmi kıyafetli görevlilerce alınmaları, gizlilik ve mahremiyete yeterli önemin gösterilmemesi nedeniyle çocuğun ve yaşadıklarının duyulması, okul ve öğretmenleri tarafından suçlanma veya okuldan uzaklaştırılma, mahkemede veya süreç içinde sanıkla karşılaşma, tedbir kararlarının uygulanmasındaki aksaklık ve gecikmeler, bu olumsuzluklardan başlıcalarıdır ve sistemde çalışanların farkındalıklarının artırılması ve çocuğu önceleyen yaklaşımlarla önenebilir durumlardır.

Adli sistemde yaşanan aksaklığın şekline bağlı olarak etkisi de farklılaşabilmektedir. Tüm bu olumsuzluklar bütün olarak değerlendirildiğinde, travmanın tekrarlayacağına dair yoğun korku duyma, güvensizlik duygularının pekişmesi ve adalete olan güveni yitirme, çocukların ifadelerinin zamanla kirlenmesi ve hatta ifadeyi geri alarak davadan vazgeçme gibi sonuçlara, travma sonrası kendini toparlamaya çalışan çocuğun süreç içinde yeniden örselenmesine ve iyileşme-tedavi sürecinin ketlenmesine, ruhsal belirtilerin şiddetlenmesine yol açabilmektedir.

Suçta sürüklenen çocuklara özel;

(7) Suça sürüklenen çocuklar, kaç yaşında olurlarsa olsunlar suç isnadı ile kollukta dinlenemezler.

(8) 12 yaşını doldurmamış olanların ceza sorumluluğu yoktur. Bu nedenle haklarında suç isnadını gerektirir işlemler (yakalama, ifade alma vb.) yapılamaz (TCK 31). Çocuğun 12 yaşından küçük olduğu belli veya biliniyor ve çocuğun korunması için gerekli ise sadece önleme yakalaması yapılabilir. Bu durumda çocuğun kimliğinin tespit edilmesi ve ardından korunması ile ilgili işlemlerin yürütülmesi gerekir. Çocuğun yaşı konusunda şüphe var ise ve suç isnadı ile yakalandıktan sonra kimlik tespiti aşamasında 12 yaşından küçük olduğu anlaşılmış ise, kimlik tespiti ile yetinilmeli ve gerekiyorsa korunması ile ilgili işlemlere geçilmelidir. Çocuğun ceza sorumluluğunun bulunmaması hukuki yardımdan yararlanma hakkını ortadan kaldırmaz.

(9) 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış olanlar hakkında soruşturma yapılabilir, bu aşamada ceza sorumluluğunun olmadığı anlaşılırsa, iddianame ile mahkemeden çocuğun ceza sorumluluğunun bulunmadığına ve ÇKK 5 ve 11. maddeleri uyarınca koruyucu ve destekleyici tedbirlerden bir veya birkaçının uygulanması talep edilir (TCK 31, ÇKK 11).

(10) 15 yaşını doldurmuş 18 yaşını doldurmamış olanların ceza sorumluluğu bulunduğu için soruşturma yapılır ve iddianame düzenlenerek kamu davasının açılması ve TCK 31/3 maddesindeki ceza indiriminin uygulanması talep edilir.

(11) Çocukların özgürlüklerinin kısıtlanmasının son çare olması ilkesi (ÇHS 37) ve kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı (İHAS 5) gereğince yakalamaya da son çare olarak başvurulmalı, öncelikle davet usulü denenmelidir (CMK 132). Davetiyede çağırılma nedeni açıkça belirtilmeli ve gelmezse zorla getirileceği yazılmalıdır. Suça sürüklenen çocuğun velisine veya kaldığı kurumun temsilcisine de durumu bildirme yükümlülüğü ve bu kişilerin çocuğun yanında bulunma hakkı nedeniyle davetiye gönderilmelidir. Bu kurallara aykırı yakalama kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlali niteliğinde olduğu için kolluğun bu nitelikteki işlemleri Cumhuriyet savcılarınca denetlenir.

(12) Tutuklama yasağı olan durumlarda (ÇKK 21) gözaltı kararı verilmemelidir. Gözaltı kararı verecek olan Cumhuriyet savcısı, tutuklama yasağı ve çocuğun tutuklanmasına ilişkin ilkeleri dikkate alarak karar vermelidir.

(12) Suça sürüklenen çocuğun kolluk birimlerine giriş ve çıkışında sağlık muayenesi yapılır. Bu muayenenin amacı, kötü muamele ve işkencenin önlenmesidir.

(13) Kolluk, suça sürüklenen çocukların sevk ve nakillerinde kelepçe vb. fiziksel kısıtlama araçlarını kullanamaz.

2.2.1.2 Savcılık İşlemleri**Korunma ihtiyacı olan ve suçta sürüklenen çocuklarla ilgili;**

(1) Suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocuk adliyeye geldiğinde çocuk büroda görevli savcı tarafından dinlenir (ÇKK 15; YGİAY 19).

(2) Çocuğun geliş sebebi her ne olursa olsun dinlenirken yanında uzman bulunmasını isteme hakkı vardır. Çocuğun yanında uzman bulundurma, mağdur çocuklar bakımından bir zorunluluk olarak (CMK 235); suça sürüklenenler bakımından soruşturma makamının takdirine bırakılarak (ÇKK 15) düzenlenmiştir. Çocuğun dinlenmesi sırasında uzman bulunmasının amacı çocuğun

ikincil örselenmesini engellemektir (**Bkz. Bölüm 4**); bu nedenle olanaklar elverdiği ölçüde çocuğun yanında uzman bulundurulması sağlanmalıdır.

ÖRNEK KARAR 2.2

Bu bağlamda "etkili katılım", sanığın yargılama sonucunda verilebilecek cezanın önemini de içerecek şekilde kendisini bekleyen akıbeti ve yargılamanın niteliğini etraflıca anladığını varsayar (Bkz. Bu konudaki en son karar Timergaliyev - Rusya, no. 40631/02, 51. paragraf, 14 Ekim 2008 ve burada atıfta bulunulan davalar). Bundan başka, sanığın gerektiğinde örneğin bir çevirmen, avukat, sosyal çalışmacı ya da arkadaşının yardımıyla, mahkemede konuşulan şeylerin genel niteliğini anlamasına olanak sağlanmasını gerektirir. Sanık, savcının, tanıkların söylediklerini takip etme ve eğer temsil ediliyorsa, avukatına olaylara ilişkin kendi açıklamasını yapma, herhangi bir ifadeye katılmıyorsa bunu belirtme ve mahkeme heyetinin savunma açısından ortaya konulması gereken olguları görmesini sağlama olanağı olmalıdır (Bkz. Stanford - Birleşik Krallık, 23 Şubat 1994 tarihli karar, Seri A no. 282-A, 30. paragraf). AİHM Güveç – Türkiye Davası (Başvuru sayısı 70337/01) K. 20.01.2009

(3) Çocuğun yanında bulunacak uzman, görevini yerine getirebilmek için, öncelikle çocukla görüşmeli (**Bkz. Bölüm 4**), onu hakları ve izlenecek usuller konusunda bilgilendirmelidir. Bu nedenle çocuk hakkında işlemlere başlanmadan önce bir uzman görevlendirilmeli ve çocukla uzmanın görüşmesi için yeterli zaman tanınmalıdır.

(4) Çocuk geldiğinde ilk olarak yapılacak işlemlerden biri de durumun ve bulunduğu yerin derhal aşağıdaki kişi veya kurumlara bildirilmesidir:

- Çocuğun veli veya vasisine veya çocuğun bakımını üstlenen kimseye (çocuğu suça azmettirdiğinden veya istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi verilmez),
- Çocuk resmi bir kurumda kalıyorsa kurum temsilcisine,
- Baroya,
- Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne.

(5) Çocuk hakkında hangi sebeple işlem yürütülürse yürütülsün bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkını (İHAS 6) kullanabilmeli ve avukatı dosyayı incelemek ve çocukla görüşmek için yeterli zamana sahip olmalıdır.

(6) Çocuk yanında bulunacak uzman ve avukatı ile görüştükten sonra dinlenir. Dinlenirken uzman ve avukat dışında çocuğun anne-babasının da yanında bulunma hakkı vardır.

(7) Çocuk ve ailesinin bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması, çocuk yargılama sürecinin temel prensiplerindedir (ÇKK 4; ÇHS 12). Bu nedenle çocuk ile ilgili başlatılan işlem hangi amaçla yapılıyor olursa olsun, çocuk ve ailesi bilgilendirilmeli ve kararlar hakkında görüşleri alınarak katılma olanağı verilmelidir. Bu bakımdan şu işlemler yapılmalıdır:

- Eğer çocuk davet ediliyorsa, aile de davet edilmelidir.
- Çocuk ve aile yürütülen işlem, bu işlemin etkileri ve bu süreçteki hakları konusunda bilgilendirilmelidir.
- Bu bilgilendirmeden sonra yürütülen işlemle ilgili dinlenmelerinin dışında olası karar olanakları hakkında da bilgilendirilerek görüşleri alınmalıdır.

(8) Çocuğu dinleyen Cumhuriyet savcısı, öncelikle çocuğun korunma ihtiyacını değerlendirmelidir. Bu değerlendirme için savcı çocukla görüşen sosyal çalışma görevlisinden de görüş alabilir. Bu görüş, çocuk ve varsa ailesi veya kurum temsilcisi ile yapılan görüşmeye dayalı bir ön değerlendirme niteliğindedir ve acil koruma için bilgi verir. Cumhuriyet savcısı yapacağı değerlendir-

me sonucunda durumun acil olup olmamasına ve alınacak tedbirin niteliğine göre farklı yollar izleyebilir:

a) Çocuğun derhal kurum bakımına alınması gerektiğini düşünürse, çocuğun Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne teslim edilmesi talimatı verebilir. Bu durumda acil koruma prosedürü işler (**Bkz. Çocuk Hâkimi Tarafından Verilen Kararlar**).

b) Çocuk mahkemesine müracaat ederek acil koruma kararı alınmasını talep edebilir. Bu karar ile çocuğu kurum bakımına gönderir.

c) Cumhuriyet savcısı önüne gelen olayda bir aciliyet olmadığını ama değerlendirilmesi gereken bir risk olduğunu düşünüyorsa, çocuk hâkiminden koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması talebinde bulunabilir. Çocuğun suça sürüklenmiş olması veya suça sürüklenen çocukla ilgili yapılacak soruşturma işlemlerinin veya soruşturma sonunda alınacak kararların niteliği bu talebe engel değildir.

(g) Çocukların özel hayatına saygı hakkı (ÇHS 16) gereği onlarla ilgili işlemlerin gizlilik esasına uygun biçimde yürütülmesi gerekir. Ceza yargılamasında soruşturma gizlidir (CMK 157). Çocukla ilgili olaylarda ceza yargılamasının gizlilik ilkesine ek bazı düzenlemeler daha vardır. Çocuklara ilişkin koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması ile uygulanmasına ilişkin tüm süreçlerde çocuğun kimliği, adresi, fotoğrafları, yaşadığı travmalar gibi çocuğa ve yakınlarına ait her türlü bilgi ve bu bilgilerin yer aldığı rapor ve belgeler ile kayıtlar gizli tutulur. Yazışmalar gizlilik ilkesine uygun bir şekilde gerçekleştirilir (ÇKKKDTY 26). Bu belgelere sadece soruşturma ve kovuşturma makamı, çocuğun avukatı ve kendisi ulaşabilir.

Sosyal inceleme raporları da gizli olup, amacı dışında kullanılamaz (ÇKKY 18/1-e; 22/1). Sosyal inceleme raporları, denetim planı ve raporu hakkında bilgi sahibi olunmasının çocuğun yararına aykırı olduğuna kanaat getirilirse, bunların incelenmesi çocuk ve avukatı hariç kısmen veya tamamen yasaklanabilir (ÇKK 41/2). Çocukların yakalanması, gözaltına alınması ve ifadesine ilişkin işlemlerde de gizlilik esas olup, çocukların kimlikleri ve eylemleri mutlaka gizli tutulur (YGİY 19/7).

Ayrıca çocuk söz konusu olduğunda yayın yasağı vardır (Basın K. 21). Bir suçun mağduru veya suça sürüklenen çocuğun kimliği ve tanınmasını sağlayacak bilgilerin yayınlanması yasaktır (ÇKK 4). Bu yasağın ihlali, özel hayatın gizliliğini ihlal suçu (TCK 134) oluşturur.

ÖRNEK KARAR 2.3

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin birinci maddesinde; "18 yaşına kadar her insanın çocuk olduğu" ve sözleşmenin 40. maddesinin 2. fıkrasının (b) bendinde ise; "suça sürüklenen çocuğun kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine saygı gösterilmesi hakkına sahip bulunduğu" şeklinde yer alan düzenlemelere 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı CYY ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Yasalarında yer verilmesi ve suça sürüklenen çocukları korumaya yönelik olarak alenilik ilkesinin istisnasını oluşturan zorunlu kapalılık uygulamasının suça sürüklenen çocuklardan yalnızca 12-15 yaş grubunda bulunanları değil, 15-18 yaş grubunda bulunanlarda dahil olmak üzere tümünü kapsayacak şekilde genişletilmesi karşısında, yerel mahkemenin yapmış olduğu uygulamanın sonradan yürürlüğe giren yasal düzenlemelere uygun olduğu anlaşılmaktadır.

Bu itibarla, yerel mahkeme direnme hükmünün isabetli olduğuna ve dosyanın esastan incelenmek üzere Özel Daireye gönderilmesine karar verilmelidir. Y. CGK. 28.02.2012 gün, 2011/6-331 E., 2012/69 K. Sayılı

Korunma ihtiyacı olan mağdur çocuklara özel;

(11) Şüphelisi yetişkin olan suçlarda mağdur çocuğun dinlemesi çocuk bürosunda görevli savcı tarafından değil, genel yetkili Cumhuriyet savcıları tarafından yapılır.

(12) Çocuklara yönelik suçların önemli bir bölümü şikayete tabi değildir. Şikayete bağlı suçlarda 15 yaşından küçüklerde şikayet hakkını çocuğun velisinin kullanması beklenirken, 15 – 18 yaş arasında ise veli ile çeliştiği durumlarda çocuk ve müdafinin iradelerine üstünlük tanınmıştır.

(13) Mağdur çocukların, yaşadıkları olayı tekrar anlatmaları travmayı artırmaktadır. Bu nedenle CMK, mağdur ve tanık çocukların bir kerede dinlenmelerini sağlamak üzere, dinlenmeleri sırasında sesli ve görüntülü kayıt yapılmasını öngörmüştür. Mağdur çocuklar, dinlenirken ses ve görüntü kaydı yapılması mümkün bir yerde dinlenmelidir.

(14) Dinlenmesi sırasında çocuğun yanında uzman bulundurulması yükümlülüğü (CMK 236) ve mağdurun birçok kez tıbbi muayeneye tabi tutulma gerekliliği de dikkate alınarak, mağdur çocukların muayenelerini yapmak ve dinleme işlemlerini gerçekleştirmek üzere özel birimler oluşturulmaktadır. ÇİM veya ÇKM'ler bu amaçla kurulmuş birimlerdir.

(15) İlde bu birimlerden biri varsa, mağdurun doğrudan bu birime gönderilmesi halinde, muayenesi hekimlerce yapıldıktan ve mağdur psikoloji alanında uzman bir meslek elemanı tarafından görüşmeye hazırlandıktan sonra, Cumhuriyet savcısının katılımı ile dinlenmesi gerçekleştirilecektir. Ancak bu dinlemenin tekrar etmemesi, dinleme ve kaydın usule uygun yapılması gerekir.

(16) Dinleme sırasında hazır bulunma hakkı olanlara haber verilmiş olmalıdır. Bunlar, çocuğun veli veya vasisi, avukatı, şüpheli varsa şüpheli ve/veya vekilidir. Bunlar dışındaki kimselerin (video kaydını yapmak üzere bir görevli, bir sekreter vb.) olmamasına da özellikle dikkat edilmelidir. Uygulamada çocuk ve uzman aynalı bir odada, diğer kişiler aynanın diğer tarafında yer almakta ve sorulan sorular uzman aracılığı ile iletilmektedir. Kayıt, odanın bütünü ve çocuğun yüzünü görmeye elverişli biçimde yapılmalıdır. Kayıt kesintisiz olmalıdır. Aynı zamanda kayıt sesli olmalıdır. Daha sonra hem görüntülü ve sesli kayıt hem de bunların çözümü dosyaya konulmalıdır.

(17) İlde bu birimlerden yoksa, Devlet veya tıp fakültelerinin hastanelerinde ÇİM'lere benzer bir muayene ve dinleme ortamının oluşturulması önerilmektedir.

(18) Çocuğun yanında bulunacak uzman çocukla olay hakkında daha önce görüşme yapmamalıdır. Uzman çocukla yapılacak görüşmenin biçimini ve amacını anlatan bir görüşme yapmalı ve bunlarla ilgili olarak çocuğun sorularını yanıtlamalıdır. Çocuğun yanında bulunacak uzman, çocuğun tedavisini üstlenmiş psikolog veya hekim de olmamalıdır.

(19) Bir çocuğun suç mağduru olduğu durumlarda Cumhuriyet savcısı düzenleyeceği iddianame ile yetişkin şüpheli için genel mahkemede, suça sürüklenen çocuk için çocuk mahkemesinde kamu davası açar. Çocuğun bir tehlikede olmadığı kanaatindeyse ve aile varsa çocuğu ailesine teslim eder. Eğer çocuğun korunması gerektiğini düşünüyorsa acil koruma veya koruma prosedürünü işletir (**Bkz. (8) ve (9)**).

Suçta sürüklenen çocuklara özel;

(20) Suça sürüklenen çocuklar ile ilgili soruşturma yapan Cumhuriyet savcısı çocuğun lehine olan delilleri de toplamakla yükümlüdür. Çocuk yargılmasının amacına (ÇKK 1) ulaşabilmesi için Cumhuriyet savcısının çocuğu suça iten nedeni de araştırması ve talebini bunu ortadan kaldıracak tedbir veya yaptırımı belirlemeye yönelik olarak yapması gerekir. Çocuğun ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi (**Bkz. s.39**) ve sosyal inceleme (**Bkz. s.43**) bu bağlamda soruşturma aşamasında yaptırılması gereken incelemelerdir. Kanunda bu incelemelerin soruşturma aşamasında

da yaptırılmasına dair zorlayıcı bir hüküm bulunmamakla birlikte, gerek Cumhuriyet savcısının iddianamede ileri süreceği iddialar ve yapacağı talepler için gerekse koruyucu ve destekleyici tedbir talepleri için bu araştırmaları yaptırma konusunda hassas davranması gerekir.

(21) Soruşturma aşamasında sosyal inceleme yaptırılması bir kaç sebeple önemlidir: (a) Ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi (ÇKK 35), (b) Çocuk hakkında talebin içeriğinin (güvenlik tedbiri, ceza vb.) (TCK 31, ÇKK 5, 11) belirlenmesi, (c) Tutuklamaya alternatiflerin talep edilebilmesi (ÇHS 37, ÇKK 4 ve 20, CMK 101-115), (d) Koruyucu ve destekleyici tedbir talep edilmesi (ÇKK 15).

(22) Çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde, soruşturma ayrı yürütülür (ÇKK 17).

(23) Suça sürüklenen çocukla ilgili bütün soruşturma işlemleri bizzat Cumhuriyet savcısınca yürütülür kuralı gereği ifade de Cumhuriyet savcısınca alınır (ÇKK 15). İfade alımı sırasında çocuğun yanında veli veya vasisi ve bir uzman bulundurulabilir. Ayrıca avukatı bulunmalıdır. İfade alımı sırasında bunların dışında bir de zabıt katibi bulunabilir (CMK 169).

(24) Cumhuriyet savcısı, çocuğun ifadesini alırken iki ana konu üzerinde bilgi edinmeye çalışır: (a) İddia olunan suçlama ile ilgili çocuktan bilgi almak, (b) Çocuğu suça iten sebepler ve korunma ihtiyacı konusunda bilgi almak (CMK 147, ÇKK 15.3, YİAY 23).

(25) İfade alımı, çocuğun görüşlerini rahatça ifade edebileceği bir ortamda yapılmalıdır. Aşağıdakiler bu ortamı sağlamanın araçlarıdır:

- Çocuğun sosyal çalışma görevlisi ve avukatı ile görüşecek zamana sahip olması
- İfadesi alınırken oturma olanağına sahip olması
- İfadesi alınmaya başlanmadan önce hakları konusunda bilgilendirilmesi
- İletişim kurallarına dikkat edilmesi

(26) Çocuğun dinlenmesi sırasında ifade alma prensipleri dışında dikkate alınması gereken iki önemli husus vardır:

- Çocuğun gelişim düzeyi
- İletişim kuralları (**Bkz. Uzaktan eğitim UYAP**)

(27) Çocuğun gelişim düzeyi ile ilgili bilgi en güvenilir biçimde yanında bulunmak üzere görevlendirilmiş uzmandan alınır. Uzman dosyayı inceler, çocukla görüşür ve çocuk gelişimi ile ilgili bilgileri ışığında çocuğun dinlenmesi sırasında dikkate alınması gereken özellikleri hakkında yorumlama makamlarına bilgi verir.

(28) Aynı zamanda çocukla genel iletişim becerileri ile ilişki kurulması da hem görüşmenin amacına ulaşması hem de çocuğun ikincil örselenmesini engellemek bakımından önemlidir. Çocuğun odaya selamlanarak alınması, dinlenmesi sırasında bulunacak kişilerin tanıtılması, dinlemenin sebebi hakkında açıklama yapılması güven ortamının oluşabilmesi için önemlidir.

(29) Güven ortamının oluşmasında etkili olduğu bildirilen bir başka unsur ise gizlilik ilkesine kesinlikle bağlı kalınacağına çocuğa bildirilmesidir. Gizlilik ilkesi ile kastedilen, adli amaçlı kullanım dışında, görüşme sırasında edinilecek bilgilerin hiç kimseye verilmeyeceğinin açıklanmasıdır. Çocuğun anlattıkları nedeni ile yakınlarının zarar göreceği endişesi de konuşmasını engelleyebilir. Bu nedenle üzerinde konuşulacak olayın çocuğa ve yakınlarına etkisi de gözden geçirilmeli ve çocuk bu sonuçlarla ilgili bilgilendirilmelidir. Bu bilgilendirmenin çocuğu rahatlatmak için bile olsa gerçeğe aykırı bilgiler verilmesi biçiminde olmaması gerekir.

Tablo 2.4

Cumhuriyet Savcılığında İfade Alımı ile İlgili Kontrol Listesi

1. İfadenin alındığı ortam	
1.a. Bulunması gereken kişiler var mı?	
<i>Çocuğun veli ya da vasisi</i>	
<i>Yoksa, bu durum korunma ihtiyacı bakımından değerlendirildi mi?</i>	
<i>Sosyal çalışma görevlisi</i>	
<i>Avukat</i>	
1.b. Bulunmaması gereken kişiler çıkartıldı mı? (Misafir, birden fazla zabıt katibi, kameraman, çaycı, vd.)	
1.c. Kamera kayıt için hazır mı?	
1.d. Herkesin oturabileceği yer var mı? (ayakta ifade alımı fiziki yorma ve dolayısıyla yasak sorgu yöntemi sayılır CMK 148)	
2. İfade alımı öncesinde	
2.a. Suçlama ile ilgili sorulması gerekenler belirlendi mi?	
2.b. Çocuğu suça iten sebepler ve korunma ihtiyacı ile ilgili sorulması gerekenler belirlendi mi?	
2.c. Haber verilmesi gereken kişi ve kurumlara haber verildi mi?	
<i>Çocuğun yakınlarına (veli, vasi, uygun bir yetişkin)</i>	
<i>Çocuk kurumda kalıyorsa kurum temsilcisine</i>	
<i>Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne</i>	
<i>Yabancı ise mensubu olduğu Devletin konsolosluluğuna</i>	
3. İfade alımı sırasında;	
3.1. Kimliği tespit edildi mi?	
3.2. Suçlama tespit edildi mi?	
3.3. Çocuğa hakları anlatıldı mı?	
3.4. Kişisel durumu ile ilgili (korunma ihtiyacı, suça iten sebepler) bilgi alındı mı?	
3.5. İfade tutanağında aşağıdaki hususlar yer alıyor mu?	
<i>İfade alma veya sorguya çekme işleminin yapıldığı yer ve tarih</i>	
<i>İfade alma veya sorguya çekme sırasında hazır bulunan kişilerin isim ve sıfatları ile ifade veren veya sorguya çekilen kişinin açık kimliği</i>	
<i>İfade almanın veya sorgunun yapılmasında bu listede yer alan işlemlerin yerine getirilip getirilmediği, bu işlemler yerine getirilmemiş ise nedenleri</i>	
<i>Tutanak içeriğinin ifade veren veya sorguya çekilen ile hazır olan müdafî tarafından okunduğu ve imzalarının alındığı</i>	
<i>İmzadan çekinme halinde bunun nedenleri</i>	
3.6. İfade alımının sesli ve görüntülü kaydı yapıldı mı?	

Örneğin, “Korkma sen olanları anlat, kimseye bir şey olmayacak” yerine, “Eğer bize olanları anlatırsan, biz de senin ve ailen için neler yapabileceğimizi değerlendirebiliriz” denebilir. Böyle durumlarda onunla iletişim kurmanın güç olacağı açıktır. Yapılabilecek en iyi şey görüşmecinin kendi kontrolünde olan diğer iletişim yollarını açık tutmaya çalışmasıdır. Bir başka deyişle iletişimi engelleyebilecek, aksaklığa uğratabilecek tüm etkiler bertaraf edilmeli ve engeller ortadan kaldırılmalıdır.

(30) Cumhuriyet savcısı öncelikle çocuğun korunma ihtiyacını değerlendirir ve bu konuda izleyeceği yolu belirler (**Bkz. (8) ve (9)**). Soruşturma sırasında her zaman tedbir talep edebilecek olan koruyucu ve destekleyici tedbir kararları, acil koruma niteliğinde olmasa bile, doğası gereği mümkün olan en kısa sürede alınması gereken kararlardır.

(31) Suç işlediği iddia olunan çocuk 12 yaşını doldurmamış ise, hakkında kovuşturma yapılamaz ve ceza verilemez, ancak güvenlik tedbirleri uygulanabilir (TCK 31). Bu durumda Cumhuriyet savcısı, mahkemeden güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını talep edebilir. Çocuk Koruma Kanunu'nda yazılı koruyucu ve destekleyici tedbirler, güvenlik tedbiri olarak uygulanır (ÇKK 11).

(32) Cumhuriyet savcısı suça sürüklenen çocuk (12+) hakkında yürüttüğü soruşturma sonunda çocuğun ceza sorumluluğu bulunmadığı kanaatine varırsa, iddianame ile mahkemeden çocuğun ceza sorumluluğunun bulunmadığına ve ceza tatbikine yer olmadığına, ÇKK 5 ve 11. maddeleri uyarınca Koruyucu ve destekleyici tedbirlerden bir veya birkaçına hükmedilmesini talep eder (TCK 31).

(33) Cumhuriyet savcısı çocuğun (12+) ceza sorumluluğu (eyleminin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği) olduğunu ve elinde kamu davası açmak için yeterli delil² olduğunu düşünürse, iddianame düzenleyerek dava açar; yeterli delil yoksa, takipsizlik kararı verir. Cumhuriyet savcısının yeterli delil bulunan durumlarda iddianame düzenlemek dışında başvurabileceği üç yol daha vardır: Önödeme, kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve uzlaşma. Bu üç müessese, çocuğun adalet sistemi içerisine girmeden sistem dışına çıkarılmasını sağlayacak son seçeneklerdir. Bu nedenle, Cumhuriyet savcısının bu seçenekleri kullanma konusunda dikkat ve hassasiyet göstermesi beklenir. Taraflar arasında uzlaşma sağlanırsa, Cumhuriyet savcılığı kamu davasının açılmasına yer olmadığına karar verir. Ayrıca yetkisizlik ve görevsizlik kararı verebilirler.

(34) Önödeme, uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı üç ayı aşmayan suçların soruşturulmasında uygulanan ceza davası dışı çözüm yollarından biridir (TCK 76). Önödemeye tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde ön ödeme usulü uygulanmaksızın iddianame düzenlenmesi iddianamenin iadesi sebebidir (CMK 174/1.c).

Önödeme kurumunun kullanılabilmesi için;

- Suçun işlendiğine ilişkin yeterli şüphe bulunmalıdır.
- Ödenmesi gereken aşağıdaki esaslara göre belirlenen meblağ ve soruşturma giderleri ödenmiş olmalıdır:
- Suç için öngörülen adli para cezası maktu ise bu miktar, değilse aşağı sınırı;
- Hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için 20 Türk Lirası üzerinden bulunacak miktar;

2 Çocukla ilgili soruşturmalarda delillerin yeterliliğini değerlendirme konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım, Ankara 2010.

- Hapis cezası ile birlikte adli para cezası da öngörülmüş ise, hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için 20 Türk Lirası üzerinden bulunacak miktar ile adli para cezasının aşağı sınırı (ancak, suçla ilgili kanun maddesinde yukarı sınırı üç ayı aşmayan hapis cezası veya adli para cezasından yalnız birinin uygulanabileceği hallerde ödenmesi gereken miktar adli para cezası esas alınarak belirlenecektir).

Önödeme Cumhuriyet savcılığınca yapılacak tebliğ üzerine 10 gün içinde ödendiği takdirde şüpheli hakkında kamu davası açılmaz. Kovuşturma evresinde de önödeme uygulanabilir; bu durumda çocuk hakkında açılan kamu davası düşer (TCK 75/2-3). Suça sürüklenen çocuk ve müdafine tebligat huzurda yapılmalıdır.

(35) Cumhuriyet savcısı soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan ve üst sınırı bir yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda ve kullanma amaçlı uyuşturucu suçlarında (191/1) kamu davasının açılmasının 3 yıl süre ile ertelenmesine karar verebilir (CMK 171). Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kamu davasının açılmasına yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi halinde kamu davası açılır. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez.

(36) Çocuk hakkında soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için aşağıdaki koşulların birlikte gerçekleşmesi gerekir (CMK 171/3):

- Şüpheli olan çocuğun daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkum olmaması bulunması;
- Yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi;
- Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli çocuk ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması;
- Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi.

(37) Kamu davasının açılmasının ertelenmesi Cumhuriyet savcısının takdir yetkisini kullandığı ve çocuğun ceza davası dışında tutulması ilkesinin uygulanmasını sağlayan bir yoldur. Cumhuriyet savcısı bu yola başvururken hem yarar değerlendirmesi yapacak hem de ceza davası dışında tutarak yararını korumaya çalıştığı çocuğun eyleminin sorumluluğunu üstlenmesini sağlayacak bir zarar giderme yolu belirleyebilecektir.

(38) Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak bir soruşturma veya kovuşturmaya bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından istenmesi halinde, bu maddede belirtilen amaç için kullanılabilir (CMK 171/5).

(39) Cumhuriyet Savcısı, aşağıdaki suç türlerinde mağdur, suça sürüklenen ve kanuni temsilcilerine uzlaşma teklifinde bulunur (CMK 253)³:

- Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlar.
- Şikayete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanunu'nda yer alan;
- Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),

3 Uzlaşma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Hukukçular İçin Eğitim Kitabı 3.2.4.5

- Taksirle yaralama (madde 89),
- Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),
- Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234),
- Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239) suçları.

(40) Aşağıdaki hallerde uzlaşma yoluna gidilemez:

- Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olsa bile, etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez.
- Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz.
- Ceza sorumluluğu olmayan çocuklarla ilgili olarak uzlaşma hükümleri uygulanamaz.
- Bir kez denenen uzlaşmanın sonuçsuz kalması halinde tekrar uzlaşma yoluna gidilemez.

(41) Uzlaşma teklifi ile birlikte, kişiye uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukuki sonuçları anlatılır (CMK 253/5).

(42) Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren üç gün içinde kararını bildirmelidir. Aksi takdirde, teklifi reddetmiş sayılır (CMK 253/4). Birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için, mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekir (CMK 253/8). Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, suça sürüklenen çocuklardan her biri teklifi kabul veya reddetme konusunda bağımsız hareket edebilir. Ancak uzlaşan uzlaşmadan yararlanır (CMK 255).

(43) Uzlaşma, yargılama dışı çözüm yollarından birisidir (CMK 253; ÇKK 24; ÇHS 40, Pekin Kuralları 11). Bu bakımdan çocuğun ceza adalet sistemi dışında tutulması için savcılık aşamasında başvurulacak iki önemli yoldan biridir. Uzlaşma, çocuğa eyleminin sonuçlarını görme olanağı sağlar ve bunun gerektirdiği sorumluluğu taşımaya öğretir. Bu pedagojik yönü nedeni ile çocuk adaletinin en önemli araçlarından biridir. Bu bakımdan dikkatle uygulanması gerekir. Uzlaşmanın başarısı, uzlaştırıcıya bağlı olduğundan, Cumhuriyet savcısı bu görevi kendisi yerine getirmediği hallerde çocuğun yararını dikkate alabilecek ve uzlaşma sürecini hukuka uygun aynı zamanda da çocuğun yararına uygun eğitici bir süreç olarak işletebilecek bir uzlaştırıcı tayin edilmelidir (Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik 13).

(44) Uzlaşma kapsamında edim belirlenirken çocuğun eylemine ve durumuna uygun eğitici bir edimin belirlenmesine özen gösterilmelidir:

- Fiilden kaynaklanan maddi veya manevi zararın tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hale getirilmesi,
- Mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarına halef olan üçüncü kişi ya da kişilerin maddi veya manevi zararlarının tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hale getirilmesi,
- Bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması,
- Mağdurun, suçtan zarar görenin veya bunların gösterecekleri üçüncü şahsın, bir kamu kurumunun ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerini geçici süreyle yerine getirmesi veya topluma faydalı birey olmasını sağlayacak bir programa katılması gibi diğer bazı yükümlülükler altına girilmesi,
- Mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesi.

Cumhuriyet Başsavcılığı Soruşturma No	
Mahkeme Esas No	
Uzlaştırmacının	
Adı ve Soyadı	
T.C. kimlik numarası	
Adresi	
Kayıtlı olduğu baro ve sicil numarası	
Görevlendirme tarihi	
Görevi tebellüğ tarihi	
Dosya içindeki belgelerin birer örneğinin	
Verildiği / Uzlaştırma süresinin başladığı tarih	
Ek süre verilme tarihi	
Şüphelinin / Sanığın / Kanuni temsilcisinin	
Adı ve Soyadı	
T.C. kimlik numarası	
Adresi	
Müdafiin	
Adı ve Soyadı	
T.C. kimlik numarası	
Adresi	
Kayıtlı olduğu baro ve sicil numarası	
Mağdur / Suçtan Zarar Görenin Kanuni Temsilcisinin	
Adı ve Soyadı	
T.C. kimlik numarası	
Adresi	
Vekilin	
Adı ve Soyadı	
T.C. kimlik numarası	
Adresi	
Kayıtlı olduğu baro ve sicil numarası	
Tercümanın	
Adı ve Soyadı	
T.C. kimlik numarası	
Adresi	
Taraflardan biri yabancı ülkede oturuyorsa, Türkiye'de göstereceği ikametgahı	
Taraflardan biri yabancı ve Türkiye'de göstereceği bir ikametgahı yok ise, ülkesindeki ikametgahı	

Raporun düzenlendiği yer ve tarihi	
Uzlaşma konusu suç / suçlar	
Uzlaştırma sonucu	
.....	
.....	
.....	
.....	
Tarafların üzerinde anlaştıkları edimin yerine getirilme şekli ve zamanı	
.....	
.....	
Uzlaştırmanın başarısızlıkla sonuçlanması halinde nedenleri	
.....	
.....	
.....	
Yapılan giderler	
.....	
.....	
İmzalar	
Suçta Sürüklenen Çocuk	
Mağdur / Mağdurlar	
Mağdur çocuk ise veli veya vasisi	
Suçtan zarar gören	
Müdafi	
Vekil	
Kanuni temsilci	
Uzlaştırmacı	

ONAY ŞERHİ
Tarih, mühür ve imza
Cumhuriyet savcısı / hâkim

ONAYLAMAMA GEREKÇESİ
.....
.....

Tarih, mühür ve imza
Cumhuriyet savcısı / hâkim

Örneğin, arkadaşının basit yaralanmasına sebebiyet veren bir çocuğun ancak harçlıkları kapsamında bir maddi zarar karşılaması sorumluluk üstlenmesini sağlar. Anne babasının mağdurun zararını tazmin etmesi, her zaman amaca uygun bir edim olmayacaktır. Oysa çocuğun arkadaşına yaptığı hareket ve etkilerini anladığını gösteren bir özür mektubu yazması veya onun derslerine yardım etmesi gibi yaptığı eylemle ilgili bir edim, istenilen sonucu gerçekleştirmek bakımından daha etkili olacaktır.

(45) Uzlaşma için bir süre verilir. Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç 30 gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. Cumhuriyet savcısı bu süreyi resen veya talep üzerine en çok 20 gün daha uzatabilir. Cumhuriyet savcısı uzlaştırma süresinin uzatılmasına ilişkin kararını uzlaştırmacıya bildirir. Uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören, uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilir (Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik 17).

(46) Uzlaştırma, bilgilendirme ile başlar, bir dizi müzakere ile sürdürülür ve bir uzlaştırma raporu (Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik 22) ile sonlandırılır. Uzlaştırma müzakereleri gizlidir (Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik 19).

(47) Çocukların tutuklanması son çare olmalı ve mümkün olan en kısa sürede sona erdirilmelidir (ÇKK 4; ÇHS 37). Cumhuriyet savcısı, suça sürüklenen çocuğun tutuklanması için yeterli sebep olduğu kanaatinde ise, sulh ceza hâkimine müracaat ederek adli kontrol veya tutuklama tedbiri talep edebilir. Suça sürüklenen çocuğun tutuklanması için yeterli sebep var kabul edilmesi için tutuklama dışı tedbirlere başvurulmuş ve sonuç alınmamış veya başvurulsa bile sonuç alınamayacak olması gerekir. Bu nedenle Cumhuriyet savcısı tutuklamaya sevk öncesinde koruyucu ve destekleyici tedbirler seçeneğini de düşünmelidir. Tutuklamanın sulh ceza hâkiminden, tedbirlerin ise çocuk hâkiminden talep ediliyor olması nedeniyle, bu sürecin Cumhuriyet savcısı tarafından koordine edilmesi çok önemlidir.

Tablo 2.5

Tutuklamanın son çare olması ilkesini Pekin Kurallarına atıf yapan B.M. Çocuk Hakları Komitesi şöyle yorumlamaktadır (ÇHS Uygulama El Kitabı, 582 UNICEF):

- 1) Eylem bir başkasına yönelik ciddi bir tehlike oluşturmamalıdır.
- 2) Çocuk bu eylemi tekrarlıyor olmalıdır.
- 3) Başka bir yöntem işe yaramıyor olmalıdır.

(48) Bu nedenle tutuklamaya sevk için yeterli neden olduğunu düşünen Cumhuriyet savcısının öncelikle tedbir olanaklarını araştırmak için sosyal incelemeye ihtiyacı olacaktır. Çocuk için uygun tedbirin alınması yolu ile çocuğun tutuklanmasının engellenmesinde sosyal inceleme raporunun önemli bir rolü vardır.

(49) Cumhuriyet savcısı CMK'nın 100. maddesinde belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasını talep edebilir (CMK 109/1). Tutuklamaya alternatif olarak kabul edilen adli kontrol çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasını önleyen, bu nedenle çocuklar bakımından öncelik ve önem verilmesi gereken bir kurumdur.

(50) Cumhuriyet savcısı tarafından adli kontrol değil de tutuklama talep ediliyorsa, bunun gerekliliği İHAS 5, ÇHS 37, ÇKK 4 ve CMK 100 maddeleri dikkate alınarak gerekçelendirilmelidir (CMK 101).

2.2.1.3 Bilirkişilik İşlemleri

(1) Çocuk adaletinde iki uzman değerlendirmesi özel bir önem ifade etmektedir: Ceza sorumluluğu değerlendirmesi ve sosyal inceleme.

Ceza Sorumluluğu Değerlendirmesi

(2) Küçüklerin ceza sorumluluğu değerlendirmesi, hem çocukta akıl hastalığı veya zeka geriliği olup olmadığının araştırılmasını (TCK 32) hem de yaş küçüklüğünün etkisinin araştırılmasını (TCK 31) kapsar. Pekin Kuralları (madde 4), anlama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğine ilişkin bu araştırmanın çocuğun cezai sorumluluğunun psikolojik ve manevi sonuçlarını kaldırmaya hazır olup olmadığının araştırılması olduğuna dikkat çekmektedir. Bir başka deyişle, bu araştırma sadece olayla ilgili olarak gelişim düzeyinin araştırılması değildir, aynı zamanda verilecek kararlar ilgili olarak da gelişim düzeyinin araştırılması gerekir.

Tablo 2.6

Ceza Sorumluluğunu Etkileyen Haller

- Akıl hastalığı ve zeka geriliği her yaşta insanın ceza sorumluluğunu etkiler. Hakkında sosyal inceleme yapılan çocukta akıl hastalığı veya zeka geriliği bulunduğu kanaati veya bilgisi var ise TCK 32. maddesi gereğince ceza sorumluluğunun bu alanda uzman hekimce incelenmesi gerekir.
- Yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğuna etkisi 12-15 yaş grubundaki çocuklar ve 15-18 yaş grubundaki sağır ve dilsiz çocuklar için yapılır. Burada aklen sağlam ve yaşına uygun zeka gelişimi olan çocuklar ile ilgili bir araştırma yapılmaktadır. Bu nedenle yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğuna etkisini araştırmalarının kapsamının anlaşılabilmesi için ceza sorumluluğunu etkileyebilecek ergenlik dönemine ilişkin özellikleri bilmek gerekir. (Bkz. Sosyal Çalışma Görevlileri Eğitim Kitabı UYAP; Uzaktan Eğitim UYAP)

(3) Ceza sorumluluğu incelemesi, kişinin işlemiş olduğu fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılamak ve bu fiille ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneğini etkileyen hallerin araştırılmasıdır.

(4) Ceza sorumluluğuna ilişkin değerlendirme çok disiplinli bir değerlendirme değildir. Her değerlendirme, alanında uzman kişilerce yürütülmelidir. Adli psikiyatrik değerlendirme de çocuk ve ergen gelişimi ve ruh sağlığı konusunda uzman, adli psikiyatri alanında deneyimli kişilerce yapılmalıdır. Bu nedenle, adli psikiyatrik değerlendirme istenen çocuklar, çok disiplinli ekiplerin olduğu, gerektiğinde bilgisine başvurulacak diğer uzman hekimlerin yanı sıra çocuk ruh sağlığı ve adli tıp uzmanının birlikte bulunduğu merkezlere (Çocuk Koruma Merkezleri, her iki uzmanlığın bulunduğu sağlık kuruluşları vb.) yönlendirilmelidir.

Yaş Küçüklüğünde Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi

Yaş küçüklüğünde ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi yapılırken, çocuğun biyopsikososyal gelişim özelliklerinin şu açılardan incelenmesi gerekir:

- Bilişsel gelişim (soyut kavramlar üzerine fikir yürütme, zihinsel gelişim kapasitesi, eğitimle kazanmış olduğu donanım düzeyi, kavrama yeteneği, öngörebilme yeteneği, duygu ve düşüncelerini ifade etme ve başkalarınınkini tanıyabilme ve karşı koyabilme)
- Sosyal-duygusal gelişim (kimlik gelişim özellikleri, stres faktörlerine dayanabilme kapasitesi, öfke kontrolü ve duygusal tepkileri kontrol edebilme gücü, duygu ve düşüncelerini ifade etme ve başkalarınınkini tanıyabilme ve karşı koyabilme kapasitesi, davranışlarının sorumluluğunu alabilme becerisi)
- Ahlaki gelişim (toplumsal yargısı ve moral gelişimi)
- Yargılama yetisinin olgunlaşması ve karar verme yetisi
 - Grup normlarından etkilenmeden, bağımsız davranabilme ve kendine yetebilme
 - Grubun olumsuz eleştirisi ve yaptırımlarına karşı koyabilme
 - Harekete geçmeden önce içinde bulunduğu durumu değerlendirebilme
 - Karar vermeden önce farklı bakış açılarını ele alabilme
 - Geçmiş, bugün, yarın arasında bağlantıları kurabilme, geçmişten gelen kazanımları geleceğe taşıyabilme
 - Öfke kontrolü ve duygusal tepkileri kontrol edebilme
 - Riskleri değerlendirme ve göze alabilme
 - Eylemin doğuracağı sonuçları kavrayabilme ve öngörebilme, davranışlarını kontrol edebilme düzeyi
 - İleriyi görebilme, kısa vadeli haz almayı erteleyip, uzun vadeli sonuçları düşünebilme
- Ruh sağlığı problemleri
 - Öğrenme bozuklukları,
 - Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu,
 - Otizm spektrum bozuklukları
 - Diğer bozukluklar
- Nörolojik bozukluklar ve gelişme geriliğine yol açan bazı klinik tablolar

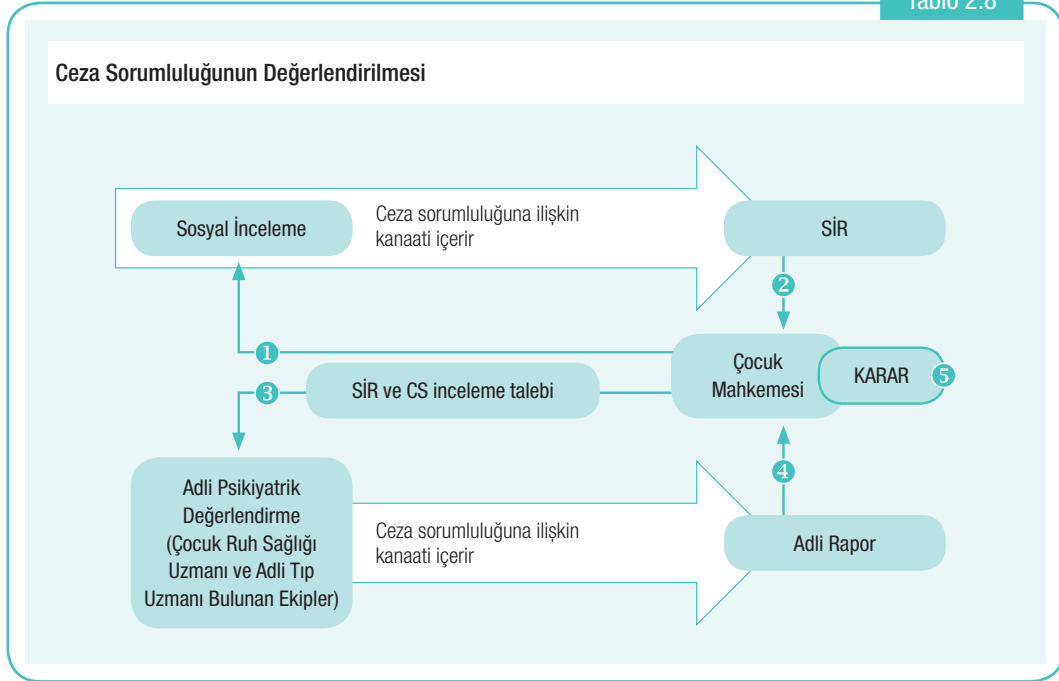
Aşağıdaki hallerde mutlaka ruh sağlığı problemleri, nörolojik bozukluklar ve benzeri klinik tablolara bakılması gerekir:

- Çocuğun yaşadığı aile ve sosyal çevre ile sergilediği gelişimsel özellikler suçun ortaya çıkışını ve ceza sorumluluğunu açıklamada yetersiz kalıyorsa,
- Çocuk risk faktörlerinin yüksek olduğu sosyal çevrede yaşamaktaysa,
- Yıkıcılığın önde olduğu suç eylemlerine karışlıyorsa,
- Ruhsal yakınma sergiliyorsa veya çoklu suça karışmışsa.

Bu konular adli psikiyatrik değerlendirmenin konusudur. Adli psikiyatrik değerlendirmede her olay için saptanan bozukluk veya klinik durumun ceza sorumluluğuna etkisi, olayla nedensellik bağının varlığı araştırılarak yapılır.

Sosyal çalışma görevlileri özellikle ceza sorumluluğunu etkileyecek durumlara dikkat ederek çocuk hakkında kapsamlı bir araştırma yapılmasını sağlayabilirler. Ceza sorumluluğuna ilişkin değerlendirmede öncelikli olarak, ergenin bireysel özelliklerine, yaşadığı aile ortamı, çevre, devam ettiği okul, iş, arkadaş grubuna, ergenin tüm yaşam alanlarındaki ilişkilerine ve sergilediği davranışlara ait bilgilerin yer aldığı ayrıntılı sosyal inceleme raporları önemlidir. Böylece bir değerlendirme çocuğun suça sürüklenmesine yol açan unsurların daha iyi anlaşılmasına; gelişimsel özelliklerin kavranmasına ve adli psikiyatrik incelemenin kapsamlı bir biçimde yürütülmesine hizmet edecektir. Hazırlanan Sosyal İnceleme Raporları (SİR) daha sonra yapılacak adli psikiyatrik değerlendirmeye de zemin hazırlayacaktır.

Tablo 2.8

(5) Ceza sorumluluğunun olup olmadığına dair karar hâkim tarafından verilir. Hâkim bu kararı verirken sosyal inceleme raporunu ve hekim raporunu birlikte değerlendirir.

► ÖRNEK KARAR 2.4

Sanığın mağdureye yönelik eylemlerini oyun oynama, düşüncesi ile yaptığını ve suç olduğunu bilmediğini iddia etmesi karşısında, 5395 sayılı Kanun'un 35. maddesine göre sosyal çalışma görevlisinden sanığın işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı rapor alınarak algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından belirlenmesi ve sonucuna göre;

Eylem sanık tarafından gerçekleştirilmişse;

a) Algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği varsa 5237 sayılı TCK'nın 31/2. maddesine göre cezalandırılmasına,

b) Algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği yok ise ceza verilmesine yer olmadığına ve güvenlik tedbirine, hükmedilmesi gerekirken, Adli Tıp Kurumu'nun suça sürüklenen çocuğun TCK'nın 31. maddesinde öngörülen suçla ilgili algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin saptanması hususundaki raporuna dayanılarak hüküm kurulması kanuna aykırıdır. Y. 14. CD. 30.04.2012, 2012/1926 E., 2012/4933 K.; Y. 14. CD. 25.03.2013, 2011/9654 E., 2013/3216 K.

(6) Kural olarak sosyal inceleme raporu önce, hekim raporu sonra alınmalıdır. Her ikisi farklı kanaatte olabilirler, bu durumda hâkim bir karar verebileceği gibi, ek rapor da istenebilir.

Örnek Olay - 2.1

(Hekim raporu)

...Ergenlik döneminde beyin gelişiminin devam ettiği ve dolayısı ile ergenlerin olaylar arası nedensellik bağı kurma, planlama, olayların sonucunu düşünerek harekete geçme ve dürtü kontrolü gibi yetilerde zorlanabilecekleri bilinmektedir. Yapılan ruhsal değerlendirmede ergenin yaşadığı olay göz önüne alındığında, ergenin karıştığı bildirilen olayın hukuki anlam ve sonuçlarını algılama becerisinin gelişmiş olduğu, ancak ergenlik dönemine ait özelliklerin ergenin davranışlarını yönlendirme ve davranışlarını sonuçlarını yordama yeteneğini etkileyebileceği...

Örnek Olay - 2.2

(Hekim raporu)

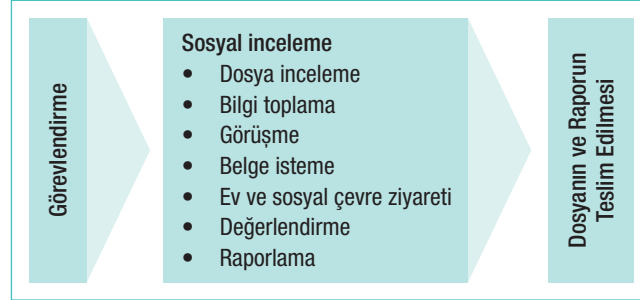
...Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ile birlikte sınırdan mental işlevselliğe sahip olan hastanın planlama, yargılama, davranışlarının sonuçlarını öngörebilme ve dürtü kontrolü gibi yetilerinin sağlıklı yaşatılmasının gerisinde olduğu; ergenin küçük yaşlardan itibaren belirgin davranış sorunlarının olduğu, annenin bu davranış sorunları karşısında yetersiz kaldığı ve uygun denetimi sağlayamadığı, babanın yaklaşık 10 yıldır aileden ayrı yaşadığı ve Ahmet B. için örnek bir rol model oluşturamadığı; ergenin bağlantılı olduğu sosyal çevresindeki diğer ergen ve yetişkinlerin suçla ilintili olduğu ve ergeni yoğun olarak suça yönlendirdiği; ergenin düzenli olarak okula gitmediği öğrenilmiş olup, eğitimden uzak kalmasının Ahmet B.'nin bilişsel ve ahlaki gelişiminin sağlıklı yaşatılmasına göre geri kalmasına neden olduğu; olayın arkadaş grubu içerisinde gerçekleştiği ve diğer ergenlerin Ahmet B.'den yaşça büyük oldukları da göz önüne alındığında, ergenin karışmış olduğu eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeteri düzeyde gelişmediği ...

ÖRNEK KARAR 2.5

TCK'nın 31/2. maddesine göre, 12-15 yaş grubunda bulunan çocuk sanığın cezai sorumluluğunun olabilmesi için işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunması gerektiği, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 35. maddesine göre algılama ve yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığını takdir yetkisinin mahkemeye ait olduğu, mahkemenin çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren sosyal inceleme raporu tanzim ettirebileceği, maddeye göre böyle bir sosyal inceleme yaptırılmaması halinde gerekçesinin kararda gösterileceğinin belirtildiği, Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 20/4. maddesine göre de hâkimin gerekirse bu konuda tam kanaat sahibi olabilmesi için sosyal inceleme raporu ile birlikte adli tıp uzmanı, psikiyatrist ya da zorunlu hallerde uzman hekimden görüş de alınabileceğinin hüküm altına alındığı, mevcut düzenlemelere göre, ihtiyaç halinde sosyal inceleme raporunun alınmasının esas olduğu, görüş olarak diğer hekim raporlarının da alınabileceği, ancak bu raporların bağlayıcı olmadığı, mahkemenin takdirinde göz önünde bulundurulacağı, algılama yeteneği ve fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığını belirleme görevinin mahkemeye ait olduğu, dosyamızda da, suç tarihinde 12 yıl 10 aylık olan sanıkla ilgili, hazırlık aşamasında alınan İli Adli Tıp Şube Müdürlüğü'nün .../2007 tarihli raporunda sanığın eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin bulunduğu belirtilmesine karşılık, yargılama aşamasında 5395 sayılı ÇKK'nın 35. maddesine göre çocuk gelişim uzmanınca düzenlenen 23.06.2008 tarihli sosyal inceleme raporunda (SİR) ise özetle, "sanığın göçebe hayatı yaşadığı, yerleşik hayata ve kültürel yapıya uzak olduğu, temel değerlerin ve davranış kurallarının aktarımının yapıldığı ilköğretim eğitiminden yoksun kaldığı, küçüğü içinde bulunduğu sosyal yapıyla bütünleşerek eylemi suç davranışı olarak görmediğinin" belirtildiği, 5395 sayılı ÇKK 35.maddesine göre, algılama ve davranışları yönlendirme yeteneğini münhasıran değerlendirme yetkisine sahip olan mahkemece de sosyal inceleme raporundaki değerlendirmelerden de yararlanılarak, gerekçeli bir şekilde tartışılıp, küçüğü bu eylem yönünden sorumluluk yeteneğinin bulunmadığı sonuç ve kanaatine varılarak, yerel mahkemece küçük yaştaki suça sürüklenen çocuk hakkında CMK'nın 223/3.a maddesi gereğince "Ceza Verilmesine Yer Olmadığına" ve 5395 sayılı ÇKK 5/1a maddesindeki danışmanlık tedbirine hükmedilmesinde bir isabetsizlik görülmediğinden, tebliğnamedeki Adli Tıp İhtisas Kurulundan rapor alınması yönündeki görüşe iştirak edilmemiştir.Y. 14. CD. 11.04.2013, 2011/9776 E., 2013/4332 K.

Sosyal İnceleme

(7) Çocuk Koruma Kanunu'na göre sosyal inceleme çocuğun bireysel özelliklerini, sosyal çevresini ve içinde bulunduğu riskleri ve güçlü yanları gösteren incelemedir ve bir sosyal hizmet faaliyetidir.

(8) Sosyal çalışma görevlisinin görevi görevlendirme ile başlar (ÇKK 35). Görevlendirme soruşturma veya kovuşturma aşamasında yapılabilir. Kovuşturma aşamasında görevlendirmeyi çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesi yapar. Çocuk mahkemelerinin bulunmadığı illerde asliye ceza mahkemeleri ve ağır ceza mahkemeleri çocuk mahkemesi sıfatı ile görev yaparlar ve bu durumda sosyal çalışma görevlisi bu mahkemelerce görevlendirilir. Soruşturma aşamasında ise, çocuk büro savcılığının ilgili çocuk mahkemesi ya da çocuk ağır ceza mahkemesinden talep etmesi üzerine mahkemece görevlendirme yapılır.

Örnek - 2.2

T.C.
İLi
CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI
ÇOCUK SUÇLULAR SORUŞTURMA BÜROSU

Sayı : / TARİH

Konu : Sosyal İnceleme

İSTANBUL ÇOCUK MAHKEMESİ'NE

TC Nolu / ... / doğumlu SÇÇ (çocuğun ismi) Mehmet C., TC
..... Nolu / ... / doğumlu SÇÇ (çocuğun ismi) Osman D., TC Nolu / ... /
doğumlu SÇÇ (çocuğun ismi) Can E. Hakkında / ... / günü hırsızlık yaptıkları iddiasıyla soruşturma yapıp,
ifadesi alınmıştır.

SÇÇ'lerin işlediği iddia olunan hırsızlık suçunun işlendiği tarihte 12-15 yaş grubunda oldukları anlaşıldığı, 5237 sayılı
TCK.nun 31/2 maddesinde 15 yaşını doldurmamış küçüklerin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp algı-
lamadıkları ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeterince gelişmiş olup olmadığının tespiti gerekmektedir.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 35. Maddesi ile 5237 sayılı TCK.nun 31/2 maddeleri gereğince;

Şüphelilerin bireysel özelliklerini, küçüğün içinde bulunduğu aile koşulu ve sosyal ve ekonomik koşulları ile psikolojik ve
eğitim durumu hakkında "Sosyal İnceleme Raporu"nun düzenlenmesi ve düzenlenecek raporun Cumhuriyet Savcılığı-
mıza sunulması kamu adına talep olunur.

Cumhuriyet Savcısı
e-İmzalıdır

Örnek - 2.3

T.C.
İSTANBUL ADLİYESİ
..... ÇOCUK MAHKEMESİ

Dosya No: / Esas

İstanbul Çocuk Mahkemesi'nin / Esas numaralı dosyasının / / tarihli duruşmasının 6 numaralı ara kararında aşağıda açık kimliği, bilgileri ve yazılı suça sürüklenen çocuk hakkında 5395 sayılı Çocuk Koruma

Kanununun 35. Maddesi uyarınca mahkememiz sosyal çalışma görevlisi tarafından sosyal inceleme raporu düzenlenmesine karar verilmiştir.

Örnek - 2.4

T.C.
ADANA ADLİYESİ
ASLİYE CEZA MAHKEMESİ
ADANA ÇOCUK AĞIR CEZA MAHKEMESİ'NE

Mahkememizin .../... Talimat sayılı dosyasından verilen tensip kararı gereğince mağdurun beyanı alınacağından,

Mahkememizce görevlendirilecek bir sosyal çalışma görevlisinin duruşmanın bırakıldığı .../.../...günü saat 10:00'da mahkememizde hazır bulundurulması,

rica olunur. Tarih

Hâkim

e-imzalıdır

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu kapsamında E-İMZA ile imzalanmıştır. FİZİKSEL EVRAK GÖNDERİLEMEYECEKTİR.

Örnek - 2.5

Mahkemenin tensip kararı kapsamında çocuk tutuklu ise;

T.C.
İSTANBUL ADLİYESİ
ÇOCUK AĞIR CEZA MAHKEMESİ

Dosya No: / Esas

MALTEPE ÇOCUK CEZAEVİ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

İstanbul Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nin de duruşması sürmekte olan SÇÇ Ömer F.'nin / / tarihli duruşma öncesi bir tarihte, mesai saatleri içinde hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenebilmesi amacıyla mahkeme kaleminde hazır bulundurulması,

(9) Çocuk yargılamasında sosyal inceleme, çocuğun normal gitmeyen gelişimsel ve sosyal koşullarını farklılaştıran ve dolayısıyla çocuğun adli sisteme girişine neden olan koşulları anlamaya yöneliktir. Sosyal inceleme, çocuğu mahkeme önüne getiren olayların hazırlayan çocuğun bütün geçmiş yaşantısını kapsar. Bu inceleme sonucunda hazırlanacak rapor sosyal inceleme raporu-

dur ve çocuğun gereksinimlerinin ve çocuğa özgü bir yaklaşımın belirlenmesi için mahkemeye yol gösterir.

(10) Bilgileri toplamak, bir araya getirmek ve yorum yapmak için sosyal çalışma görevlisi en az 10 günlük bir süreye gereksinim duyar. Çocukla ve aile ile en az iki kez görüşmeli ve ev ve sosyal çevre ziyareti yapmalıdır. Bu nedenle SİR'in sadece "Değerlendirme" bölümünün hazırlanması için, tanışma ve değerlendirme aşamaları bir arada, en az iki haftalık bir süre gerekir. Bu süreye iki gün de SİR'in bütün olarak düzenlenmesi için eklenmelidir. Böylece SİR'in hazırlanmasında tanışma, değerlendirme ve planlama aşamalarıyla, SİR'e son şeklini vermenin gerektirdiği süre toplam olarak 26 günü (20 işgünü) bulur. Bu süre koşullar uygun olduğu ve tüm sistemlere ulaşmada bir sorun yaşanmadığı takdirde geçerlidir. Sosyal çalışma görevlisi, görev kendine verildikten yaklaşık bir ay sonra SİR'i mahkemeye sunabilir.

(11) Bilirkişi tayin eden mahkeme, inceleme konusunun sınırları, uzmanın cevaplama gereken sorular ile birlikte raporun düzenlenmesi gereken tarihi de belirler (CMK 66). Bu süre üç ayı geçemez. Bu sürele uyulmasına dikkat edilmelidir. Belirlenen süre içinde raporunu vermeyen bilirkişi görevden alınıp, yerine bir başka kimse, bilirkişi olarak görevlendirilebilir. Bu durumda bilirkişinin hukuki ve cezai sorumluluğuna da başvurulabilir (CMK 66).

(12) Belirlenen süre raporun verilmesi gereken en son tarihtir. Sosyal çalışma görevlisi çocuğun içinde bulunduğu durumun aciliyetini dikkate alarak mümkün olan en kısa sürede raporunu vermelidir.

(13) Sosyal inceleme şu aşamalardan oluşur:

- Dosya inceleme
- Bilgi toplama
- Görüşme
- Belge isteme
- Ev ve sosyal çevre ziyareti
- Değerlendirme
- Raporlama

(14) Görevlendirilen sosyal çalışma görevlisi öncelikle **dosyayı inceler**. Dosya incelemesini tamamlayan sosyal çalışma görevlisinin elinde olaylar ve kişiler ile ilgili bir döküm bulunur. Bu aşamada çocuğu tanımak için gerekli bilgilerin saptanması ve bu bilgilerin hangi yöntemler ile toplanacağı belirlenmesi gerekir. Zamanında ve yeterli bilgi toplanabilmesi için iyi bir strateji belirlenmelidir. Hazırlanacak strateji erişilmesi gereken tüm bilgileri, bu bilgilerin edinebileceği kaynakları, bu kaynaklardan bilgi isteme yöntemini, zamanlamayı içermelidir.

(15) **Bilgi toplama**, sosyal incelemenin en önemli etkinliğidir. Sosyal inceleme yapacak uzman birden fazla bilgi toplama kaynağını bir arada kullanma yetkisine sahiptir:

- Belge ve bilgi isteme
- İlgili herkes ile görüşme
- Ev ve sosyal çevre ziyaretinde bulunma

Okul, işyeri, arkadaş grubu, okul dışı eğitim kurumları, sağlık kuruluşları, karakol vb. gibi diğer kaynaklardan da gerektiği takdirde bilgi toplanır. İlgililer, sosyal çalışma görevlilerinin çalışmalarını sırasında kendilerine yardımcı olmak ve çocuk hakkında istenen bilgileri vermek zorundadır (ÇKK 34). Bu nedenle sosyal çalışma görevlisi, çocuğun durumunu tam olarak anlamak için ihti-

yaç duyacağı her tür bilgiyi talep edebilir. Bilgi toplanırken amaca ve ihtiyaca dikkat edilmelidir. Sadece demografik bilgileri derlemek, çocuk yargılamasında yapılan sosyal incelemenin amacı ile bağdaşmaz.

Tablo 2.9

Derlenmesi Beklenen Asgari Bilgi

Çocuk Koruma Kanunu ve Yönetmelikleri sosyal incelemenin yapıldığı biçimine dair düzenleme içermez ancak raporda bulunması gerekenleri belirler. Buradan hareketle de toplanması gereken bilgiler belirlenir(ÇKKUEHY 21):

1. Hakkında inceleme yapılması talep edilen çocuğun;
 - a. Doğumundan başlayarak geçirdiği gelişim aşamaları,
 - b. Fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve moral gelişim özellikleri,
 - c. Ailesinin toplumsal, ekonomik ve kültürel durumu,
 - d. Aile bireyleri arasındaki ilişki,
 - e. Okul ve iş ortamı ile boş zamanlarını değerlendirdiği çevre,
 - f. İçinde bulunduğu hukuki durum ve adli mercilerin müdahalelerini gerektiren olaylar,
 - g. İnceleme sırasında uzmanlar tarafından tespit edilen davranışları,
 - h. Suçluluklarına ve topluma uyumsuzluklarına veya korunmaya muhtaç olmalarına neden olan etkenler hakkında bilgiler,
 - i. Çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden incelenmesi sırasında elde edilen ve olayın açıklanması bakımından önemli görülen bilgiler,
 - j. Çocuğun ailesinin tedavi, danışmanlık vb. tedbirler bakımından ihtiyacı
2. Çocuk hakkında alınabilecek tedbirler, özellikleri ve çocuğun ve ailenin bunlara dair görüşü

(16) Bilgi toplama kaynaklarının biri **görüşmedir**. Adli mekanizmaya girmiş bulunan çocukların yüksek yararının gözetilip korunabilmesi öncelikle bu çocuklar ile yapılacak görüşmelerin başarısına bağlıdır. Bu nedenle sosyal çalışma görevlisinin iletişim becerilerinin güçlü olması ve görüşme teknikleri konusunda uzmanlaşmış olması gerekir.

(17) Sosyal çalışma görevlisi, dosyada eksik olduğunu düşündüğü veya toplamak istediği bilgiler ile ilgili kişi ve kurumlardan bilgi ve **belge isteyebilir**. Kişi ve kurumlara bilgi ve belge isteyen yazının mahkemece yazılması gerekir. Bu nedenle, sosyal çalışma görevlisi nereden hangi bilgi ve belgenin hangi amaçla isteneceğini belirleyerek mahkemeden ilgili kuruma yazı yazılmasını talep etmelidir.

(18) Bilgi toplama aşamasında **ev ve çevre ziyaretlerinin** yapılması; çocuğu, aile ve çevresi içinde gözleme açısından zorunludur. Ev ziyareti çocuk, ailesi ve çevresi hakkında kapsamlı bilgi alınması yanı sıra, ailenin müdahale sürecine katılımını sağlamak için de bir araçtır.

(19) Sosyal çalışma görevlisi, dosyada bulunan bilirkişi raporlarından da yararlanabilir. Örneğin, suça sürüklenen çocuklar bakımından önemli bir rapor olan ceza sorumluluğu raporundan yararlanabilecektir. Aynı zamanda eksik bulunduğu konularda bilirkişi incelemesi yapılmasını da önerebilir. Bu kapsamda örneğin çocuğun ceza sorumluluğunun değerlendirilmesinde bazı hususların atlandığını düşünüyorsa, yeni bir bilirkişi tayin edilmesini isteyebilir.

Talep Örnek - 2.6

İstanbul Çocuk Mahkemesi'ne

Çocuk Mahkemesi'nin / Esas sayılı dosyası kapsamında / / doğumlu, TC numaralı Ali A. yargılaması devam etmekte iken Mahkemenin .../.../.... tarihli oturumunda alınan karar uyarınca Çocuk Koruma Kanununun 35. maddesi gereğince tarafımdan sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenmiştir. Bu doğrultuda suça sürüklenen çocuk Ali A. ile çocuğun yaş ve gelişim düzeyine göre görüşmeler başlatılmış, aile görüşmeleri anne Ayşe A., baba Ahmet A. ile gerçekleştirilmiş, tarihinde ev incelemesi yapılmış, muhtar Mehmet C. ile görüşülmüştür.

Ailenin ili İlçesinden İstanbul'a göç etmeleri ve çocuğun okulu terk etmiş olması nedeniyle sağlıklı bilgi edinilememiştir. Yapılan görüşmelerle birlikte edinilen gözlemler doğrultusunda çocuğun gereksinimlerinin belirlenmesi ve eğitim hayatına yönelik bir değerlendirme yapılabilmesi için İli, İlçesi Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde yer alan ilkokulu ve en son okuduğu ortaokulu (..... sınıfı) sınıf öğretmenleri ve/veya rehberlik servisinden hakkında inceleme yapılan Ali A. ile yapılmış bireysel görüşme raporları, bilgi formu ve eğitim durumu ile ilgili olabilecek belgelerin kapalı zarf ve gizli ibaresiyle istenmesinin gereğini bilgilerinize arz ederim / sunarım.

Tarih

İsim ve Soyad,

Meslek, Çalışılan Mahkeme, Sicil Numarası

Talep Örnek - 2.7

İstanbul Çocuk Mahkemesi'ne

Çocuk Mahkemesi'nin / Esas sayılı dosyası kapsamında / / doğumlu, TC numaralı Suat R. yargılaması devam etmekte iken Mahkemenin/.../.... tarihli oturumunda alınan karar uyarınca Çocuk Koruma Kanununun 35. maddesi gereğince tarafımdan sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenmiştir.

Suçta sürüklenen çocuk Ali A. ile yapılan görüşmeler sırasında çocuğun ilköğretim birinci sınıfta sınıf tekrarı olduğu, okul başarısının düşük olduğu ve 7. sınıfta ailesinin İstanbul'a göç etmesi sırasında okulu terk ettiği öğrenilmiş, yapılan görüşmede kavram ve sözel anlama bilgisinin sınırlı olduğu gözlenmiş ve çocuğun zeka ve yetenek açısından testlerden geçmesi gerektiği kanaati edinilmiştir. Çocuğun yaşadığı adresin bağlı bulunduğu İlçesi Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı İlçe Rehberlik ve Araştırma Merkezince Ali A. hakkında zeka ve yetenek testleri yapılabilmesinin sağlanabilmesi için gereği talep ve arz olunur.

Tarih

İsim, Meslek, Çalışılan Mahkeme, Sicil Numarası

İstanbul Çocuk Mahkemesi'ne

Çocuk Mahkemesi'nin / Esas sayılı dosyası kapsamında / / doğumlu, TC numaralı Ali A. yargılaması devam etmekte iken Mahkemenin / / tarihli oturumunda alınan karar uyarınca Çocuk Koruma Kanununun 35. maddesi gereğince tarafımdan sosyal inceleme raporu düzenlenmesi istenmiştir.

Yapılan görüşme sırasında çocuğun son iki yıldır zaman zaman sokakta yaşadığı, uçucu madde kullandığı bilgileri edinilmiş ve bazı davranışlarının yaşı ile uyumlu olmadığı gözlenmiştir. Çocuğun yaş ve gelişimsel özellikleri de dikkate alınarak Çocuk ve Ergen Psikiyatri Kliniğinde zihinsel ve duygusal gelişiminin değerlendirilmesi, ayrıca devam eden bir madde bağımlılığı bulunup bulunmadığının da değerlendirilmesi gerektiği kanaati edinilmiştir. Çocuğun ikametgahı dikkate alındığında Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Anabilim Dalı talep edilen incelemeyi yapabilecek bir uzmanlık kuruluşudur. Gereği bilgilerinize arz olunur.

Tarih

İsim, Meslek, Çalışılan Mahkeme, Sicil Numarası

(20) Değerlendirme yapabilmek için, çocuğun ihtiyaçları ve onu suça iten sebepleri tam olarak anlamaya ve bundan korunması için alınacak tedbirleri belirlemeye yetecek bilgiye sahip olunmalıdır. Kanunla ihtilafa düşme veya korunma ihtiyacı içinde olma, çocuğun yararına çalışmayan sistemlerin bir sonucudur. Bu nedenle yapılacak değerlendirmenin hedefi, bu sistemlerin tekrar çocuğun yararına çalışmasını sağlamak olmalıdır (**Bkz. Uzaktan Eğitim UYAP; Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı s. 286 vd.**)

(21) Suçu veya korunma ihtiyacını ortaya çıkaran koşullar kadar, bundan sonra yaşananlar da çocuk ve ailesi için travmatik ve sorun oluşturucu olabilmektedir. Bu nedenle suçu veya korunmaya ihtiyacını oluşturan koşullar ile birlikte, sonrasına ilişkin koşullar ve alınması gereken önlemler de ayrıntılı biçimde değerlendirilmelidir.

(22) **Değerlendirme**, elde edilen bilgilerin mesleki bilgiler ile yorumlanarak olayların sebep sonuç ilişkileri içerisinde açıklanmasıdır. Tespit edilen sorunlardan ve özelliklerden sonuca etkili olduğu düşünülen her biri teker teker dikkatle ele alınarak müdahaleler öngörülmesi ve bunların uygulama biçimine yönelik bir plan yapılmalıdır.

(23) Sosyal inceleme, talep eden yargısal makama sunulacak bir **rapor** ile sonuçlanır. Sosyal inceleme raporları, mahkeme ve toplum arasında bir nevi köprü görevini üstlenen sosyal ve hukuki niteliği olan (sosyo-legal) belgelerdir.

(24) SİR'lerde iki tür bilgi bulunur:

- Çocuğun durumunu açıklamaya yarayan bilgiler;
- Bu bilgilerin çocuk hakkında verilecek karara temel oluşturacak şekilde sosyal çalışma görevlisi tarafından yorumlanması ile oluşan bilgiler.

(25) Rapor ana başlıkları ile talebi, bilgi toplama kaynakları ve edinilen bilgileri, sosyal çalışma görevlisinin değerlendirmelerini ve müdahale planını içermelidir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Uzaktan Eğitim Programı UYAP; **Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Hukukçular İçin Eğitim Kitabı 6.2**).

Tablo 2.10

Raporda Bulunması Gereken Bilgiler

Çocuk Koruma Kanunu ve Yönetmelikleri sosyal incelemenin yapılış biçimine dair düzenleme içermez ancak raporda bulunması gerekenleri belirler. Buradan hareketle de toplanması gereken bilgiler belirlenir. Sosyal inceleme raporunda aşağıdaki hususlara yer verilmelidir (ÇKKUEHY 21):

1. Hakkında inceleme yapılması talep edilen çocuğun;
 - a. Doğumundan başlayarak geçirdiği gelişim aşamaları,
 - b. Fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal ve moral gelişim özellikleri,
 - c. Ailesinin toplumsal, ekonomik ve kültürel durumu,
 - d. Aile bireyleri arasındaki ilişki,
 - e. Okul ve iş ortamı ile boş zamanlarını değerlendirdiği çevre,
 - f. İçinde bulunduğu hukuki durum ve adli mercilerin müdahalelerini gerektiren olaylar,
 - g. İnceleme sırasında uzmanlar tarafından tespit edilen davranışları,
 - h. Suçluluklarına ve topluma uyumsuzluklarına veya korunmaya muhtaç olmalarına neden olan etkenler hakkında bilgiler,
2. Çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden incelenmesi sırasında elde edilen ve olayın açıklanması bakımından önemli görülen bilgiler,
3. Çocuk hakkında tedbirlerden hangisinin yararlı olacağına, tedbirin yanında denetim altına alınmasına gerek olup olmadığına dair öneriler,
4. Çocuk hakkındaki tedbir veya denetim kararlarının ne kadar süre ile uygulanması gerektiğine ilişkin öneriler,
5. Çocuklar ve ailelerine uygulanabilecek özel tretman veya psikiyatrik tedavi hususunda öneriler,
6. Suça sürüklenen çocuklar bakımından ceza sorumluluğuna etki edecek bilgiler.

(26) Çocuk adalet sisteminde SİR'lerin temel işlevi, çocukların ileride sağlıklı ve üretken bir yaşam sürmelerine yönelik olarak biyopsikosozyal gelişimlerine en uygun kararların alınmasında adalet sistemine yardımcı olmaktır. Bu nedenle sadece tespit veya olayların özetlenmesi ile yetinilmemeli, elde edilen bilgiler sunulduktan sonra bunlar arasındaki ilişkiler gösterilerek, çocuğu ve ihtiyaçlarını açıklamakta kullanılmalıdır.

Örnek Olay - 2.3

Sosyal inceleme raporunun toplanan bilgiler bölümünde: Osman D. 12 yaşındadır. Yapılan görüşmede "ilköğretim 1. sınıfta sınıf tekrarı yaptığını, çalışması gerektiği için iki-üç ay önce okulu bıraktığını, ama zaten okul başarısının düşük olduğunu, çalışmaya ilk olarak 10 yaşında başladığını beyan etmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınan bilgi eğitim süreci ile ilgili bilgileri doğrulamıştır." dendiikten sonra değerlendirme bölümünde çocuğun 1. sınıfta sınıf tekrarı yapmasının ve okul başarısının düşüklüğünün nedenini anlaşılır kılan bir başka bilgi sunulmuyorsa, bu bilgiler gerekçe gösterilerek öğrenme güçlüğü veya öğrenmesini zorlaştıracak bir başka gelişim problemi olup olmadığının araştırılması talep edilmelidir.

(27) Sosyal inceleme sonucu hazırlanan rapor, suça sürüklenen çocuklar bakımından çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde de göz önünde bulundurulur (ÇKK 35).

ÖRNEK KARAR 2.6

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununun 35. maddesi ve Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğinin 20/1-7. maddesi uyarınca, fiili işlendiği sırada 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan suça sürüklenen çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmadığının takdiri bakımından, sosyal yönden inceleme yapılmasının gerekli olduğu, mahkemece sosyal inceleme raporuna gerek görülmemesi halinde ise gerekçesinin kararda gösterilmesinin zorunlu olduğunun gözetilmemesi kanuna aykırıdır. bozmayı gerektirmiştir. YARGITAY 15. CD E. 2012/18432 K. 2013/10493 T. 5.6.2013

Tablo 2.11

Bunlar Asla Yapılmamalıdır!

1. Ayrımcı, yargılayıcı veya hüküm verici dil kullanılmamalıdır (Örn. "Bu suçu işlediği/işlemediği kanaatindeyim", "Bu mahallede zaten herkes bu tür suçları işlemektedir" denilemez.).
2. Çocuğun olayla ilgili anlattıklarını ifade alma biçiminde aktarmamalıdır (Örn. SSÇ "Can E. ile yapılan görüşmede 'Sabaha karşı saat üçte kapıyı kırmak suretiyle arkadaşı Ömer ile birlikte dükkana girdiklerini, kasadan 350,00 TL ve iki paket sigarayı aldıklarını' söyledi." şeklinde bir ifadeye sosyal inceleme raporunda yer verilemez. Ancak çocuk olayı böyle anlatıyorsa, buradan edinilen bilgiler değerlendirme kapsamında ele alınabilir. "Olayın gece gerçekleştiği ileri sürülmektedir, çocuk ve ailesi de çocuğun gece geç saatlere kadar dışarda kaldığını hatta bazı geceler eve hiç gelmediğini beyan etmektedirler. Çocuk açısından risk oluşturan bu durum..." gibi).
3. Çocukla ilgili olmayan ve ailesinin ya da üçüncü kişilerin özel hayatlarını ilgilendiren bilgilere yer verilmemelidir. (Örn. Çocuğun annesinin gençliğinde uyuşturucu kullanmış olması, bugün annenin çocuğu ile ilişkisini etkileyen bir durum değildir. Bu bilgi kullanılacaksa, bugün çocuğun içinde bulunduğu durumu açıklamak için kullanılabilir olduğundan emin olunmalıdır.)
4. Bir başka uzmanlık alanını gerektiren teşhislerde bulunulmamalıdır (Örn. Bir hekim teşhisini referans olarak göstermeden "çocukta hiperaktivite ve dikkat eksikliği bulunmaktadır" veya "zeka geriliği yoktur" denilemez.). Eğer çocukta bunlardan birinin var olduğuna dair bir görüş oluşmuş ise, uzmanı bu düşünceye sevk eden davranışlar tarif edilmeli ve inceleme istenmelidir.
5. Gereksiz değerlendirmede bulunulamaz. (Örn. "Tedbir alınmazsa tekrar suç işleyeceği kanaati edinilmiştir" denilemez. Bu kanaate neden olan bulgular yazılmalıdır. Ayrıca, bahsi geçen bulgular neden bir başka riske (Örn. istismara maruz kalmak vb.) değil de, suç işlemeye neden olacak bu da açıklanmalıdır.) "Mesleki gözlem" gibi soyut kavramlar da gerekçe değildir, hangi mesleki beceri ile neyin gözlemlendiği açıklanmalıdır (Örn. Yapılan görüşmede, sorulan soruları anlayamadığı ve yaşına uygun cevaplar veremediği gözlemlenmiştir gibi).

Tablo 2.12

MODEL SOSYAL İNCELEME RAPORUNUN ÖZET SUNUMU / SOSYAL İNCELEME RAPORU

5395 sayılı Kanunun 35. maddesi ve Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik 20 ve 21. maddeleri gereğince hazırlanmıştır.

FORMEL BİLGİLER**F.1 RAPORUN YASAL DAYANAĞI**

- Gövrelendirilen makam ve dosya numarası
- Rapor istem nedeni
- Rapor istem tarihi
- Rapor teslim tarihi
- Raporu hazırlayanın adı ve soyadı, unvanı

F.2 KİMLİK BİLGİLERİ

- Hakkında rapor hazırlanacak çocuğun T.C. kimlik numarası
- Adı ve soyadı
- Cinsiyeti
- Doğum yeri ve tarihi
- Nüfusa tescil tarihi
- İkametgah adresi
- Baba adı ve soyadı, iletişim bilgileri
- Anne adı ve soyadı, iletişim bilgileri
- Anne-baba yoksa yasal temsilcinin adı ve soyadı, iletişim bilgileri

F.3 KULLANILAN KAYNAKLAR VE BİLGİ TOPLAMA YOLLARI

- Çocukla yapılan görüşmeler (görüşme sayısı, süreleri, nerelerde, hangi tarihlerde ve nasıl gerçekleştiği)
- Görüşülen sistemler, kişi ve kurumlar (görüşme sayısı, süreleri, nerelerde, hangi tarihlerde ve nasıl gerçekleştiği)
- Yapılan mahalle ve ev ziyareti (ziyaret sayısı, süreleri, nerede, hangi tarihlerde ve nasıl gerçekleştiği)
- İncelenen belge ve kayıtlar (mahkeme dosyası, muhtarlık, okul ve okul dışı eğitim kuruluğu, polis, ASPB, RAM – rehberlik ve araştırma merkezi, hastane, ruh sağlığı ve madde bağımlılığı tedavi merkezi kayıtları)
- Gerektiği halde görüşülemeyen kişi ve kuruluşlar, görüşülememe nedenleri

DEĞERLENDİRME**D.1 SUÇA İLİŞKİN BİLGİLER**

- “Suç” olayı ve çocuğun suç eylemindeki rolüne ilişkin bilgiler
- Çocuk tarafından işlenen diğer suçlara ilişkin bilgiler
- Suçu anlama ve olumsuz etkisini görebilmeye ilişkin bilgiler
- Suçla ilgili motivasyon, tutum ve pişmanlığa ilişkin bilgiler
- Suçla ilgili öncül ve ardıl sorunlara ilişkin bilgiler

FORMEL BİLGİLER**D.2 BİREYSEL ÖZELLİKLERE İLİŞKİN BİLGİLER**

- Gelişim dönemleri ve alanları açısından çocuğun gelişimsel özelliklerinin suçla bağlantısına ilişkin bilgiler
- Çocuğun sosyal çalışma görevlisi ile kurduğu ilişkinin niteliğine ilişkin bilgiler
- Çocuğun sosyoduygusal ve bilişsel kontrol alanı açısından olgunluk düzeyine ilişkin bilgiler

D.3 ÇEVRE (TOPLUMSAL YAPI, KÜLTÜR) VE AİLEYE İLİŞKİN BİLGİLER

- Çevre (toplumsal yapı, kültür) ile ilgili bilgiler
- Aile ile ilgili bilgiler
- Aile yapısı ve işlevselliğine ilişkin bilgiler
- Ailenin sosyoekonomik durumuna ilişkin bilgiler
- Ailenin gelişim tarihi ve göç öyküsüne ilişkin bilgiler
- Aile içi ilişkiler, iletişim ve aile çatışmalarına ilişkin bilgiler
- Aile sorunları, çözüm yolları ve ailenin diğer kaynak sistemlerle ilişkisine ilişkin bilgiler
- Ailenin çocuğun suçuyla bağlantılı görüşü, gereksinim ve sorunları

D.4 OKUL, İŞ, ARKADAŞ GRUBU VE BOŞ ZAMANLARI DEĞERLENDİRMEYE İLİŞKİN BİLGİLER

- Okul yaşamına ilişkin bilgiler
- İş yaşamına ilişkin bilgiler
- Arkadaş grubu ve boş zamanları değerlendirmeye ilişkin bilgiler

D.5 “SUÇUN ORTAYA ÇIKIŞI”, “CEZA SORUMLULUĞU” VE “SUÇUN DENETLENMESİ”NE İLİŞKİN SONUÇ-DEĞERLENDİRME

- “Suçun ortaya çıkışı”na ilişkin sonuç-değerlendirme
- “Ceza sorumluluğu”na ilişkin sonuç-değerlendirme
- “Suçun denetlenmesi”ne ilişkin sonuç-değerlendirme

MÜDAHALE**M.1 “MÜDAHALE PLANI” HAZIRLAMA****M.2 YASAL TEDBİR, YAPTIRIM VE YÖNLENDİRME SEÇENEKLERİNİN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ****M.3 “OLASI ÖNERİLER”**

Sosyal Çalışma Görevlisi
İsim, Soyadı
İmza

Raporu Teslim Alma Tarihi:
(Gün/Ay/Yıl)
Çocuk Mahkemesi Hâkimi
İsim, Soyadı
İmza

(28) **Bilirkişilik ve süreye bağlı diğer sorumluluklar:** Çocuk hakkında verilecek kararlara yol gösterecek olan veya verilen kararların etkilerinin takibi için öngörülmüş olan inceleme ve raporlama çalışmalarının zamanında yapılması çocuk adaletinde özel bir öneme sahiptir. Süreye tabi işlemlerden bazıları şunlardır:

- Acil koruma kararlarında ASPB'nin rapor düzenlemesi: 5 gün
- Çocuk hâkiminin koruyucu ve destekleyici tedbir kararı vermesi: 3 gün
- Uzmanın sosyal inceleme raporu düzenlemesi: Mahkemece bir karar verilmemişse 3 ay
- Tedbir uygulama planı düzenlenmesi ve 3 ayda bir rapor düzenlenmesi
- Denetim planı ve 3 ayda bir rapor düzenlenmesi

Bu işlemlerin çocuğun ihtiyacına uygun acillikte yapılmaması çocuğun yararının korunmasını engeller veya geciktirir ki bu da çocuğun gelişim, eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel haklarının ihlaline neden olur. Bu nedenle bu işlemlerin zamanında yerine getirilmesini takip etme çocuğun yararını korumak için yapılır. Çocuk Koruma Kanunu kapsamında kendisine verilen görevleri zamanında yerine getirmeyen kamu görevlileri hakkında soruşturma yapılması gereği duyulduğunda, Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz (ÇKK 44).

2.2.1.4 Hâkimlik İşlemleri

Çocuk Hâkimi Tarafından Verilen Kararlar

(1) **Acil koruma kararı:** Acil koruma kararı, esas kararın verilmesi için gerekli incelemelerin sonucunun beklenmesinin çocuğun yararı bakımından mümkün olmayan haller için öngörülmüştür.

Çocuk hâkimi önüne acil koruma talebi aşağıdaki yollardan biri ile gelebilir (ÇKK 9):

- Cumhuriyet savcısının talebi
- Çocuk, veli veya vasi vd. kişilerin talebi
- Resen
- ASPB İl Müdürlüğü'nün talebi

(2) İlk üç durumda, çocuk hâkimi acil koruma talebini inceler ve gerekirse hemen ve acil korumanın amacı ile sınırlı bir acil inceleme yaptırabileceği gibi, talebin gerekçeleri ile yetinerek de karar verebilir. Bu karar çocuğun ihtiyacına uygun olarak en kısa zamanda, en geç 3 gün içinde verilmelidir.

(3) Bu durumda verilen acil koruma kararı ile birlikte çocuk ASPB İl Müdürlüğü'ne gönderilerek koruma altına alınır. Acil koruma kararı, çocuğun tehlikede olduğu ve bu tehlikeye derhal müdahale edilmesi gereken hallerde uygulanır. Bu nedenle de daha çok çocuğun ailesi dışında korunmasına ilişkindir.

(4) Acil koruma müdahalesinin, acil koruma kararı öncesinde de ASPB İl Müdürlüğü tarafından yapılması mümkündür. Özellikle tehlike altında olduğu görülen çocuğun kolluk tarafından veya Cumhuriyet savcısının talimatı ile ya da ASPB İl Müdürlüğü'nün resen müdahalesi ile koruma altına alınması Devletin çocukları koruma yükümlülüğünün gereğidir (ÇHS 19, ÇKK 4). Ancak bu müdahale aynı zamanda kişi hak ve özgürlüklerine ve velayet ilişkisine müdahale niteliği taşıdığından tarafsız ve bağımsız bir yargı kararına dayanmalıdır (İHAS 6). Bu iki ilke gereğince, ASPB İl Müdürlüğü tehlike altında gördüğü çocuğu öncelikle koruma altına alır ve en kısa sürede bu işlem ile ilgili mahkeme kararını da alır.

(5) ASPB İl Müdürlüğü ihbar ile çocuğu kurum bakımına aldıktan sonra 5 gün içinde SİR hazırlayabilirse, bu raporla birlikte çocuk hakkındaki tedbirin devamı, kaldırılması veya değiştirilmesi talebi ile çocuk hâkimine müracaat eder.

(6) 5 gün içinde SİR hazırlanması mümkün değil ise, bu durumu ve gerekçelerini izah eden bir dilekçe ile çocuk hâkiminden acil koruma kararı talep eder.

(7) Çocuk hâkimi acil koruma talebi ile ilgili olarak 3 gün içinde karar verir. Acil koruma müdahalesinin devamına karar verdiği durumda çocuk kurumda kalmaya devam eder.

(8) Gerek Cumhuriyet savcısının, gerekse diğer kişilerin veya ASPB İl Müdürlüğü'nün talebi üzerine ya da resen verilen acil koruma kararı 30 gün süre ile geçerlidir. Bu süre içerisinde çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılır ve tedbirin devamına, kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verilir. 5 gün içinde yapılan ilk talep, idarenin, sosyal inceleme için gerekli sürede (30 gün) çocuğu kurumda tutmasını hukuki hale getirmek içindir.

(9) "Acil koruma kararı alınması" çocuğun yararını korumaya en uygun tedbiri belirlemek üzere layıkıyla araştırma yapılması için gerekli sürede güvenliğinin sağlanmasını hedeflemektedir. Bu sürecin sonunda çocuğun ailesine teslim edilip edilmeyeceğine veya uygun görülen başkaca bir tedbire hâkim tarafından karar verilecektir. Hâkim tarafından verilmiş böyle bir karar olmadan çocuğun kurumda tutulması da, ailesine gönderilmesi de hukuka aykırıdır. Kanunun genel sistematığına bakıldığında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması ve uygulanması ile ilgili tüm süreçlerin hâkim veya mahkeme kontrolünde olduğu görülmektedir.

(10) Çocuk acil koruma kararı gereği kurumda kalıyor ise ve ASPB İl Müdürlüğü yaptığı inceleme sonucunda çocuğun aileye teslim edilmesi gerektiği görüşüne varmış ise, kendiliğinden çocuğu aileye teslim edemez. Çocuğun aileye teslim edilmesi gerektiğine ilişkin görüşünün yanı sıra, teslim sonrası çocuğa ve ailesine sağlayacağı hizmetleri de açıklayarak, aileye teslim konusunda çocuk hâkiminin karar vermesini istemelidir (ÇKK 9). Cumhuriyet savcısı da, çocuğun kurumdan alınıp aileye teslim edilmesini talep edebilir.

(11) Kurum bakımına alma (bakım tedbiri), çocuk bakımından kişi özgürlüğünü kısıtlama, çocuğun anne-babası açısından velayet ilişkisine müdahale niteliğindedir. Bu nedenle hâkim kararı olmadan kurum bakımında tutma işlemi 5 günlük süre ile sınırlandırılmıştır. Bu süre dolmasına rağmen hâkim kararı alınmadan çocuğun kurumda tutulması veya hiçbir işlem yapılmadan 5 günlük süre dolduğu için çocuğun kurumdan gönderilmesi ya da karar alındıktan sonra 30 gün içinde hiç bir işlem yapılmaması ve hâkim kararı olmaksızın kurumdan gönderilmesi bu işlemleri yapan kamu görevlileri açısından sorumluluğu gerektirir. Bu sorumluluk gereği yapılacak soruşturma ve kovuşturmalarda Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz.

(12) **Koruyucu – destekleyici tedbirler:** Çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olup olmadığının ve uygulanacak tedbirin tespiti yetkisi mahkemeye aittir (ÇKK 7; Sosyal Hizmet Kanunu 22). Tedbir kararları, acil koruma kararlarında olduğu gibi kişi özgürlüğü ve güvenliğini ilgilendirmesi ve velayet ilişkisine müdahale edici özelliği nedeniyle hâkim tarafından verilir.

(13) Cumhuriyet savcısının tedbir talebi çocuk hâkimine gider. Aynı zamanda çocuk, veli ya da vasisi ve Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü de tedbir uygulanması talebi ile başvurabileceği gibi, hâkim de resen harekete geçebileceğinden, çocukla ilgili herkes durumu Cumhuriyet savcılığına veya hâkime bildirebilir (ÇKK 7). Ayrıca, ceza soruşturması veya kovuşturması sırasında çocukla ilgili bir inceleme yapmakla görevlendirilmiş olan bilirkişi de (muayene eden hekim, görüşme yapan psikolog, psikiyatrist, adli tıp uzmanı gibi), gerekli görmesi halinde mahkemeden çocuk hakkında bir tedbir uygulanmasını talep edebilir (CMK 66/3).

(14) ASPB İl Müdürlüğü'nün, çocuk hâkiminden koruyucu ve destekleyici tedbir uygulanmasını talep etmesinin iki yolu vardır:

- Çocuk acil koruma kararı ile kurum bakımına alınmış ise, 30 gün içinde SİR hazırlayarak müracaat eder.
- Çocuk kurum bakımına alınmamış ise, korunma ihtiyacını tespit ettiği anda talep ettiği tedbir ve talebinin gerekçelerini gösterir bir rapor ile müracaat eder.

Her iki durumda da ASPB İl Müdürlüğü davacı konumundadır.

(15) Talebi alan mahkeme işin niteliğine göre talebi duruşmalı veya duruşmasız olarak inceleyip karara bağlayabilir. Velayete yönelik bir talep var ise, yargılama duruşmalı yapılmalıdır.

(16) Mahkeme istem hakkında duruşma yapmayı gerekli görür ise, uygun göreceği bir duruşma günü belirler ve talepte bulunan makamı, çocuğu ve ailesini duruşmaya çağırır (ÇKK 13/1).

(17) Talepte bulunan makam ASPB İl Müdürlüğü dışında bir makam ise, aynı zamanda ASPB İl Müdürlüğü'ne de bildirim yapılır (ÇKK 6).

(18) Duruşmada talepte bulunan makam, çocuk hakkında sosyal inceleme yapan uzman, çocuk ve kanuni temsilcisi ve ASPB İl Müdürlüğü temsilcisinin görüşleri dinlenir (ÇKK 13).

(19) Çocuk ve ailesinin bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması, çocuk yargılama sürecinin temel prensiplerindedir (ÇKK 4; ÇHS 12). Bu nedenle çocuk ve ailesi bilgilendirilmeli ve kararlar hakkında görüşleri alınarak katılma olanağı verilmelidir. Bu bakımdan şu işlemler yapılmalıdır:

- Çocuğun yararına aykırı değilse, aile de davet edilmelidir.
- Çocuk ve aile; yürütülen işlem, bu işlemin etkileri ve bu süreçteki hakları konusunda bilgilendirilmelidir.
- Bu bilgilendirmeden sonra yürütülen işlemlerle ilgili dinlenmelerinin dışında olası karar olanakları hakkında da bilgilendirilerek görüşleri alınmalıdır.

(20) Hâkim tedbir talebi hakkında karar vermeden önce bir sosyal inceleme yaptırır (**Bkz. s.43**). ASPB İl Müdürlüğü'nün sosyal inceleme ile talepte bulunduğu durumlarda hâkim gerektiğinde başka araştırmalar yapabileceği gibi mahkemede görevli uzman vasıtası ile yeni bir sosyal inceleme de yaptırabilir.

(21) Çocuk acil korunma kararı ile kurum bakımında ise, hâkim görmekte olduğu tedbir talepli davanın sonuna kadar çocuğun kurum bakımı altında kalmayı sürdürüp sürdürmeyeceğine dair bir karar verir.

(22) Tedbir talepleri mahkemelerin tedbir talep dosyası ile incelenir. Tüm deliller toplandıktan sonra, çocuğun ihtiyacına uygun olarak ÇKK'nın 5. maddesinde yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden bir veya birkaçına verebilir. Çocuk hâkimi aynı zamanda Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir (ÇKK 7).

(23) Bu kararlara karşı itiraz edilebilir veya hâkim de resen kararları gözden geçirerek tedbirin devamına, değiştirilmesine veya kaldırılmasına karar verebilir (**alınabilecek tedbirler ile ilgili olarak Bkz. Bölüm 3**).

(24) Tedbir kararında; tedbirin türü ile tedbiri uygulayacak kişi, kurum veya kuruluş adları gösterilir. Gerektiğinde kararda tedbirin süresi de belirtilir (ÇKKUY 18). Mahkeme veya çocuk hâkimi bir veya birden fazla tedbire karar verebilir.

(25) Tedbir kararları, UYAP üzerinde Tedbir Kararları Bilgi Sistemi'ne (TKBS) işlenir. TKBS 81 il ve bağlı ilçeler bünyesindeki mahkemelerce verilen tedbir kararlarının, uygulamalarını takip edecek biçimde düzenlenmiştir. Dolayısıyla Bilgi Sistemi üzerinden sadece verilen kararlara değil, aynı zamanda bunların uygulanması ile ilgili bilgilere de ulaşılabilecektir.

(26) Mahkemece verilen tedbir kararı bu kararın yürütülmesinden sorumlu Bakanlığın il müdürlüğüne, oradan da kararı uygulayacak kuruluşa veya görevliye gönderilir. Tedbir kararlarının uygulanması ile görevlendirilen kişi veya kurum bir tedbir uygulama planı hazırlar ve bu planı tedbir kararı veren hâkimin onayına sunar. Onaylanan tedbir planı uygulamaya konulur ve aksine karar olmadıkça 3 aylık raporlar ile gelişmeler mahkemeye bildirilir. Bu aşamada gerekirse tedbirin değiştirilmesi veya kaldırılması da talep edilebilir.

Tedbirlerin Uygulanmasından Sorumlu Kurumlar⁴

- Danışmanlık ve barınma tedbirleri: Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve yerel yönetimler
- Eğitim tedbiri: Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- Bakım tedbiri: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- Sağlık tedbiri: Sağlık Bakanlığı

(27) Çocukların özel hayatına saygı hakkı (ÇHS 16) gereği onlarla ilgili işlemlerin gizlilik esasına uygun biçimde yürütülmesi gerekir. Bu kural korunma ihtiyacı içinde olan çocukları da kapsar. Çocuklara ilişkin koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması ile uygulanmasına ilişkin tüm süreçlerde çocuğun kimliği, adresi, fotoğrafları, yaşadığı travmalar gibi çocuğa ve yakınlarına ait her türlü bilgi ve bu bilgilerin yer aldığı rapor ve belgeler ile kayıtlar gizli tutulur. Yazışmalar gizlilik ilkesine uygun bir şekilde gerçekleştirilir (ÇKKKDTY 26). Bu belgelere sadece soruşturma ve kovuşturma makamı, çocuğun avukatı ve kendisi ulaşabilir.

(28) Sosyal inceleme raporları da gizli olup, amacı dışında kullanılamaz (ÇKKY 18/1-e; 22/1). Sosyal inceleme raporları, denetim planı ve raporu hakkında bilgi sahibi olmasının çocuğun yararına aykırı olduğuna kanaat getirilirse, bunların incelenmesi çocuk ve avukatı hariç kısmen veya tamamen yasaklanabilir (ÇKK 41/2). Çocukların yakalanması, gözaltına alınması ve ifadesine ilişkin işlemlerde de gizlilik esas olup, çocukların kimlikleri ve eylemleri mutlaka gizli tutulur (YGİY 19/7).

(29) Tedbir kararlarının uygulamasının izlenmesi: Tedbir kararları ayrı bir dosya ile verilir ve tedbir sonlandırılıncaya kadar bu dosya derdesttir. Hâkim verdiği tedbir kararlarının uygulamasını izler ve gerektiğinde değiştirir ve kaldırır. Tedbir kararlarının uygulamasının izlenmesi konusunda yasa ile öngörölmüş 3 yöntem vardır: (a) Tedbir uygulama planları ve raporları (ÇKKUY 18.1), (b) Denetim planları ve raporları (ÇKK 39), (c) Mahkeme sosyal çalışma görevlisi tarafından yapılan izleme (ÇKKUY 18.5).

- Tedbir kararı ile birlikte izleme veya denetim kararı verilebilir.
- Hâkim bu kararların yerine getirilmesinin izlenmesine karar vererek, sosyal çalışma görevlisi ni izleme ile görevlendirebilir (ÇKKUY 18).
- Çocuk hâkimi veya mahkeme, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir (ÇKK 36). Bu durumda çocuğa bir denetim görevlisi tayin edilir.

(30) Tedbir kararını veren hâkim, bu kararı uygulamaktan sorumlu kuruma gönderir. Tedbir kararını uygulayacak kişi bir tedbir uygulama planı hazırlar. Bu plan, uygulanacak tedbirin amacına ulaşması için izlenecek usulü, uygulama aşamalarını, her bir aşamanın hedefini ve süresini göstermelidir.

(31) Hazırlanan tedbir uygulama planı hâkimin onayına sunulur. Bu prosedür, tedbiri uygulayacak kişi ile tedbir kararı veren hâkimin çocuğun yararına uygun sonucu elde etmek için işbirliği yapmalarını sağlamak üzere öngörölmüştür. Burada amaç, uygulama planının öngörülen tedbirin hedefine uygun biçimde belirlenmesini ve bunun için gerekirse kararı veren hâkim ile tedbiri uygulayacak uzmanın görüşerek en uygun sonuca varılmasını temin etmektir.

4 Çocuk koruma koordinasyon hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı: Hukukçular İçin Eğitim Kitabı 3.4.2.8

(32) Plan onaylandıktan sonra uygulanmaya başlanır ve uygulama süresince 3 ayda bir tedbir uygulayan kişi tarafından mahkemeye sunulacak raporlar ile gelişmeler takip edilir.

(33) Çocuk mahkemesi veya çocuk hâkimi, koruyucu ve destekleyici tedbir kararları ile birlikte kararın yerine getirilmesinin izlenmesine de hükmedebilir (ÇKKUY 18). Bu hüküm yukarıda belirtilen sürecin sosyal çalışma görevlisi marifetiyle takip edilmesine ilişkindir.

(34) Mahkeme, sosyal çalışma görevlisini kararların izlenmesi ile görevlendirebilir.

Tablo 2.14

İzleme görevi (ÇKKUY 18); tedbir kararlarının uygulanmasını, tedbirden beklenen gayenin gerçekleşip gerçekleşmediğini, uygulanan tedbirin çocuğun gelişimini hangi yönde etkilediğini incelemeyi ve raporlandırmayı kapsar.

(35) İzleme ile görevlendirilen uzman, öncelikle izleme çalışmasını planlar. Bu plan şunları kapsar:

- Tedbir ile ilgili çocukta beklenen etki nedir?
- Tedbirin uygulanmasını izlemek üzere yapılması gereken çalışmalar (görüşme, yazışma vb.) nelerdir?
- Bunlar nasıl ve ne zaman yapılacak?
- Beklenen etki nasıl değerlendirilebilir?
- Bu değerlendirme için yapılması gerekenler nelerdir ve bunlar nasıl yapılabilir?

(36) Bu durumda görevlendirmeyi alan sosyal çalışma görevlisi çocuğun anne ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse ile işbirliği yapar.

(37) Aynı zamanda tedbiri uygulayacak kişi ve kurumla iletişim kurar.

Tablo 2.13

İzleme planı ve raporu hazırlanırken aşağıdaki hususların dikkate alınması gerekir:

- Tedbirin amacı nedir?
- Tedbiri uygulamaktan sorumlu kurum neresidir?
- Tedbir uygulama planı var mı, amaca uygun mu?
- Tedbir uygulama planı doğrultusunda uygulanıyor mu?
- Çocuktaki etkileri nelerdir?
- Tedbir uygulama raporları veriliyor mu ve kapsamı nedir?
- Tedbir uygulanamıyorsa veya çocuk üzerinde olumlu etkileri görülüyorsa neden?
- Çocuğun, veli veya vasisi ya da çocuğun gözetiminden sorumlu kimsenin görüşü nedir?
- Tedbirlerin uygulanma biçimine, değiştirilmesi veya kaldırılmasına dair öneriler nelerdir?

(38) İncelemeyi yapan sosyal çalışma görevlisi, inceleme sonucunda bir rapor düzenleyerek 10 gün içinde mahkemeye veya hâkime verir. Gerekli görüldüğünde raporu düzenleyen sosyal çalışma görevlisi dinlenebilir. Rapor yeterli görülmezse yeniden inceleme yaptırılır.

(39) Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı ile birlikte ÇKK'na göre denetim kararı verilebileceği gibi (Bkz. s.62), velayet ve kişisel ilişkiye müdahale niteliğindeki kararlar ile birlikte Medeni Kanun'a göre denetim ve danışmanlık kararı (Bkz. s.62) da verilebilecektir.

Genel Ceza Hâkimlerince Verilen Kararlar

(40) **Delillerin korunması kararları:** Tutuklama, el koyma gibi delillerin korunmasına dair kararlar sulh hâkimi tarafından verilir.

(41) Çocuk tutuklanmasına son çare olarak başvurulması (Tablo 2.5) ve tutuklanmış ise bunun en kısa sürede sona erdirilmesi esastır (ÇHS 37, ÇKK 4).

(42) Cumhuriyet savcısı, suça sürüklenen çocuğun tutuklanması için yeterli sebep olduğu kanaatinde ise, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimine, kovuşturma evresinde davaya bakan çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mahkemesine müracaat ederek adli kontrol veya tutuklama tedbiri talep edebilir.

(43) Suça sürüklenen çocuğun tutuklanması için yeterli sebep var kabul edilmesi için tutuklama dışı tedbirlere başvurulmuş ve sonuç alınmamış veya başvuru bile sonuç alınamayacak olması gerekir. Bu nedenle tutuklama talebini inceleyen sulh ceza hâkimi olsa bile, koruyucu ve destekleyici tedbirler ve adli kontrol seçeneklerini öncelikle düşünmelidir.

(44) Koruyucu ve destekleyici tedbirler ya da adli kontrol değil de tutuklamaya hükmediliyorsa, bunun gerekliliği İHAS 5, ÇHS 37, ÇKK 4 ve CMK 100 maddeleri dikkate alınarak gerekçelendirilmelidir (CMK 101).

(45) Tutuklama kararı verilmeden önce tutuklama yasağı olan durumlara da dikkat edilmelidir:

- 12-18 yaş arasındaki çocuklar hakkında, sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez (CMK 100).
- 15 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemez (ÇKK 21).

(46) Tutuklama yasağı adli kontrol kararı verilmesine engel değildir (CMK 109).

(47) Tutuklamaya alternatif olarak kabul edilen adli kontrol, çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasını önleyen bir kurumdur. Adli kontrole hükmedilebilmesi için CMK'nın 100. maddesinde belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı gerekir. Bu nedenle ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında adli kontrol kararı verilemez (CMK 109/1).

(48) Adli kontrol tedbiri olarak çocuğu tutuklama müdahalesinden koruyacak etkili bir tedbir belirlenmelidir. Bu amaçla CMK 109'da sayılan tedbirlere ek olarak aşağıdaki tedbirlere hükmedilebilir (ÇKK 20):

- Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak,
- Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek,
- Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak.

(49) Adli kontrol kararının çocuğu tutuklama müdahalesinden koruma amacına uygun işleyebilmesi için gerektiğinde öngörülen tedbirin yerine getirilmesi konusunda çocuğa rehberlik desteği sunulmalıdır. Bu nedenle, adli kontrol kararı ile birlikte çocuğun ihtiyacına göre koruyucu ve destekleyici tedbir ve/veya denetim kararı verilmesi sağlanmalıdır. Cumhuriyet savcısı çocuk hâkiminden bu amaçla talepte bulunabileceği gibi, adli kontrol kararını veren sulh ceza hâkimi de durumu çocuk hâkimine bildirebilir.

(50) Tutuklamanın son çare olması kadar mümkün olan en kısa sürede sona erdirilmesi de önemlidir. Bu nedenle, ilk fırsatta gerekli önlemler de alınmak suretiyle çocuğun tahliyesine karar verilmelidir.

(51) Tutukluluk süresi hesap edilirken, 15 yaşından küçük çocukların ceza infaz kurumunda geçirdiği bir gün iki gün sayılır (CGTİHK 107). Bu kural tutukluluğa itirazlar değerlendirilirken dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde, çocuklar toplam cezadan uzun süre tutuklu kalmak ve özgürlüklerinin hukuka aykırı kısıtlanması (hürriyeti tahdit) tehlikesi ile karşılaşlar.

ÖRNEK KARAR 2.7

39. Mahkeme, bir sanığın tutukluluk süresinin makul sınırı aşmamasını sağlamanın en başta ulusal adli makamlara düşen bir görev olduğunu hatırlatmaktadır. Bu amaçla, yerel makamların masumiyet karinesi bakımından bireysel özgürlüğe saygı kuralına bir istisna getirilmesini haklı çıkaran bir kamu yararının mevcut olup, olmadığını tespit veya reddetmelerini sağlayacak nitelikteki tüm koşulları incelemeleri ve serbest bırakılma taleplerini reddettikleri kararlarında bunu esas noktalarıyla belirtmeleri gerekmektedir. Mahkeme esas olarak, adı geçen kararlarda belirtilen gerekçelere ve bunların yanı sıra ilgilinin başvurusunda belirtilen tartışmasız olgulara dayanarak Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edilip edilmediğini tespit etmek zorundadır (Assenov ve diğerleri v. Bulgaristan, 28 Ekim 1998, § 154, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-VIII). Yakalanan kişinin suç işlediğine dair kanaat getirmek için inandırıcı nedenlerin mevcudiyetinin devam etmesi, tutukluluğun devamının meşruluğu için sine qua non (olmazsa olmaz) koşuludur. Ancak belirli bir süre sonra bu yeterli olmamaktadır. AİHM, bu hususta, adli yargı organları tarafından sunulan diğer gerekçelerin, özgürlükten yoksun bırakmayı haklı göstermeye devam edip-etmediğini belirlemelidir. Bu gerekçeler "uygun" ve "yeterli" olduğu takdirde, AİHM, yetkili ulusal makamların yargılama aşamasında "özel bir ihtimam" gösterip göstermediğini de tespit etmelidir (Labita v. İtalya (BD), no: 26772/95, § 153, AİHM 2000-IV).

40. Mahkeme, Türkiye'ye karşı açılan çok sayıda davada, çocukların tutukluluğu karşısındaki endişesini ifade ettiğini ve Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edildiği yönünde karar verdiğini hatırlatmaktadır (Selçuk v. Türkiye, no: 21768/02, §§ 26-37, 10 Ocak 2006, Güveç v. Türkiye, no: 70337/01, §§ 106-110, 29 Ocak 2009, Nart v. Türkiye, no: 20817/04, §§ 28-35, 6 Mayıs 2008, Taşçı ve Demir v. Türkiye, no: 3623/10, §§ 30-37, 3 Mayıs 2012 ve Fikri Yakar v. Türkiye, no: 23639/10, §§ 41-48, 22 Mayıs 2012). Nart davasında, çocukların korunmasına ilişkin uluslararası metinlerin fazlalığını dikkate alan Mahkeme, çocukların tutuklanması tedbirinin son çare olarak düşünülmesi ve tutukluluk süresinin mümkün olduğunca kısa tutulması gerektiğini bildirmişti (Nart, yukarıda anılan, 31. paragraf).

41. Somut davada, göz önünde bulundurulacak süre 7 Ekim 2009 tarihinde başvuranın tutuklanmasıyla başlamış ve 27 Temmuz 2010 tarihinde salıverilmesi ile son bulmuştur (yukarıdaki 6 ve 10. paragraflar). Dolayısıyla yaklaşık dokuz ay, yirmi gün sürmüştür. Bu süre zarfında, başvuranın tutukluluk halinin devamına ilişkin itirazları müteaddit defa incelenmiştir. Hâkimler; atılı suçların türü, mevcut delil durumu, ilgilinin suç işlediğine dair kuvvetli suç şüphesinin varlığına dayanarak, tutukluluk halinin devamına karar vermişlerdir.

42. Dosya göz önüne alındığında, hâkimlerin, başvuranın tutuklanmasına ya da tutukluluk halinin devamına ilişkin karar verirken, Türk hukuku ve birçok uluslararası Sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerle uygun biçimde, tutukluluğu son çare olarak düşünmedikleri sonucu ortaya çıkmaktadır (bkz, örneğin, yukarıda anılan, Nart, § 22 veya daha yakın zamanda yukarıda anılan, Güveç, § 108). Ayrıca, başvuranın avukatı, itiraz sırasında, hâkimin dikkatini müvekkilinin küçük olduğuna çekmiş olmasına rağmen, hâkimlerin, ilgilinin itirazını ve tutukluluk hali veya bu tutukluluğun devamına ilişkin verilen kararların incelemeleri sırasında, başvuranın yaşını gerektiği gibi dikkate aldıklarını düşündürecek hiçbir olgu dosyada bulunmamaktadır. Mahkeme, başvuran hakkında dokuz aydan fazla bir süre boyunca tutukluluk halinin devamına ilişkin verilen kararlarda, yaşının dikkate alınmamasının, tek başına dahi, Sözleşme'nin 5. maddesinin 3. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna varmak için yeterli olduğu kanısındadır. A.İ.H.M. 2.Daire Esas: 2010 / 28053 Karar: 2012 / Karar Tarihi: 27.11.2012 (Başvuru no: 28053/10) Bilal Doğan - Türkiye

2.2.1.5 Çocuk Mahkemesi ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi İşlemleri

Suçta sürüklenen çocuklara özel;

(1) Cumhuriyet savcısının çocuk hakkında kovuşturma yapılması talebi ile sunduğu iddianame mahkemece incelenir ve iade edilebilir. Kabul edilmesi halinde kamu davası açılır.

(2) Mahkeme hâkimi dosyayı inceleyerek tensip zaptı düzenler. Tensip zaptı, duruşmaya kadar toplanacak delilleri ve yapılacak işlemler ile duruşma gününü kapsar.

(3) Çocuk tutuklu ise, tutukluluk durumu da bu aşamada incelenir (**Bkz. Tablo 2.16**).

Tablo 2.16

Çocuk Mahkemesinin Tensip Kararları Örnekleri

Tensipler (SSÇ tutuklu):

1. CMK 175 – iddianamenin kabulü
2. Tutukluluğun irdelenmesi (devam / tahliye)
3. Tutukluluk devam ise; iddianamenin, duruşma gününün SSÇ'ye tebliği ile kalem sorgusunun yapılması için cezaevi müdürlüğüne yazı yazılması

Not: Duruşma günü 30 günü geçemez.

4. Tutuklu SSÇ'nin duruşma günü hazır edilmesi için cezaevi müdürlüğüne yazı yazılması
5. SSÇ'ye müdafî tayini için Baro başkanlığına yazı yazılması
6. İşin tutuklu olması nedeniyle müştekinin ve tanıkların zorla getirilmesi
7. CMK 155 gereğince SSÇ'nin kanuni temsilcisine davetiye tebliğine (SSÇ koruma altında kurum bakımındaysa, kurum görevlilerine davetiye tebliğine)
8. SSÇ'nin sosyal ve ekonomik durumunun araştırılması için bağlı bulunduğu Emniyet müdürlüğüne yazı yazılması
9. SSÇ hakkında sosyal inceleme raporu hazırlanması için mahkememiz uzmanlarının görevlendirilmesine (mahkemede uzman yoksa, SİR'i hazırlayacak uzman görevlendirilmesine)

Tensipler (SSÇ tutuklu değil):

1. CMK 175 – iddianamenin kabulü
2. Mağdurun yaşı 18'den küçük olması nedeniyle vekil tayini için Baro başkanlığına yazı yazılması
3. Mağdurun ifadesi alınırken uzman bulundurulmasına
4. Mağdura ve müştekiye duruşma gününün davetiye ile tebliğine
5. SSÇ'ye iddianamenin ve duruşma gününün davetiye ile tebliğine (SSÇ yargı alanımız dışındaysa, yazılacak talimata SİR, CMK 155 ve 231 bakımından açıklama yazılmasına)
6. SSÇ'nin sosyal ve ekonomik durumunun araştırılması için bağlı bulunduğu Emniyet müdürlüğüne yazı yazılması
7. SSÇ hakkında sosyal inceleme raporu hazırlanması için mahkememiz uzmanlarının görevlendirilmesine (mahkemede uzman yoksa, SİR'i hazırlayacak uzman görevlendirilmesine)
8. SSÇ'ye müdafî tayini için Baro başkanlığına yazı yazılması
9. CMK 155 gereğince SSÇ'nin kanuni temsilcisine davetiye tebliğine (SSÇ koruma altında kurum bakımındaysa, kurum görevlilerine davetiye tebliğine)
10. Tanık A'ya duruşma gününün davetiye ile tebliğine
11. Tanık B'nin ifadesinin alınması için Çocuk Mahkemesi'ne / Asliye Ceza Mahkemesi'ne talimat yazılmasına

- (4) Tarafra duruşma günü ile birlikte iddianame 7 gün önce ellerinde olacak biçimde gönderilir.
- (5) Özel avukatı yoksa Baroya yazılacak tensip zaptı ile çocuğa bir avukat atanması istenir.
- (6) Eğer soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcılığınca ceza sorumluluğu değerlendirmesi ve sosyal inceleme (**Bkz. s.43**) yapılmamış ise bu aşamada yaptırılır.
- (7) Delillerin toplanmasından sonra duruşma açılır.
- (8) Suça sürüklenen çocuk duruşmada dinlenir.
- (9) Bu dinleme sırasında kendisine davada hukuki yardımda bulunmak üzere atanmış müdafii yanında bulunması zorunludur.
- (10) Çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa, kurumun temsilcisi duruşmada hazır bulunabilir (ÇKK 22).
- (11) Duruşmalarda hazır bulunan çocuk, yararı gerektirdiği takdirde duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi sorgusu yapılmış çocuğun duruşmada hazır bulundurulmasına da gerek görülmeyebilir (ÇKK 22). Uzayan davalar birden fazla duruşmaya neden olmakta, bu da çocuğun okul ve iş ile ilgili zorluk yaşamasına neden olmaktadır. Çocukların duruşmaları takip edip etmeyeceklerini bilmeleri ve yakalama gibi istenmeyecek müdahale ile karşılaşmamaları için hazır bulunmalarının gerekip gerekmediğine karar verilmeli ve bu durum çocuğa anlatılmalıdır.
- (12) Suça sürüklenen çocuk duruşmalar devam ederken 18 yaşından küçük ise duruşmalar kapalı yapılır ve karar kapalı duruşmada okunur. Bu sırada çocuğun 18 yaşını doldurması halinde duruşma aleni yapılır. Ancak bu durumda da genel ahlak ve kamu düzenini ilgilendiren durumlarda kapalı oturum istenebilir veya mahkemece kapalı oturum yapılmasına karar verilebilir.
- (13) Hâkim delilleri değerlendirdikten sonra çocuk hakkında beraate, ceza verilmesine yer olmadığına veya mahkumiyete karar verir.
- (14) Mahkumiyet kararları şunlardır: Adli para cezası, kısa süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasından çevrilebilecek seçenek yaptırımlar, uzun süreli hapis cezaları
- Ayrıca şu kararlar da verilebilir: Cezaların ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması
- (15) Hapis cezası çocuk için başvurulabilecek son çare olmalı ve mümkün olan en kısa süre ile sınırlı olmalıdır (ÇKK 4; ÇHS 40). Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların çevrilebileceği seçenekler, hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi karar olanakları, özgürlüğu kısıtlayıcı cezalara başvurulmak zorunda kalınan hallerde kararın pedagojik hedefler ile kullanılmasına imkan veren olanaklardır.

Tablo 2.17

Kısa Süreli Hapis Cezasının Çevrilebileceği Haller

Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre;

- Adli para cezasına,
- Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine,
- En az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye,
- Mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya,
- Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya,
- Mahkum olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya, çevrilebilir.

Tablo 2.18

Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı

Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise, mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi halinde sanık, üç yıl süreyle denetim süresine tabi tutulur (ÇKK 23). Bu süre içinde bir yıldan fazla olmamak üzere mahkemenin belirleyeceği süreyle, sanığın denetimli serbestlik tedbiri olarak;

- Bir meslek veya sanat sahibi olmaması halinde, meslek veya sanat sahibi olmasını sağlamak amacıyla bir eğitim programına devam etmesine,
- Bir meslek veya sanat sahibi olması halinde, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına,
- Belli yerlere gitmekten yasaklanmasına, belli yerlere devam etmek hususunda yükümlü kılınmasına ya da takdir edilecek başka yükümlülüğü yerine getirmesine, karar verilebilir.

(16) Hâkim kovuşturmanın her aşamasında tarafların talebi ile veya resen çocuğun korunma ihtiyacını dikkate alır ve koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verebilir (Bkz. 2.2.2). Hapis cezası verilmesi halinde tedbir kararı verilmesi konusu tartışmalı ise de, hâkim gerekli görürse tedbir dosyası ile korunma ihtiyacını değerlendirip, duruma uygun bir tedbire hükmedebilir.

(17) Denetim Kararı: Hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir (ÇKK 36). Bu durumda çocuğa bir denetim görevlisi tayin edilir.

(18) İki tür karar denetime tabidir: (a) Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlar, (b) Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı, hükmün açıklanmasının geri bırakılması. Mahkeme, hakkında

bu kararlardan birini verdiği durumlarda çocuğun denetim altına alınmasına da karar verilebilir (ÇKK 36). Bu durumda çocuğa bir denetim görevlisi tayin edilir.

(19) Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı ile verilen denetim kararı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yerine getirilir. Mahkemeden gönderilen denetim kararını alan il müdürlüğü bir denetim görevlisi tayin eder.

Tablo 2.19

Denetim Görevlisinin Görevleri (ÇKK 38)

- Kararla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesi için çocuğun eğitim, aile, kurum, iş ve sosyal çevreye uyumunu sağlamak üzere onu desteklemek, yardımcı olmak, gerektiğinde önerilerde bulunmak.
- Çocuğa eğitim, iş, destek alabileceği kurumlar, hakları ve haklarını kullanma konularında rehberlik etmek.
- İhtiyaç duyacağı hizmetlerden yararlanmasında çocuğa yardımcı olmak.
- Kaldığı yerleri ve ilişki kurduğu kişileri ziyaret ederek çocuğun içinde yaşadığı şartları, ailesi ve çevresiyle ilişkilerini, eğitim ve iş durumunu, boş zamanlarını değerlendirme faaliyetlerini yerinde incelemek.
- Alınan kararın uygulanmasını, bu uygulamanın sonuçlarını ve çocuk üzerindeki etkilerini izlemek, tabi tutulduğu yükümlülüklerin yerine getirilmesini denetlemek.
- Çocuğun gelişimi hakkında, üçer aylık sürelerle Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye rapor vermek.

(20) Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı ile birlikte verilen denetim kararı ise Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüğü tarafından yerine getirilir. Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüklerinde görev yapan denetim görevlilerinin hazırladıkları raporlara Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan Sosyal İnceleme Raporu'ndan farkını gösterebilmek için "Sosyal Araştırma Raporu – SAR" denmiştir.

(21) Denetim görevlisi bir denetim planı hazırlar ve kararı veren mahkemenin onayına sunar. Onaylanan plan uygulamaya konur ve aksi yönde bir karar olmadıkça ayda bir mahkemeye tedbir kararının uygulamasındaki gelişmeler hakkında rapor sunulur.

Tablo 2.20

Denetim planı ve raporu hazırlanırken aşağıdaki hususların dikkate alınması gerekir:

- Çocuk hakkında alınan tedbirin amacı, niteliği ve süresi
- Çocuğun ihtiyaçları
- Çocuğun içinde bulunduğu tehlike halinin ciddiyeti
- Çocuğun anne ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse tarafından çocuğa verilen desteğin derecesi
- Suça sürüklenmesi sebebiyle tedbir alınmış ise suç teşkil eden fiilin mahiyeti
- Çocuğun görüşü

(22) Hazırlanan denetim planı hâkimin onayına sunulur.

(23) Hâkim tarafından uygulanan plana göre denetim çalışması yürütülür. Mahkemece başka bir periyot öngörülmemiş ise, üç ayda bir denetim raporu hazırlayarak mahkemeye sunar.

BÖLÜM 3

AİLE MAHKEMESİ UYGULAMALARI

3.1 TEŞKİLAT

Not! Bu bölüm genel olarak aile hukuku çerçevesinde aile mahkemeleri önüne gelecek davalara ilişkin değildir. Aile hukuku kapsamında adli mekanizma içerisine giren çocukların hak ve statülerini ele almayı amaçlamaktadır.

3.1.1 Aile Mahkemesi

(1) Aile mahkemeleri, aile hukukundan doğan davalara bakmakla görevli mahkemelerdir. Aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi de aile mahkemeleri tarafından yapılır.

Tablo 3.1

Aile Hukukundan Doğan Çocuğu İlgilendirebilecek Davalar

- Boşanma
- Boşanmaya ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanınması / tenfizi
- Velayet / Kişisel ilişkinin düzenlenmesi / Nafaka
- Vesayet
- Kayyum tayini
- Koruyucu aile yanına yerleştirme talepleri
- Evlat edindirme talepleri
- Kurum bakımına yerleştirme talepleri
- Çocuk malları ile ilgili tedbir talepleri
- Aile içi şiddetin önlenmesine yönelik tedbir talepleri
- Anne-baba rızasının aranmaması
- Evlilik izni talepleri
- Uluslararası çocuk kaçırma

(2) Aile mahkemeleri, önlerine gelen davalarda, eşlerin ve çocukların karşı karşıya olduğu sorunları tespit ederek bunların sulh yolu ile çözümünü teşvik eder (Aile MK 7). Sulh sağlanamadığı takdirde uyuşmazlıkların çözümüne yönelik karar verir ve gerektiğinde yetişkinler ve çocuklar için koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler alabilir. Tedbirleri belirlerken ilgili bütün kanunları kullanabilir (Aile MK 6):

- Aile Mahkemeleri Kanunu (6)
- Türk Medeni Kanunu (346, 347, 348)
- Sosyal Hizmetler Kanunu (22, 23)
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (4, 5)
- Çocuk Koruma Kanunu (5, 7)

3.1.2 Aile Mahkemesinin Bünyesinde Çalışan Uzmanlar ve Görevleri

(1) Aile mahkemesi bünyesinde görev yapmak üzere sosyal çalışmacı, psikolog veya pedagog uzman olarak görevlendirilir. Görevlendirme yapılırken, evli ve çocuk sahibi olmak ve aile sorunları alanında yüksek lisans yapmış olmak tercih sebebidir.

(2) Aile mahkemeleri bünyesinde bulunan uzmanların görevleri şunlardır:

- Taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucu bildirmek
- Mahkemenin gerekli gördüğü hallerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek

3.2 GENEL ESASLAR

Aile mahkemelerinde görülmekte olan aile hukukundan doğan davalarda, çocukların durumu özel olarak dikkate alınmalıdır. Bu davaların bazıları (velayet, koruyucu aile yanına yerleştirme, çocuk malları) çocuğa özgü davalardır; bir kısmında (vesayet, evlat edindirme, boşanma) çocuk söz konusu olabilir. Çocuk doğrudan taraf ya da talep konusu olmasa da aile mahkemesi çocuğun velayeti ve korunması ile ilgili konuları resen inceleme görevine sahiptir. Aile değerlendirmesi yapan uzman da bu yetkiyle uyumlu olarak incelemekte olduğu olayda bulunan çocukların durumunu özel olarak dikkate almalıdır.

3.2.1 Dava Türlerine Göre

3.2.1.1 Boşanma Davaları

(1) Boşanma davası devam ederken hâkim, çocuk ve eşler bakımından aşağıdaki konularda tedbir kararı verebilir (MK 169):

- Çocuğun hangi eşin yanında kalacağı
- Diğer eşin geçime nasıl katılacağı
- Diğer eş ile çocuk arasında kişisel ilişki kurulması

(2) Burada şuna dikkat edilmelidir: Boşanma davası sırasında çocukların bir eşin yanına verilmesi, diğerinin velayet hakkını elinden almaz. Türk hukukunda boşanma davası sürerken velayetin geçici tedbirle eşlerden birine verilmesi mümkün değildir. Mahkemece velayetin kaldırılmasına karar verilmiş olmadıkça, velayet her iki eş için de devam eder.

(3) Boşanmaya karar veren hâkim, çocukla ilgili aşağıdaki hususları görevinden ötürü kendiliğinden (resen) düzenler:

- Çocukların velayeti
- Velayetin kendisine bırakılmadığı taraf ile çocuk arasındaki kişisel ilişkinin ne şekilde sürdürüleceği
- Velayetin kendisine bırakılmadığı tarafın çocuğun geçim ve yetiştirilmesi, eğitilmesi masraflarına ne şekilde katılacağı (iştirak nafakası)

ÖRNEK KARAR 3.1

Birleştirilen dava velayetin değiştirilmesi davası olup, bu davalar kamu düzenine dair olduğundan; "re'sen araştırma ilkesi" geçerlidir. Davacı-davalı herhangi bir delil bildirmemiş ise de, velayeti davalı-davacı annede bulunan müşterek çocuk D. 14 yaşında olup, idrak çağındadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 3. ve 6. maddeleri; iç hukuk bakımından idrak çağında bulunan çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüşünün alınmasını ve görüşlerine gereken önemin verilmesi gerektiğini öngörmektedir. Velayet, çocukları ilgilendiren konuların en önemlilerindedir. Velayetin değiştirilmesinin gerekip gerekmediği konusunda, mahkemece uzman incelemesi yaptırılmadığı gibi; karar tarihinde çocuk idrak çağında olduğu halde, görüşüne de başvurulmamıştır. Ortak çocuk idrak çağında olduğuna göre, mahkemece sonuçları hakkında bilgilendirilerek velayet tercihi konusunda çocuğun bizzat dinlenmesi; bu yeterli olmadığı takdirde 4787 Sayılı Kanunun 5. maddesinde gösterilen uzman veya uzmanlardan velayet konusunda rapor alınarak, tüm deliller birlikte değerlendirilmek suretiyle velayetin düzenlenmesi gerekir. Açıklanan yönde işlem ve inceleme yapılmak üzere hükmün bozulması gerekmektedir. YARGITAY 2.HD Esas: 2013 / 16819 Karar: 2013 / 21199 Karar Tarihi: 18.09.2013

(4) Hâkimin bu hususlarda karar vermesi için tarafların talepte bulunmaları gerekmediği gibi, anne-babanın bu husustaki anlaşması hâkimi bağlamaz. Hâkim çocuğun menfaati doğrultusunda karar verir. Aile hukukuna ilişkin davalarda hâkimin bu yetkisini kullanması, önleme esası ile çalışan bir çocuk koruma sistemi için çok önemlidir.

ÖRNEK KARAR 3.2

Yeri gelmişken belirtilmelidir ki, velayetin düzenlenmesinde asıl olan, küçüğün yararını korumak ve geleceğini güvence altına almak olduğundan, çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimini engelleyen ve süreklilik arz edeceği anlaşılan her olay, tehlikenin büyüklüğü, doğuracağı onarılması güç sonuçlar değerlendirilerek sonuca varılmalı; velayetin belirlenmesi ve düzenlenmesinde öncelikle çocuğun yararı göz önünde tutulmalıdır. YARGITAY HGK Esas: 2013 / 2-2085 Karar: 2014 / 30 Karar Tarihi: 22.01.2014

(5) Boşanma davasında çocuklara ilişkin kararlar bakımından, çocuğun dinlenmesi gerekir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi 12; Türk Medeni Kanunu 348). Kendisini ilgilendiren boşanma dahil tüm davalarda, idrak yeteneği olan çocuğun görüşü alınmadan karar verilmesi Yargıtay bozma sebebi saymaktadır. Ancak boşanma davasında dinlenecek çocuğun ikincil örselenmesini engellemek üzere öncelikle çocuğun uzman ile görüştürülmesi ve duruşmada dinlenecek ise uzman nezaretinde dinlenmesi yararlı olacaktır.

ÖRNEK KARAR 3.3

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 15.04.1992 gün ve 1992/2-140 E. 1992/248 K sayılı kararında da belirttiği üzere, boşanma ile düzenlenen velayetin değiştirilebilmesi için velayet kendisine verilen tarafın ya da velayete konu çocuğun durumunda boşanma hükmünden sonra esaslı değişikliklerin olması şart olup, ayrıca esaslı değişikliğin önemli ve sürekli olması da gerekmektedir.

Velayetin anne ya da babaya verilmesi, daha çok çocuğu ilgilendiren, onun menfaatine ilişkin bir husus olduğuna göre, gerek yukarıda açıklanan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 3. ve 6.maddelerinde yer alan hükümler, gerekse velayete ilişkin yasal düzenlemeler karşısında, velayeti düzenlenen çocuğun, idrak çağında olması halinde, kendisini yakından ilgilendiren bu konuda ona danışılması ve görüşünün alınması gerekir. YARGITAY HGK Esas: 2013 / 2-2085 Karar: 2014 / 30 Karar Tarihi: 22.01.2014

(6) Boşanma kararı sonucu çocuğun velayeti eşlerden birine verilmiş olmasına rağmen zaman içinde koşullar değişirse, hâkim resen veya anne-babadan birinin ya da ilgili bir kişinin talebi üzerine çocukla ilgili verdiği kararda değişiklik yapabilir.

(7) Velayet kendisine bırakılmayan taraf ya da diğer yakınları açısından kişisel ilişki kurma hakkı çocuğun menfaati ile sınırlıdır. Çocukla kişisel ilişkinin devamı sadece çocuğun huzuru ve sağlıklı gelişimi için uygun olduğu takdirde mümkün olacaktır. Zira çocukla kişisel ilişki kurma hakkı anne-babaya veya kendisine bu hak tanınmış olan (MK 325) diğer ilgililere, kendi menfaatleri için verilmiş bir hak değildir.

Tablo 3.2

Çocuğun Anne – Babası ve Akrabaları İle İlişki Kurma Hakkı

Aile üyeleri ile ilişki kurma hakkı, bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir (aile hayatına saygı gösterilmesi hakkı). Çocuğun anne-babası ve akrabaları ile ilişki kurma hakkı aynı zamanda bir çocuk hakkıdır (ÇHS 9).

Dolayısıyla kişisel ilişki kurma hakkı salt ebeveyn hakkı olarak görülmemelidir. Bu hakkın ilişkinin tarafı olan herkes için bir hak olduğu, yetişkinler tarafından kullanılırken de çocuk odaklı kullanılması gerektiği dikkate alınmalıdır (192 No'lu Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi).

Kişisel ilişki kurma hakkının çocuk odaklı kullanılmasının kriterleri şunlardır:

- Her çocuğun anne-babası ile birlikte yaşama hakkı vardır.
- Devletler çocuğun yararı gerektirmedikçe anne-babasından ayrılmasını sağlayacak tedbirleri almakla yükümlüdür.
- Ayrılık kararı verilmeden önce bütün taraflara ve özellikle çocuğa işlemlere katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınmalıdır.
- Çocuğun ayrılmış olduğu anne-babası ile düzenli biçimde görüşme hakkı vardır.

Ancak kişisel ilişki ve biçimi çocuğun yararına (ÇHS 3) göre düzenlenir ve çocuğun yararı gerektirdiği takdirde kişisel ilişki kurulması engellenebilir.

ÖRNEK KARAR 3.4

Teslim ve Kişisel İlişki Karar Örnekleri

1. Çocuk ile baba arasında her ayın 1. ve 3.hafta sonları Cumartesi günleri saat 10.00'dan Pazar akşamı saat 17.00'e kadar, her yılın yaz tatillerinde 15 Temmuz-30 Temmuz ve her yıl yarıyıl döneminde 1. hafta, dini bayramların 2. Günü saat 11:00'de alınmasına 3. günü saat 11.00'de teslimi sureti ile şahsi münasebet tesisine, ...
2. Her yılın yaz aylarında çocuğun eğitim almadığı dönemlerde 15 Temmuz-15 Ağustos, her yıl yarıyıl döneminde 1. hafta, tarafların ortak dini olan musevi dini bayramları günlerinden uzun süreli olanlardan Skot bayramı, Hanuka Bayramı ve Pesah Bayramını dönüşümlü olarak sıra ile, kararın kesinleşmesinden itibaren ilk Skot Bayramını davacı anne yanında geçirmesine daha sonra ki Hanuka Bayramını davalı baba yanında ve sonraki Pesah Bayramını davacı anne ile geçirmesine, sonraki yıl ilk Skot Bayramını davalı baba yanında geçirmesine, daha sonraki Hanuka Bayramını davacı anne yanında geçirmesine ve sonraki Pesah Bayramını davalı baba ile geçirecek şekilde sonraki yıllarda dönüşümlü olarak uygulanmasına, ...
3. Davacı babanın yurt dışında olması nedeniyle küçük Zeynep B. ile baba arasında kurulacak şahsi ilişkinin tesisi amacıyla her hafta Çarşamba, Cumartesi ve Pazar günleri saat 20:00 ve 21:00 arası bilgisayar üzerinden görüntülü ve sesli iletişimi ile görüntülmelerine, ...
4. Küçük Emine A.'nın baba Ali A. ile ilk üç ay boyunca her ayın 1. ve 3.hafta sonları Cumartesi günü saat 10:00-saat 16:00 arasında sosyal hizmet uzmanı veya psikolog nezaretinde görüşmeleri, ...

(8) Velayet kendisine bırakılan taraf, bu görevi gereği gibi yerine getirmez ise velayetin kaldırılması ve el değiştirmesini diğer taraf talep edebileceği gibi, hâkim de, resen konuyu inceleyip karar verebilir.

(9) Velayetin kaldırılması davasında çocuğun sulh hukuk mahkemesince atanacak bir kayyım tarafından temsil edilmesi gereklidir. Velayetin kaldırılması davalarında, davalı taraf ile davacı taraf karşılıklı güç savaşı içinde olduklarından, her iki taraf da içinde buldukları durumun neyi gerektirdiğini, çocuğun menfaati için olması gerekenin ne olduğunu objektif olarak değerlendirmekten uzaktırlar. Bu nedenle velayetin kaldırılması davasında davalı tarafın şahsi menfaati ve arzusu ile kanunen temsil ettiği ve dava konusu olan çocuğun menfaati birbiriyle çatıştığından, davada çocuğun MK 426/b.2 gereğince atanacak bir kayyım tarafından temsil edilmesi gereklidir.

Tablo 3.3

Çocuğun Mahkemede Bağımsız Temsili

Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, çocuğun çıkarlarının mahkemede ayrı bir temsilci ile temsil edilmesini önermektedir. Bir menfaat çatışması nedeniyle, çocuğun ebeveynlerinin çocuğu temsil etme olanağından mahrum edildiği hallerde, çocuğun şahsen veya diğer şahıs ve kurumlar aracılığıyla adli merci önünde kendisini temsil edecek özel bir temsilci atanmasını isteme hakkı vardır (md.4). Çocuğu ilgilendiren davalarda, çocukla olan çıkar çatışması sonucunda velayet sorumluluğuna sahip kişi çocuğu temsil etme yetkisinden men edildiğinde, mahkemenin çocuk için bir özel temsilci atama yetkisi vardır (md.9).

(10) Velayet anne ve babanın, her ikisinden de kaldırılırsa veya anne ve babadan birinden velayetin kaldırılması çocuğun vesayet altına alınmasını gerekli kılıyorsa veya boşanma kararının verilmesinden sonra velayet kendisine verilen anne veya babanın evlenmesi, başka bir yere gitmesi gibi yeni olguların zorunlu kılması halinde veya velayetin kaldırılmasını gerektiren diğer hallerde hâkim, velayetin kaldırılmasına karar verdiği takdirde, hüküm kesinleştikten sonra vasi atanması için durumu çocuğun yerleşim yerindeki vesayet makamına (sulh hukuk mahkemesi) bildirecektir. Çocuğa vasi atanması için açılan davada da aynı velayete ilişkin davalarda olduğu gibi, çocuğun mahkemece dinlenmesi ve vasi olacak kişinin belirlenmesinde görüşünün alınması gereklidir.

Tablo 3.4

Vesayet

Vesayet, velayet altında bulunmayan küçüklerin korunması amacıyla kabul edilmiş bir kurumdur. Vesayet makamı sulh mahkemesidir. Mahkeme velayet altında olmayan küçüğe uygun bir yetişkini vasi olarak atar (TMK Tüzük 12). Korunmaya muhtaç çocukların kurum bakımına alındığı durumlarda, kurum müdürü veya başka bir kişi vasi olarak atanır (TMK Tüzük 13). Vasi, vesayetine verilen kişinin bakımına, eğitimine, kişilik haklarının korunmasına ve hukuki işlemlerde temsiline ilişkin olarak gereken özeni göstermek, mal varlığını iyi bir yönetici gibi özenle yönetmek zorundadır (TMK Tüzük 15).

Velayete Müdahale Edilmesi Gereken Haller

(1) Öncelikle şu kuralı belirtmek gerekir: Önlere gelen davaları görürken çocuk mahkemesi hâkimi de, aile mahkemesi hâkimi de çocuğun korunması için gereken tedbirleri almaya aynı biçimde yetkilidir. Hâkim bu kararları hazırlanacak raporu dikkate alarak verir.

Ancak henüz bir dava açılmamış ise, yetkili mahkeme aşağıdaki esasa göre belirlenir:

- *Aile mahkemesi*: Aile hukukundan doğan uyuşmazlık ile birlikte çocuk hakkında tedbir kararı alınması gereken hallerde.
- *Çocuk mahkemesi*: Çocuğun suça sürüklendiği veya korunma ihtiyacı olduğu hallerde.

Tablo 3.5

Velayet Nedir?

Anne-babanın velayet hak ve yetkileri ile sınırları Türk Medeni Kanunu'nda (335-351) düzenlenmiştir.

Velayet, belli hak ve yetkileri kullanma kapasitesi bakımından sınırlanmış durumda olan çocukların anne-babalarına, bu hak ve yetkileri kullanmak ve üçüncü kişilere karşı temsil etmek üzere verilen sorumluluktur (TMK 335). Anne-baba velayetin kullanılmasında eşit söz hakkına sahiptir ve velayeti çocuğun yüksek yararı ve kararlara katılım hakkını göz önünde tutarak kullanırlar.

Anne-baba velayetten vazgeçemeyecekleri gibi, çocuğun yararı gerektirmedikçe hâkim tarafından da kaldırılamaz.

Velayet ile ilgili düzenlemeler anne-babayı çocuk üzerinde bir hakka sahip kılmayı değil, çocuğu gelecekte yeterli olgunluğa ulaştırmak üzere sorumluluk vermeyi amaçlar. Bu amaç doğrultusunda iki konuya özellikle dikkat edilmelidir:

- Anne-babanın çocuğu yetiştirme görevini yerine getirebilmesi için bazı yetkileri vardır. Anne-baba velayetten doğan hak ve yetkilerini, çocuğun yüksek yararı (MK 339/1) ve olgunluğu ölçüsünde görüşlerine önem verilmesi ilkeleri doğrultusunda kullanmalıdır.
- Anne-babaların velayet ile ilgili velayete getirilen bu sorumlulukları yerine getirmesi ile ilgili olarak Devletin müdahale ve denetim yetkisi bulunmaktadır. (MK 346 vd.).

Velayet hak ve sorumluluğunu düzenleyen bu kanun hükümleri kamu düzenindedir. Anne-baba velayetten vazgeçemez, anne-baba arasında yapılan anlaşma hâkimi bağlamaz. Hâkim, çocuğun yararını dikkate alarak velayeti düzenler, gerekli görürse kaldırır, bu durumda da çocuğa bir vasi tayin eder.

(2) Boşanma haricinde velayete müdahale edilmesini gerektiren haller vardır. TMK anne-babanın velayet yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirmemesi halinde hâkime velayete müdahale etme yetkisi vermektedir. Çocuğun yararının korunmaması veya açıkça zarar verici davranılması veya zarar verici durumlardan çocuğun korunmaması ve çocukla ilgili kararlar alınırken çocuğun görüşünün alınmaması durumunda Devlet çocuğun haklarını korumak üzere aile ilişkisine müdahale etme yetkisine sahiptir. Bu durumlarda anne-babanın velayet ilişkisinden kaynaklanan yetkileri devletin müdahale ve denetim yetkisiyle sınırlandırılmıştır (MK 346 vd.).

(3) Bu gibi hallerde velayet ilişkisine müdahale konusunda hâkim görevi gereği kendiliğinden (resen) harekete geçebilir; çocuk veya yakınları talepte bulunabilir; üçüncü kişiler durumu mahkemeye, savcılığa, kolluğa veya çocuğun korunmasından sorumlu kurumlara bildirebilir (ÇKK 6; SHK 21). Dolayısıyla, herhangi bir biçimde (suça sürüklenen, mağdur, tanık, boşanma davası, 6284 sayılı Kanun gereğince koruma başvurusu gibi) adalet sistemi içerisinde bir çocuğun haklarının ve güvenliğinin tehlikede olduğu fark edildiğinde Devletin müdahale yetkisi devreye sokulmalıdır. Bu ilke hâkim, savcı, sosyal çalışma görevlisi, aile mahkemesi uzmanı, icra memuru gibi bütün çalışanları kapsar.

(4) Anne-babanın velayet görevini yerine getirirken uyması beklenen çocuğun yararını gözetme kuralı, bu ilişkiye müdahale eden hâkim için de geçerlidir. Çocuk hakkında tedbir kararı alan hâkimi bağlayan yasa ile belirlenmiş ilkeler, tam da çocuğun yararını gözetme ilkesini uygulamak

üzere adalet sistemi içerisinde yer alan aile mahkemesi uzmanları açısından da yapılacak inceleme ve oluşturulacak müdahale planında yol gösterici olacaktır.

Tablo 3.6

Çocuk Hakkında Alınacak Tedbir Belirlenirken Uyulması Gereken İlkeler

Medeni Kanun'da çocuğun korunmasına ilişkin hükümler düzenlenirken, aşağıda özetlenen bazı temel ilkelerden hareket edilmiştir:

- Çocuğun korunması için alınacak bütün önlemlerin temel koşulu ve ölçüsü çocuğun yararının tehlikede olmasıdır.
- Çocuğa özen göstermek, onu yetiştirmek ve korumak ilk önce anne-babanın görevidir. Bu nedenle çocuğun korunması için medeni hukuka göre müdahale edilmesine, çocuk başka şekilde korunamadığı takdirde anne-baba korumasını tamamlamak üzere başvurulur.
- Devletin müdahalesi çocuğun anne ve babası tarafından korunmasına yardımcı olmalıdır.
- Tedbir alınmadan önce somut durum, gerektiğinde uzmanların da yardımıyla iyi değerlendirilmeli ve duruma uygun önlem alınmalıdır.
- Alınacak tedbir, çocuğun yararı için tehlike oluşturan durumla orantılı olmalı, hafif bir önlemlerle çocuğun korunması sağlanabileceksen ağır bir önlemler başvurulmamalıdır.

(5) Çocukla ilgili karar verecek bütün adli makamlar gibi aile mahkemesi hâkiminin de çocuğu ilgilendiren bir karar vermeden önce çocuğu bu durumla ilgili bilgilendirmesi ve görüşünü alması gerekir (ÇHS 12). Bu konuda izlenecek usulü belirleyen özel bir Sözleşme mevcuttur: Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi. Aile mahkemesi hâkimi, çocuğun bilgilendirilmesi ve görüşünü ifade edebilmesi için uygun desteği de organize etmelidir. Çocuğun yanında uzman bulundurma kuralı da bu yükümlülüğün bir gereğidir. Bu nedenle uzman, hâkimin izlemesi gereken çocuğa özgü usul konusunda da bilgi sahibi olmalı ve bu usullerin uygulanmasının güvencesi olmalıdır.

Tablo 3.7

Tedbir İncelemesi Yapan Hâkimin İzlemesi Gereken Usul (Aile MK 7/1.)

Hâkim sorunun ne olduğunu anlayıp çözüm önerileri geliştirmek için veli ve çocukla görüşülmelidir.

Hâkim veliye görev ve yetkileri hatırlatarak, çocuğunun gelişimini sağlamak ve bu gelişimi olumsuz etkileyebilecek tehlikelerden korumak için yapması gerekenler hakkında bilgi vermelidir.

Somut olayın şartları hâkimin veli ile yapacağı böyle bir görüşmenin yeterli fayda sağlamayacağını ortaya koyuyorsa, bu halde hâkim veliye, çocuğun terbiyesi, eğitimi, korunması, gelişmesi için izlemesi gereken yol konusunda gerekli uyarıları yaparak, gerektiği takdirde konuyla ilgili uzman birinin çözümü gereken sorunla ilgili olarak veli ve /veya çocukla görüşmesini sağlamalıdır.

(6) Aile mahkemesi hâkimi, Medeni Kanun'un 4.maddesi ile kendisine tanınan takdir yetkisini kullanarak gerekli tüm tedbirleri alabilir. Hâkimin bu yetkisini kullanması konusunda Medeni Kanun, Ailenin Korunma ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Çocuk Koruma Kanunu ile Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik'te yer alan düzenlemeler yol gösterici niteliktedir.

(7) Böyle bir karar vermeden önce bir aile incelemesi yapılması gerekir. Bu incelemeyi yapan uzmandan mahkemenin verebileceği bütün karar olanaklarını dikkate alarak rapor hazırlaması beklenir:

- Çocuğa yönelik mevcut ve öngörülebilir risklerin türü ve şiddeti
- Ailenin ebeveynlik kapasitesi, velayet yetkisini kullanma biçimi
- Tedbir olanaklarının ölçülülük prensibi çerçevesinde duruma uygunluğu
- Verilecek tedbire bağlı olarak çocuk ve aile için denetim ve danışmanlık ihtiyacı
- Değişen koşullar ve tedbirlere etkisi
- Ailenin işbirliği ve katkısı

(8) Çocukla ilgili verilebilecek kararlar:

- Velayet ve kişisel ilişkinin düzenlenmesi
- Vesayet
- Koruyucu tedbirler
- Medeni Kanun'un öngördüğü tedbirler
- Çocuk Koruma Kanunu'nun öngördüğü tedbirler
- 6284 sayılı Kanun'un öngördüğü tedbirler

Tablo 3.8

Çocuk Hakkında Verilebilecek Tedbirler

Tedbirin türü	Kanun	Madde no.	Yetkili mahkeme	
			Aile	Çocuk
Bakım (bir aile yanına ya da kuruma yerleştirme)	ÇKK TMK	5 347	✓	✓
Barınma	ÇKK	5	✓	✓
Eğitim	ÇKK	5	✓	✓
Danışmanlık	ÇKK	5	✓	✓
Sağlık	ÇKK	5	✓	✓
Velayet, vesayet, kişisel ilişki tayini	ÇKK	7	✓	✓
	TMK	348		
Aileye rehberlik	TMK	346	✓	✓
Aileye yardım	TMK	346	✓	✓
Anne-babaya ihtar, emir veya direktif verilmesi	TMK	346	✓	✓
Anne-babanın denetime tabi tutulmaları	TMK	346	✓	✓
Çocuğa kayyum tayini	TMK	346	✓	✓
Saldırganı engellemeye yönelik önleyici tedbirler	6284 sa. Kanun	4	✓	
Kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi	6284 sa. Kanun	3	✓	
Hayati tehlikesinin bulunması halinde geçici koruma altına alınma	6284 sa. Kanun	3	✓	

(9) Uygulamada aile içi şiddet büroları çocuk mahkemelerinden 6284 sayılı Kanun gereği tedbir talep etmekte, çocuk mahkemeleri de çocuğun esenliğini gözetici her tür tedbiri alma prensibinden hareketle bu tedbirlere hükmetmektedir.

(10) Çocuğun menfaati ve gelişmesi tehlikeye düşerse ve anne-baba duruma çare bulamaz ya da buna güçleri yetmezse, hâkim çocuğun korunması için uygun önlemleri alır. Hâkim bu önlemleri alırken çocuğun yararını koruma ilkesi doğrultusunda durumun gerektirdiği ile orantılı olmasına dikkat etmelidir. Bu nedenle çocukla ilgili tedbirler değerlendirilirken en hafifinden en ağırına doğru bir sıra izlenmelidir.

(11) Alınabilecek tedbirlerin en hafifi çocuğun anne-babasının yanında korunmasını sağlayan MK 346. maddesinde yazılı tedbirler ile ÇKK 5'te öngörülen danışmanlık, eğitim, sağlık tedbirleri ve Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da yer alan önleyici tedbirlerdir. Bunlar velayetin anne-babada kalmayı sürdürmesi ve ailenin desteklenmesi suretiyle alınan önlemlerdir.

(12) MK 346 hükmünün hâkime, alınacak tedbirler ile bu tedbirlerin uygulanma kabiliyeti bakımından çok geniş takdir yetkisi vermiş olmasının sonucunda hâkim, gerekli gördüğü hallerde almış olduğu tedbirlerin gereği gibi uygulandığının, görevlendireceği uzman kişilerce denetlenmesine, keza aldığı tedbiri uygulayacak olan ilgililere (çocuk, anne-babası) yol göstermesi için danışman atanmasına karar verebilecektir. Danışmanlık ve denetim görevinin tek kişi üzerinde birleşmesi mümkündür.

(13) MK 346 kapsamında atanacak denetçi, hâkime belirli aralıklarla rapor vermek suretiyle alınan tedbirlerin yerinde olup olmadığı, daha ağır bir tedbirin alınması gerekip gerekmediği ya da uygulanmakta olan tedbirin artık uygulanmasına ihtiyaç bulunup bulunmadığı hususunda görüşlerini aktaracaktır. Danışman ise alınan tedbirin uygulanmasını sağlamak üzere çocuğa ve anne-babasına yol gösterecek, fikir verecek, destekleyecektir. Danışman ve denetçinin görevleri sınırlandırılmaz; her somut duruma ve ihtiyaca göre farklılık taşır.

(14) Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş bulunursa, çocuğun aile içinde kalması ailenin huzurunu onlardan katlanmaları beklenemeyecek derecede bozuyorsa ve durumun gereklerine göre başka çare de kalmamışsa, anne ve baba veya çocuğun istemi üzerine hâkim çocuğu anne ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir (MK 347; ÇKK 5.d). Çocuğun ailesi dışında korunması ağırlık bakımından 2. derecede yer alır. Çünkü bu durumda çocuk ile anne-babası arasındaki velayet ilişkisi devam eder. Bu tedbirin amacı, anne-babanın koşullarını çocuk için uygun hale getirmesine kadar çocuğun zarar görmesini engellemektir.

(15) Hâkim, çocuğu bir aile yanına veya kuruma yerleştirdikten sonra, çocuğun yeni yaşamına uyum sağlayıp sağlayamadığı, yerleştirdiği yerin gerçekten çocuğun menfaatine uygun bir yer vasfını taşıyıp taşımadığı konularında kendisine belirli aralıklarla rapor verilmesi amacıyla bu sefer çocuğa bir denetçi atayacaktır.

(16) Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik 18/V-VII hükmünü kıyasen uygulama imkanına sahip olan aile mahkemesi hâkimi, tedbirlerin uygulanmasına ilişkin incelemeyi mahkeme nezdinde görevli sosyal çalışma görevlilerine de yaptırabilecektir. Eğer çocuk bir kurumda ise, çocukla ilgili inceleme görevi öncelikle bu kurumda çalışan sosyal çalışma görevlilerine yaptırılacaktır.

Çocuk Ne Zaman Anne – Babasından Uzaklaştırılarak Korunmalıdır?

Çocuğun anne-babasının yanından alınması, çocuk-aile ilişkisine müdahale teşkil ettiği gibi çocuk ailesinin yanından alındığı için velisi ile doğal iletişim bağı da zayıflayacak, hatta kopabilecektir. Bu açıdan MK 347. maddede yer alan tedbire ancak, çocuğun sağlıklı gelişimi için anne-babasından belirli bir süre ile uzaklaşması gerekiyorsa başvurulacaktır. Bir başka deyişle, bu tedbir bakımından anne-baba ve çocuğun, aynı çatı altında yaşadıkları sürece çocuğun sağlıklı gelişmesinin mümkün olamaması şarttır. MK 347 uyarınca tedbir alınması için, diğer koruma tedbirlerinde de olduğu gibi mutlaka tehlikenin ortaya çıkması ve çocuğun bundan muzdarip olması gerekmez. Çocuğa yönelik ağır bir tehlikenin doğma riski ciddi anlamda mevcut ise, hâkim yine tehlikenin doğmasını beklemeden çocuğu bir aile yanına veya kuruma yerleştirebilecektir.

MK 347. madde gereği çocuğun anne-babasının yanından alınıp bir aile yanına veya kuruma yerleştirilmesi durumunda, anne-babanın veli sıfatı devam eder ve kural olarak velinin hak ve görevlerinde de bir değişiklik olmaz. Sadece velayete bağlı olan çocuğun oturma yerini belirleme hakkı, koruma tedbiri nedeniyle mahkemece velinin elinden alınır. Çocuğun kanuni yerleşim yeri yine velisinin yerleşim yeri olmaya devam eder. Ayrıca velinin çocuğa bakma ve eğitime hak ve yetkisi de kendiliğinden sınırlandırılmış olacaktır. Çocuğun bakımı, okul ve mesleki eğitimi konusunda çocuğun yanına bırakıldığı ailenin söz hakkı olacaktır. Elbette bu konuda velinin fikir ve görüşleri, çocuğun menfaatlerine uygun oldukları ölçüde dikkate alınacaktır. Bunun dışında velinin çocuğa isim koyma, dini eğitimi verme, çocuğu hukuken temsil etme hak ve yetkileri devam eder. Çocuğun şahsını ve malvarlığını temsil yetkisi yine velidedir. Benzer şekilde, çocuğun bakım masrafları bu tedbire rağmen veli tarafından karşılanır. Zira anne-babanın çocuğun bakım giderlerini karşılama borcu soybağı ile ilgili olup velayetle ilgisi yoktur. (MK 327 vd.)

Çocuk koruyucu aile veya kurumda kaldığı sürece, anne-baba veya diğer aile bireylerinin, koruma tedbirinin maksadına ulaşmasına engel olmadığı sürece, çocuk ile gerek yüz yüze gerekse iletişim araçları yoluyla görüşebilme imkanı olacaktır.

Alınan tedbir çocuğun menfaati gerektirdiği kadar sürecektir. Bu açıdan önceden hâkimin süre belirlemesi doğru olmaz.

MK 347/1. maddede öngörülen koruma tedbirine başvurulabilmesi için iki ayrı sebep öngörülmüştür. Bunlardan ilki çocuğun bedensel ve zihinsel gelişiminin tehlikede bulunması, diğeri ise çocuğun manen terk edilmiş olmasıdır.

MK 347/II'de ise çocuk üzerindeki otoritenin kaybedilmiş olması şartı aranmaktadır. Velinin çocuğu terbiye etmesi, eğitmesi, aynı çatı altında birlikte yaşama imkanları ya çok azalmış veya hiç kalmamış olmalıdır. Bu durum çocukta kaynaklanan nedenlerle ya da velinin normal terbiye tarzına rağmen çocuğun haksız olarak aşırı tepki vermesinden doğabilir. Çocuğun velinin yanından alınması, durumun özelliklerine göre ya velinin veya çocuğun şahıs varlığının korunması için gerekli olmalıdır. Bu itibarla, MK 347/II'deki tedbirin alınması için,

Çocuk ile velinin bir arada yaşamasının taraflardan en az biri için çekilmez hal alması,

Bu durumun düzelmesinin tek çaresinin çocuğun ailesinin yanından alınıp bir başka aile yanına veya kuruma yerleştirilmesi olması ve

Veli veya çocuğun bu hususta talepte bulunması gerekir.

(17) Çocuğun menfaatinin korunması bakımından alınacak en ağır tedbir velayetin kaldırılmasıdır (MK 348). Velayetin kaldırılması tedbirine aşağıdaki hallerde başvurulabilir:

- Çocuğun korunmasına ilişkin diğer önlemlerden sonuç alınamamış olması ya da bu önlemlerin yetersiz kalacağından önceden anlaşılması;
- Anne-babanın deneyimsiz, hastalıklı, özürlü olması, başka yerlerde bulunması veya benzeri sebeplerle velayet görevini yerine getiremiyor olması ya da çocuğa karşı yükümlülüklerini savaştıkları ve benzeri nedenler.

Tablo 3.10

Velayetin Kaldırılmasının Benzeri Nedenleri Neler Olabilir?

MK 348/1'de velayetin kaldırılması sebepleri sayılmış olmakla birlikte bu sayılanlarla sınırlandırılmamıştır. Hükümde yer alan "benzeri diğer sebepler" kapsamına örnek olarak anne-babanın alkol veya uyuşturucu bağımlısı olması, ailenin sürekli yer değiştirmesi nedeniyle çocuğun sağlıklı sosyal gelişim gösterememesi, anne-babanın ayırtım gücünden sürekli yoksunluğu, akıl hastalığı, velayet görevlerini ifa edemeyecek ölçüde fiziksel özürlü olma hali gösterilebilir.

(18) Bu durumda çocuğa bir vasi tayin edilir ve çocuk ya bir aile yanında (koruyucu aile, evlat edinen) veya kurum bakımında koruma altına alınır.

Tablo 3.11

Velayetin Kaldırılması

Velayet hakkının kaldırılma sebepleri her iki eş için ortaya çıkmışsa, her iki eşten birden alınabileceği gibi eğer kaldırma sebebi sadece bir eş için söz konusu ise, velayet hakkı sadece o eşten alınır. Velayet hakkı elinden alınan tarafın çocukla soy bağından doğan hukuki ilişkisi devam eder.

Ancak çocuğun eğitimi, mallarının yönetilmesi, temsili, yaşayacağı yerin belirlenmesi gibi bütün hak ve yetkiler kaybedilir. Bu yetkiler vasiye geçer.

Velayetin kaldırılması koruma tedbiri niteliğinde olduğundan, çocuğun sağlıklı gelişimi ve menfaati tehlikede değil ise bu tedbire başvurulmayacaktır.

Velayet kaldırılmış olsa bile çocuğun anne-babası ile kişisel ilişki kurma hakkı (Anayasa 41) devam eder. Kişisel ilişkinin devamı sadece çocuğun huzuru ve sağlıklı gelişimi için uygun olduğu takdirde mümkün olacaktır. Zira çocukla kişisel ilişki kurma hakkı anne-babaya veya kanunen (MK 325) kendisine bu hak tanınmış olan diğer kişilere, kendi menfaatleri için verilmiş bir hak değildir. Bu nedenle, çocuğun yararına uygun olup olmadığına ve uygun ise ne şekilde kullanılacağına mahkemece karar verilecektir.

(19) Durumun değişmesi halinde, çocuğun korunmasına ilişkin önlemlerin yeni koşullara uydurulması gerekir (MK 351). Durumun değişmesi, önemli, esaslı ve süreklilik arz edecek yeni bir durumun meydana gelmesini ifade eder. Dolayısıyla değişiklik önemli veya esaslı değil ise ve süreklilik de arz etmiyorsa, hâkim tedbir kararında değişiklik yapmayacaktır. Hâkim mevcut durumu değerlendirerek, tedbir kararının değişmesinin çocuk açısından bir tehlike yaratmayacağı, hatta daha faydalı olacağına kanaat getirirse, tedbirin kalkmasına ya da daha hafif bir tedbire hükmedilmesine karar verebilir. Tam tersi de söz konusudur. Uygulanan tedbirin işe yaramadığı, çocuk için koşulların daha tehlikeli hal aldığı veya alabileceği düşünülürse, daha ağır bir tedbire hükmedebilir.

Tedbirlerde Derecelendirme Sisteminin Kullanılması

Çocuğun ailesi yanında desteklenmek suretiyle korunması, ailesi dışında korunması ve velayetin kaldırılması arasında bir tercih yapılırken, çocuğun aile hayatına saygı gösterilme hakkı ile korunma hakkı arasındaki ilişki ve denge özenle gözetilmelidir.

Çocuğun ailesi dışında korunması yöntemine başvurulması için çocuğa yönelik tehlikenin aile yanında desteklemeye yönelik tedbirle (MK 346; ÇKK 5.a.b.c.) savuşturulmasının mümkün olmaması, MK 348'deki tedbirin ise gereğinden fazla ağır sonuçlar doğuracak olması nedeniyle, hâkimin ölçülülük ilkesi gereği en uygun tedbir olduğuna kanaat getirmesi gerekir. Örnek olarak babasının şiddet ve kötü davranışlarına maruz kalan çocuğu, annesi (her ne kadar anne ile çocuk arasında iyi bir ilişki olsa da) babasına karşı korumaktan aciz ise çocuk, ailesinin yanından uzaklaştırılacaktır. Çocuğun ailesi ile birlikte yaşaması onun ahlaki gelişimini olumsuz yönde etkileyecekse, çocuk anne-babasının yanından alınacaktır. Ancak bu kararı verebilmek için çocuğun menfaati açısından tedbirin gerekli ve yeterli olması gerekir.

Velayetin ailede kalması suretiyle çocuğun ailesi dışında korumaya alınması (MK 347) ile velayetin de kaldırılması suretiyle aile dışında korumaya alma (MK 348) arasında tereddüt olursa şu kıstasa göre karar verilmelidir: Çocuğun temsil edilmesi ve onunla ilgili kararların alınıp uygulanmasında yasal temsilci olarak veli mevcut ise ve veli bu görevini gereği gibi yerine getiriyor olmasına rağmen, çocuğun onunla aynı çatı altında yaşaması hangi nedenle olursa olsun uygun değilse, MK 347 uygulanmalıdır. Eğer çocuğun her yönüyle sağlıklı gelişimi için sadece velinin hâkimiyet alanından uzaklaştırılması yeterli olmayıp çocuğun temsil edilmesi ve onunla ilgili kararların alınmasında da velinin noksanlıkları, zafiyeti söz konusu ise bu takdirde MK 348 uygulanmalıdır.

(20) Mahkemece, çocuğun ailesi içinde korunmasını sağlamak üzere aileye yönelik tedbirlere hükmedildiğinde (MK 346), ailenin bu kararı yerine getirmesini izlemek üzere denetim görevlisi tayin edilmesine ve/veya aileye kararı yerine getirmesine destek olmak üzere bir danışman tayin edilmesine karar verildiğinde, aile mahkemesinde görevli uzman, denetim görevlisi veya danışman olarak görevlendirilebilir. Her ikisinin birlikte olması da mümkündür.

(21) Benzer bir görevlendirme çocuğun ailesi dışında korunmasına karar verildiği hallerde (MK 347) çocuk için yapılabilir.

(22) Böyle bir karar verildiğinde, dosya incelenerek kararın amacı tespit edilmeli, aile ile görüşülmesi ve ev ziyareti yapılarak ailenin ihtiyaçları belirlenmelidir.

(23) Belirlenen ihtiyaçlara uygun olarak kararın izlenmesi için izlenecek usul (görüşme, ev ziyareti, çocuğun okulu vb. yerlerden bilgi alma gibi yöntemler ve bunların zamanı, sıklığı vb.) ve danışmanlık için izlenecek usul (bilgilendirme, yönlendirme, eşlik etme gibi yöntemler ve bunların zamanı, sıklığı vb.) ayrı ayrı belirlenmelidir.

(24) Bunlar belirlendikten sonra, aile ve çocuk ile tekrar görüşülerek, onların görüşü alınmalı ve bir denetim ve/veya danışmanlık planı hazırlanmalıdır. Plan ihtiyacı, bunu karşılamak için izlenecek yöntemi, zamanı, kullanılacak kaynakları ve raporlama zaman ve yöntemini göstermelidir.

(25) Bu suretle belirlenen plan hâkim ile de görüşüldükten sonra, çocuk ve ailesi plan konusunda anlayabilecekleri bir biçimde bilgilendirilmelidir.

(26) Planda öngörülen zamanlarda aile ve çocuğun durumu değerlendirilerek mahkemeye bilgi sunulmalıdır. Bunun amacı, alınan tedbirin amaca uygunluğunu yani çocuğun gelişimi ve hakları üzerindeki etkisini izlemektir. Bu nedenle raporda tedbirin uygulanış biçimi, elde edilen gelişmeler, tedbire neden riskin durumu ve bu durumda meydana gelen olumlu ve olumsuz değişiklikler ele alınmalı ve o aşamada yapılması gerekenlere (tedbirlerin değiştirilmesi ve kaldırılmasına dair) ilişkin öneri sunulmalıdır.

3.2.1.2 Aile İçi Şiddetten Korunma Başvuruları

(1) Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişiler korunmayı ve kendilerine yönelik şiddetin önlenmesini adli makamlara başvurarak talep edebilirler (6284 sayılı Kanun). Bu amaçla Cumhuriyet savcılıkları bünyesinde bir “aile içi şiddet bürosu” oluşturulmuştur.

Tablo 3.13

Aile içi şiddete tanık olan ya da maruz kalan çocuk, Çocuk Koruma Kanunu'nun “korunma ihtiyacı olan çocuk” tanımı kapsamında değerlendirilmelidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çocuk Koruma Kanunu'nun “çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi” temel ilkesinden yola çıkarak, şiddet mağduru çocukla ilgili tüm işlemlerin adını ifşa etmeyecek şekilde gizlilik içinde gerçekleştirilmesi düşünülmelidir. Bu husus Çocuk Koruma Kanunu'nun 4/1-I maddesinde de özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre; “çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde, kimliğinin başkaları tarafından belirlenmemesine yönelik önlemler alınması” ilkesi de gözetilir.

Ayrıca, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un 8/6. maddesinde şiddet mağduru açısından gizlilik öngörülmüştür. Buna göre; gerekli bulunması halinde, hâkim tedbir kararı ile birlikte talep üzerine veya resen gizlilik kararı verebilecektir. Bu kararlar, korunan kişi ve diğer aile bireylerinin kimlik bilgileri veya kimliğini ortaya çıkarabilecek bilgileri ve adresleri ile korumanın etkinliği bakımından önem taşıyan diğer bilgileri, tüm resmi kayıtlarda gizli tutulur. Yapılacak tebligatlara ilişkin ayrı bir adres tespit edilir. Bu bilgileri hukuka aykırı olarak başkasına veren, ifşa eden veya açıklayan kişi hakkında Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümleri uygulanır (TCK 134,285).

(2) 6284 sayılı yasa ile öngörülen aile içi şiddetten korunmaya dair özel usul, çocukların korunması bakımından da önem ifade eder.

- Bu yasa gereğince koruma ve önleme tedbirlerinin uygulanmasını talep etmek için doğrudan mağdur olmak gerekmez. Dolayısıyla örneğin annesine uygulanan şiddete tanıklık eden çocuk, evdeki daha büyük çocukların fiziksel şiddete maruz kaldığı ailenin 2 yaşındaki bebeği de bu Kanun gereğince korunur.
- Çocuğun şiddetten korunması için saldırgan müdahale etme imkanı verir. Dolayısıyla mağdur olan çocuğun korunması için topyekün evinden ve ailesinden uzaklaştırmak yerine saldırgan aile bireyini uzaklaştırmak suretiyle ölçülülük prensibine uygun hareket etme imkanı verir.
- Saldırganın anne-baba olması gerekmez; aile üyesi veya birlikte yaşanan herkesin eylemine karşı bu Kanun kapsamında korunma talep edilebilir.
- Bu Kanunun uygulanması bakımından saldırganın yetişkin olması da gerekmez. Ancak saldırgan çocuk ise o aynı zamanda da korunma ihtiyacı olan çocuktur ve bu yönden ele alınması gerekir.

Tablo 3.14

Aile İçi Şiddetten Korunma Talebinde Bulunabilecekler

6284 sayılı kanun sadece meydana gelmiş şiddet hallerinde değil, şiddet uygulanmasının muhtemel olduğu hal-lerde de uygulanabilir. Kanunda yazılı tedbirlerin uygulanmasını aşağıdakiler talep edebilirler (6284 sayılı K. 2.e):

- Şiddet eyleminin doğrudan mağduru olanlar veya olma tehlikesi bulunanlar
- Şiddet eyleminin dolaylı mağduru olanlar veya olma tehlikesi bulunanlar
- Şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunanlar

(3) Bu kanun kapsamında alınabilecek tedbirler, koruyucu tedbirler ve önleyici tedbirler olarak ikiye ayrılmıştır. Koruyucu tedbirler, mağdurlar hakkında alınan ve onların korunmasını amaçlayan tedbirlerdir. Önleyici tedbirler ise, saldırgan hakkında alınan ve onun engellenmesini amaçlayan tedbirlerdir.

(4) Yasaya göre koruyucu tedbirler kolluk amiri, mülki amir ve hâkim tarafından; önleyici tedbirler ise kolluk amiri ve hâkim (aile mahkemesi hâkimi) tarafından verilebilecektir.

Tablo 3.15

6284'e göre KORUYUCU TEDBİRLER (mağdur hakkında verilecek tedbirler)	Kolluk Amiri	Mülki Amir	Hâkim
Bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması	X	X	
Geçici maddi yardım		X	
Psikolojik, mesleki, hukuki ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi		X	
Hayati tehlikesinin bulunması halinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması	X	X	
Çocuklar için kreş imkanının sağlanması		X	
İşyerinin değiştirilmesi			X
Kişinin evli olması halinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi			X
Tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması (Türk Medeni Kanunu'ndaki şartların varlığı halinde ve korunan kişinin talebi üzerine)			X
Kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi			X

Tablo 3.16

6284'e göre ÖNLEYİCİ TEDBİRLER (saldırgan hakkında verilecek tedbirler)	Kolluk Amiri	Hâkim
Şiddet mağduruna yönelik tehdit, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmama	X	X
Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhal uzaklaştırılma ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi	X	X
Korunan kişilere, bu kişilerin buldukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmama	X	X
Çocuklarla kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlandırılması ya da tümüyle kaldırılması	X	X
Gerekli görülmesi halinde korunan kişinin, yakınlarına, tanıklarına, çocuklarına yaklaşmama		X
Korunan kişinin eşyalarına zarar vermeme		X
Korunan kişiyi rahatsız etmeme		X
Bulundurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etme		X
Alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmama, bağımlılığının olması halinde, hastaneye yatmak dahil, muayene ve tedavi olma		X
Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurma ve tedavi olma		X

(5) Tedbir kararı, mağdur veya Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, kolluk görevlileri, ya da Cumhuriyet savcısı tarafından en çabuk ve en kolay ulaşılabilecek yer hâkiminden, mülki amirden ya da kolluk biriminden talep edilebilir.

(6) Acil durumlarda kolluk amiri kendi yetkisine bırakılmış olan tedbirlerden birini derhal alabilir. Bu durumda kolluk amiri evrakı en geç kararın alındığı tarihi takip eden ilk iş günü içinde Cumhuriyet Savcılığı Aile İçi Şiddet Bürosu'na getirir. Cumhuriyet savcılığı durumu değerlendirir ve kolluğun aldığı tedbiri hâkimin onayına sunar veya kendisi yeni tedbirlerin uygulanmasını talep edebilir.

(7) Hâkim tarafından 24 saat içinde onaylanmayan tedbirler kendiliğinden kalkar.

(8) Hâkim kolluk amirinin verdiği tedbir kararını onaylarsa, artık hâkim kararı olarak uygulanmaya devam eder.

(9) Aile içi şiddet davalarında hâkim 6284 sayılı Kanunda belirtilen tedbirlerle birlikte Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan tedbirler ve Medeni Kanun hükümlerine göre velayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında karar vermeye yetkilidir.

(10) Şiddet uygulayan, aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan yahut katkıda bulunan kişi ise, MK hükümlerine göre nafakaya hükmedilmemiş olması kaydıyla, hâkim, şiddet mağdurunun yaşam düzeyini göz önünde bulundurarak talep edilmese dahi tedbir nafakasına hükmedebilir.

(11) Koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için şiddetin uygulandığı hususunda delil veya belge aranmaz.

(12) Tedbir kararına uymayan saldırgan hakkında zorlama hapsi uygulanabilir. Ancak bunun uygulanabilmesi için, saldırganın tedbir kararına uymadığının kolluk tarafından tespit edilmesi ve bu durumun mahkemeye sunularak, hâkim tarafından zorlama hapsi kararı verilmesini istemek gerekmektedir.

Tablo 3.17

Aile İçi Şiddet Mağdurunun Hakları

Belge ve eşyalarını isteme hakkı: Aile içi şiddetten korunmayı talep eden çocuk veya ebeveyni, ayrıldığı evde kalan ve ona gerekli olan belge (nüfus kağıdı vb.) ve eşyaların (giysi, kitap vb. şahsi eşyalar) kolluk tarafından alınarak kendisine teslim edilmesini isteyebilir.

İtiraz hakkı: Verilen kararlara itiraz edebilir, itirazın kararı veren mahkemeye yapılması gerekir.

Sağlık sigortasından yararlanma hakkı: Genel sağlık sigortası olmayan mağdurlar tedbir kararı süresince genel sağlık sigortalısından yararlanabilirler.

Geçimi için destek alma hakkı: Saldırgandan nafaka talep edebilir ve Devletten geçici yardım alabilir.

Harçtan muafiyet: Aile içi şiddetle ilgili yapılan başvurular ve verilen kararların yerine getirilmesi için yapılacak icra işlemleri harçtan muafır.

Hukuki yardımdan yararlanma hakkı: Aile içi şiddet mağdurları adli yardım kapsamında bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkına sahiptir.

3.2.2 Aile Değerlendirmesi

(1) Aile mahkemeleri bünyesinde görevli uzmanın yaptığı araştırma, aile değerlendirmesidir.

(2) Aile değerlendirmesinde çekirdek aile içerisindeki sorunlar, tarafların ihtiyaçları ve bunları adil olarak karşılamak için yapılabilecekler belirlenmeye çalışılır. Ancak aile içerisinde çocuklar özel bir önem taşır. Hem ailenin bir bireyi olarak hem de yaşları gereği ihtiyaçları özel olarak göz önünde tutulması gereken bireyler olarak aile içi uyumsuzluklarda özellikle dikkate alınmalıdırlar. Türkiye taraf olduğu B.M. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gereğince çocuğun olduğu durumlarda tüm adli ve idari işlemlerde çocuğun yararına önceliğin verilmesini taahhüt etmiştir.

(3) Aile mahkemesinde, uzmanın görevlendirmesi görevlendirme yazısı ile yapılır. Görevlendirme aşağıdakilerden bir veya birkaçını birlikte içerebilir:

- 6284 – Aile içi şiddet (kimlik değişimi dahil)
- Boşanma (velayet, şahsi ilişki...)
- Velayet
- Şahsi ilişki
- Evlat edinme
- Anne-baba rızasının aranmaması
- Evlenme izni
- Çocuk mallarının korunması
- Nafaka
- Ayrılık

Örnek - 3.1

Mahkemenin .../... esas sayılı ve boşanma konulu dosyasının .../.../... tarihli oturumunda davacı, davalı ve tarafların müşterek çocukları ile görüşme yaparak velayet ve şahsi ilişki konusunda rapor düzenlenmesi için görevlendirilmiş ...

Örnek - 3.2

... Aile Mahkemesinde görülmekte olan .../... esas sayılı evlat edinme konulu dosyasının .../.../... tarihli duruşmasında resen seçilen bilirkişi tarafından davacı ve davalı yönünden evlerinde yapılacak araştırma ile evlat edinme açısından rapor düzenlenmesine ...

Örnek Olay - 3.1

Tarafların müşterek çocukları .../... doğumlu Mehmet A. ve .../... doğumlu Ayşe A. ile davalı baba arasında kişisel ilişkinin tesisine ve her ayın 1. ve 3. haftası cumartesi saat 10:00'dan pazar günü saat 18:00'e ve dini bayramların 2.günü saat 10:00'dan 3.günü saat 18:00'e kadar çocuklarına babalarına verilmesine, daha önce verilmiş koruma tedbiri nedeniyle çocukların kişisel ilişkide bulunacak davalı babaya müşterek konutta ikamet eden dadi tarafından teslim edilmesi ve alınmasına karar verildiği, Mahkemeye davacı taraf vekilince tarihinde yapılan itiraz üzerine yapılan incelemede 2 yaşında ikiz çocukların yaşları nedeniyle babalarının yanında yatılı olarak kalması suretiyle şahsi ilişki kurulmasının uygun olup olmadığı hususunda ivedi olarak rapor düzenlenmesine karar verilmiştir.

Bu talepte çocukların yaşı itibarıyla babalarında gece yatıya kalmalarının uygunluğunun değerlendirilmesi istenmektedir. Örneğin, henüz bir velayet anlaşmazlığı yoktur. İnceleme yapılırken çocukların gelişim durumları, anneye bağımlılıkları ve babanın sağlayabildiği yaşam koşulları birlikte değerlendirilerek gece yatısının uygunluğu konusunda değerlendirme yapılacaktır. Ancak bu inceleme sırasında babanın veya annenin çocukları istismar ettiklerinden şüphe duymaya neden olacak bulgu elde edilirse veya annenin örneğin çocukların beslenmeleri ile hiç ilgilenmediği ve çocuklarda büyüme geriliği olduğu öğrenilirse bu durumların da rapora yazılması gerekecektir. Bir yandan taleple sınırlı bir değerlendirme yapılmalı, diğer yandan da sınırı çerçevesinde yapılan araştırmada elde edilen ve çocuğun yararını ilgilendiren durumlar da kayıt altına alınmalıdır.

(4) Bilirkişi tayin eden mahkeme, inceleme konusunun sınırları, uzmanın cevaplaması gereken sorular ile birlikte raporun düzenlenmesi gereken tarihi de belirler (HUMK 273). Bu süre üç ayı geçemez (HUMK 274). Genellikle raporun bir sonraki duruşmaya kadar verilmesi istenir ki, bu da ortalama 1-2 aylık bir süreye denk gelmektedir. Ancak durumun aciliyetine göre aynı gün veya bir hafta gibi süreler içerisinde rapor hazırlanması da talep edilmiş olabilir. Bu sürelere uyulmasına dikkat edilmelidir. Belirlenen süre içinde raporunu vermeyen bilirkişi görevden alınıp, yerine bir başka kimse, bilirkişi olarak görevlendirilebilir. Bu durumda bilirkişinin hukuki ve cezai sorumluluğuna da başvurulabilir (HUMK 274).

ÖRNEK KARAR 3.5

ÂİHM, daha sonra içtihadında ortaya çıkan ve ÂİHS'nin amacının teorik ve hayali hakları değil, somut ve gerçek hakları korumayı içeren yerleşik ilkeyi yinelemektedir (bakınız, gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra, İtalya aleyhine Artico davası, 13 Mayıs 1980, prg. 33, seri A no 37). Bu mantıkta ÂİHM, aile hayatına etkin bir saygının, gelecekte ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkilerin geçen zamana bağlı olarak değil, sadece ilgili bütün unsurlar temelinde düzenlenmesini gerektirdiğini hatırlatmaktadır. ÂİHM ayrıca, 8. madde kapsamında değerlendirme yaparken, karar alma sürecinin şekil ve süresini de göz önüne alabilir (Birleşik Krallık aleyhine W. davası, 8 Temmuz 1987, prg. 65, seri A no 121, Birleşik Krallık aleyhine McMichael davası, 24 Şubat 1995, prg. 87 ve 92, seri A no 307-B, ve Portekiz aleyhine Dore davası, no 775/08, prg. 45, 1 Şubat 2011).

Bu bağlamda ÂİHM, bir önlemin uygun olup olmadığının hayata geçiriliş hızına bağlı olarak değerlendirildiğini not etmektedir. Gerçekten de, velayet tahsisine ilişkin yargılamalar, dava sonunda verilen kararların infazı dahil, acil uygulanmayı gerektirmektedir, zira geçen zaman, birlikte yaşamayan çocuklar ile ebeveynler arasındaki ilişkilerde onarılmaz sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilir (Ignaccolo-Zenide, ilgili bölüm, prg. 102; ayrıca bakınız Romanya aleyhine Pini ve diğerleri davası, no 78028/01 ve 78030/01, prg. 175, CEDH 2004-V). A.İ.H.M. 2.Daire Esas: 2006 / 12358 Karar: 2011 / Karar Tarihi: 03.11.2011

(5) Belirlenen süre raporun verilmesi gereken en son tarihtir. Sosyal çalışma görevlisi çocuğun içinde bulunduğu durumun aciliyetini dikkate alarak mümkün olan en kısa sürede raporunu vermelidir.

(6) Tayin edilen uzman, görev alanı veya sınırları hakkında tereddüte düşerse, bu tereddütünün giderilmesini her zaman mahkemeden isteyebilir (HUMK 278).

(7) Görevlendirilen uzman öncelikle dosyayı inceler. Dosya incelemesini tamamlayan sosyal çalışma görevlisinin elinde olaylar ve kişiler ile ilgili bir döküm bulunur. Bu aşamada çocuğu tanımak için gerekli bilgilerin saptanması ve bu bilgilerin hangi yöntemler ile toplanacağıın belirlenmesi gerekir. Zamanında ve yeterli bilgi toplanabilmesi için iyi bir strateji belirlenmelidir. Hazırlanacak strateji erişilmesi gereken tüm bilgileri, bu bilgilerin edinebileceği kaynakları, bu kaynaklardan bilgi isteme yöntemini, zamanlamayı içermelidir.

(8) “Bilgi toplama” aile incelemesinin en önemli etkinliğidir. Aile incelemesi yapacak uzman birden fazla bilgi toplama kaynağını bir arada kullanma yetkisine sahiptir:

- Belge ve bilgi isteme
- İlgili herkes ile görüşme
- Ev ve sosyal çevre ziyaretinde bulunma

(9) Taraflar arasındaki uyuşmazlığın niteliği ve nedenleri hakkında mahkemenin karar vermesini ve tedbir almasını sağlayacak bilgilere yer verilmesi gerekir. Aile içinde çocuğun durumunu anlamaya yönelik bilgilerin toplanmasına özel olarak dikkat edilmelidir.

Örnek Olay - 3.2

Zeynep B. kocasının kendisine şiddet uyguladığı gerekçesi ile boşanma davası açmıştır. Zeynep B. ve eşi 5 yıldır evlidir ve evlilikten biri 4 diğeri 2 yaşında 2 çocukları vardır. Zeynep B. kocasının kendisine şiddet uyguladığından bahisle çocukların velayetlerinin kendisine verilmesini talep etmekte ve potansiyel tehlike nedeniyle kendisinin ve çocukların eşi ile görüşmesini gerektirmeyecek bir çözüm bulunmasını istemektedir.

Bu olayda çocukların yararının korunabilmesi için aşağıdaki alanlarda bilgi toplanması gerekir:

- Çocuklara şiddet uygulanıyor mu? Kim uyguluyor?
- Çocukların gelişimleri için ihtiyaçları nelerdir?
- Çocuğun yararı nerededir?
- Babanın çocuklarına yönelik bir tehlikesi söz konusu değilse, annenin şiddetten korunma ihtiyacı ile çocukların babaları ile düzenli ve güvenli ilişki kurma ihtiyaçları arasındaki denge nasıl sağlanır?
- Çocuğun yararına önceliğin verilmesi ilkesi nasıl uygulanabilir?
- Ailede ve içinde bulunan sosyal çevrede kaynaklar ve sosyal destek sistemleri nelerdir?

(10) Bilgi toplama kaynaklarının biri görüşmedir. Adli mekanizmaya girmiş bulunan çocukların yüksek yararının gözetilip korunabilmesi öncelikle bu çocuklar ile yapılacak görüşmelerin başarısına bağlıdır. Bu nedenle aile değerlendirmesi yapacak uzmanın iletişim becerilerinin güçlü olması ve görüşme teknikleri konusunda uzmanlaşmış olmaları gerekir.

Tablo 3.18

Aile Mahkemesi Uzmanının Görüşmedeki Sınırlılıkları

Aile mahkemesi uzmanının çocuk ve ailesi ile yaptığı görüşme adli amaçlı bir görüşmedir. Terapötik amaç taşımaz, tanımaya ve anlamaya yöneliktir. Bu fark, mesleki kuralları bakımından da önemli etkiler meydana getirir. Terapötik görüşmede, mesleki sır kuralı gereği görüşülenler görüşülen kişi ve görüşmeci arasında kalır. Oysa aile mahkemesi uzmanı görevi nedeniyle, elde ettiği bilgileri mahkemeye iletmekle sorumludur. Ayrıca Devlet memuru olduğu için görüşme sırasında bir suç işlendiğini öğrendiğinde, bunu soruşturma ve kovuşturma ile yetkili makamlara bildirmek zorundadır (TCK 279). Aile mahkemesi uzmanı görüştüğü kişiyi bu konuda bilgilendirmelidir.

Ancak taraflar arasında veya üçüncü kişilere karşı meslek sırrı kuralı aile mahkemesi uzmanını da bağlar. Aile mahkemesi uzmanı, inceleme yaptığı dosya veya görüşmede edindiği bilgiler ile ilgili olarak diğer tarafa veya üçüncü kişilere sözlü veya yazılı biçimde açıklama yapamaz. Edindiği bilgilere, sadece mesleki kurallar çerçevesinden raporunda yer verebilir. Bu kurala aykırı biçimde kişisel verilerin kaydı ve üçüncü kişilerle paylaşılması suç teşkil eder (TCK 133, 134, 135).

Aile mahkemesi uzmanı, ifade alan veya gerçeği aydınlatmaya çalışan kişi de değildir. Bu nedenle ifade almaya çalışmamalı veya ifade alır gibi görüşme yaparak bunu kayda geçmemelidir.

Talep Örnek - 3.3

..... AİLE MAHKEMESİ HÂKİMLİĞİ'NE

Mahkememizin .../... esas numaralı "velayetin nezi ve nafaka" konulu dosyası kapsamında tarafımdan davacı, davalı ve müşterek çocuk ile görüşme yapılarak rapor düzenlenmesi istenmiştir.

Mahkemenin istemi doğrultusunda davacı anne, davalı baba ve müşterek çocukları ile farklı tarih ve zamanlarda (görüşme zaman ve süre çizelgesi ektedir) bireysel görüşme ve çocuk görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

Konusu velayetin değiştirilmesi ve nafaka olan dosya kapsamında, müşterek çocuğun durumuna yönelik her seferinde farklı bilgiler verilmesi nedeni ile daha kapsamlı bir araştırma yapılmasına gereksinim duyulması üzerine .../.../... tarihli dilekçe ile çocuğun yaşadığı ev ortamları (anne ve babasının evleri) ve eğitim durumunun yerinde incelenememesi yetkilendirme talep edilmiş ve mahkemenizce tarihinde yeni bir görevlendirme yapılmıştır.

Müşterek çocuğun son 1 yıldır annesinin yanında kaldığı ve annesinin yanından okula gittiği bildirilmektedir. Çocuğun 7 yıldır devam ettiği ortaokuluna görevlendirme yazısı ile gidilmiş, çocuğun ilköğretim 1.sınıftan beşinci sınıfa kadar takibini yapan rehber öğretmeni psikolojik danışman bilgilendirmiş ve çocuğun eğitim durumu hakkında görüşme yapma talebi iletilmiştir. Okul müdürü ve rehber öğretmen sözlü olarak bilgi veremeyeceklerini ancak mahkemece yazılı talep edilmesi halinde çocuğun eğitim durumuna ilişkin belgelerin mahkemeye gönderilebileceğini belirtmeleri ve bunda ısrarcı olmaları nedeniyle görüşme yapılamamış, kapsamlı bir bilgi edinilememiştir.

Çocuğun tüm eğitim öğretim yıllarına ait bilgilerinin, rehberlik servisinin son iki yılda çocuk ile ilgili değerlendirmelerinin ve okul ebeveyn ilişkilerine yönelik bilgilerin mahkememize gönderilmesinin talep edilmesi hususu bilgilerinize arz olunur.

İsim/İmza

(11) Aile mahkemesi uzmanı, dosyada eksik olduğunu düşündüğü veya toplamak istediği bilgiler ile ilgili kişi ve kurumlardan bilgi ve belge isteyebilir. Taraflar yanıtıcı bilgiler verebilirler, bu nedenle uzmanın durumu anlaması bakımından önemli olan bilgilerin belge ile desteklenmesi önemlidir. Örneğin, taraflardan birinin diğer tarafın çocuk için uygun olmadığını açıklarken ileri sürdüğü akıl hastalıkları, ruh sağlığı problemleri, alkol ve madde bağımlılığı gibi durumların belgelendirilmesi istenmelidir.

(12) Bilgi ve belge isteyen yazının kişi ve kurumlara mahkemece yazılması gerekir. Bu nedenle, aile mahkemesi uzmanı nereden hangi bilgi ve belgenin hangi amaçla isteneceğini belirleyerek mahkemeden talep etmelidir.

(13) Aile mahkemesi uzmanının tarafsız olması prensibi ve taraflar için geçerli olan silahların eşitliği prensibi gereğince dosyaya sunulmamış olan bilgi ve belgeler aile mahkemesi uzmanı tarafından incelemeye alınamaz. O nedenle, taraflar veya vekilleri gizli tutulmak kaydı ile aile mahkemesi uzmanına bazı bilgi ve belgeler vermek veya göstermek istediklerinde, bunlar hakkında mahkemeyi bilgilendirmesi gerekeceği bildirilmeli ve bilgi ve belgelerin dosyaya sunulması istenmelidir. Belge ve bilgiler dosyaya sunulduktan sonra incelemeye alınmalıdır.

3.2.2.1 Ev ve Sosyal Çevre Ziyareti

(1) Davacı, davalı ve çocukla yapılan görüşme sonucunda çocuğun yararını belirlemek için çocuğun yaşadığı veya yaşayacağı ortamı da incelemek gerekir. Taraflar ile yapılan görüşme sonucunda uzman ve mahkeme tarafından gerekli görülmesi halinde ev ve sosyal çevre ziyareti yapılır. Ev ziyareti çocuk, ailesi ve çevresi hakkında kapsamlı bilgi almanın yanı sıra, çocuğun ebeveynleri ve içinde bulunduğu ortamla ilişkisini gözlemlemek için de iyi bir fırsattır.

(2) Ev incelemesine gitmek için mahkemenin görevlendirme yazısı ile araç tahsisi talebinde bulunulmalıdır. Yapılan işin mahiyeti ve uzmanın güvenliği açısından adliyenin kurumsal imkanlarının kullanılması ve taraf araçları ile incelemeye gidilmemesi tavsiye edilir.

(3) Ev incelemesine giderken görüşülecek kişilerin isimleri, adres, yaş ve telefon numaraları ile ev ve sosyal çevrede incelenecek konulara ilişkin hazırlık yapılmış olmalıdır.

(4) Kural olarak ev incelemesine telefon ile veya görüşme sırasında randevu alınarak gidilmelidir. Böylece evin sahibine kendilerini ve ortamı hazırlama olanağı tanınmış olur. Habersiz gitmek, sorgulamak, açık aramak, baskın yapmak anlamına gelir ve güvene dayalı ilişki kurulmasını engeller. Acil koruma talepleri gibi istisnai hallerde haber verilmeden gidilmesi gerekebilir. Bu durumda habersiz geliş nedeni görüşülecek kişiye nezaketle açıklanmalıdır.

(5) Ev incelemesinde gerek mesleki sınırların korunması gerekse kişilerin yaşam alanlarına saygılı olunması bakımından sosyal çalışma görevlisinin yanında galoş bulundurması, eve girerken ayakkabının çıkarılması yerine galoş takılması önerilir.

(6) Ev incelemesinde kesinlikle ikram kabul edilmemeli ve bu durum da görüşülecek kişiye bir meslek kuralı olarak açıklanmalıdır.

(7) Ev ziyareti, kültürel olarak bir misafirlik gibi algılanabilir ve kişilerin profesyonel sınırları zorlayıcı biçimde davranmalarına neden olabilir. Bu nedenle ev ziyaretlerinde, girişte geliş amacını açıklamak ve daima işe odaklı kalmak gibi yöntemler ile mesleki mesafeyi korumaya özen gösterilmelidir.

(8) Ev ziyaretleri aynı zamanda sosyal çevre ziyareti olduğundan gitmeden önce gidilecek yerin bölgesel özellikleri, sosyo-ekonomik koşulları, kültürel özellikleri ile ilgili ön araştırma yapılmalı, inceleme sırasında aileye de sorulmalıdır. Muhtardan bilgi alınması da tercih edilen bir yöntem olmaktadır.

(9) Ev incelemesi sırasında komşular gibi üçüncü kişilerin bulunmamasına dikkat edilmelidir. Aileye yapılacak görüşmenin özelliği gereği üçüncü kişilerin bulunmasının doğru olmadığı bilgisi verilerek, kimsenin olmadığı bir ortamda görüşme yapılmalı, bunun onların özel hayatına saygının bir gereği olduğu da açıklanmalıdır. Eğer bir güvenlik tehdidi hissediliyorsa, bir başka uzman ile birlikte gidilebilir ve çok tehlikeli hallerde polis eşliği talep edilebilir.

(10) Ev incelemesinin amacı, basit bir sosyo-ekonomik durum belirlemesi değildir. Çocuğa yönelik riskler ve koruyucu ortamı oluştururken yararlanılabilecek güçlü yönleri saptamak açısından en gerçekçi bulgular ev ve sosyal çevre ziyaretinde edinilir. Çocuğun yaşam standartları özellikle çocuğun yaşama ve gelişme hakkı kapsamında ele alınır. Tuvaletin ev içinde olması, banyo ve mutfağın hijyen koşulları, oda sayısı, evde yaşayan kişi sayısı, çocuğun ders çalışması veya uyması için ayrılan alan gibi fiziksel koşullar çocuğa yönelik riskler konusunda önemli bulgular elde edilmesini sağlar. Örneğin, çocuğun ebeveyni ile uyuması veya evde aynı yatakta birden fazla kişi ile uyumak zorunda olmaları istismar konusunda dikkatli olunmasını gerektirir.

(11) Ev ziyaretinde evde yaşayan kişilerin bir arada olması ise önemlidir. Aile üyeleri arasındaki hitap tarzları, konuşma içerikleri, otoriter tutumlar gibi ilişki biçimleri önemli ipuçları sağlayacağından bunlara dikkat edilmelidir.

3.2.2.2 Başka Uzmanların Değerlendirmesinden Yararlanma

Örnek - 3.4

..... AİLE MAHKEMESİ HÂKİMLİĞİ'NE

Mahkememizin .../... esas numaralı boşanma konulu dosyasının/... tarihli ara kararı gereğince tarafımızdan davacı baba, davalı anne ve müşterek çocuklarıile görüşme yapılarak rapor düzenlenmesi istenmiştir.

Bu istem doğrultusunda tarafımıza başvuran baba ... ve babasının yanında yaşamını sürdüren 13 yaşında müşterek kız çocuk ... ile görüşme yapılmasına karşın davalı anneye ulaşamamıştır. Bu durum dilekçe ile Mahkemeye sunulmuş, Mahkeme tarafından davalı taraf ile görüşülerek rapor tanzim edilmesine karar verilmiştir.

Bu aşamada Davalı taraf annenin vekili avukat tarafımıza başvurarak'un ablasının yanındaili ... ilçesinde yaşadığını, ekonomik olanaksızlıklar nedeniyle mahkemenin sürdüğü ... iline gelemediğini ve bu durumu kendisine telefon ile bildirdiğini, davalının uygun ortam ve koşulları oluştuğunda tarafımızla görüşmek istediğini bildirmiş ve tarihinde davalı anne ile görüşme yapılmıştır.

Davalı anne ile yapılan görüşmede; kollarında uyuşma ve devamlı ağlama şeklinde psikolojik hastalığının olduğunu ve bu nedenleDevlet Hastanesi nöroloğu Dr. tarafından tedavi gördüğünü, davacı eşinden boşanmak istemediğini, çocuğunun yanında olmasını arzu ettiğini ifade etmiştir.

Davalı anneninili... ilçesinde yanında kaldığı kardeşi ile görüşülmüş, kardeşinin ruhsal hastalığı olduğunu, bu nedenle tedavi için doktora götürdüğünü belirtmiştir.

Dosya incelemesi, taraf ifadeleri, davalı ile görüşmede gözlemlenen tutum ve davranışlara bağlı olarak davalının bir psikiyatrik incelemeden geçmesi gerekliliği değerlendirilmiştir.

.....doğumlu davalı anne XX'in velayeti üstlenme yeterliliğine dair yapılacak değerlendirmede kullanılmak üzere (nöroloji konsültasyonu) ... İli Devlet Hastanesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı'nda veya Üniversite Hastanesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı'nda muayene edilerek rapor düzenlenmesi hususunu talep ve arz ederim.

İsim/İmza

(1) Aile mahkemesi uzmanı, dosyada bulunan bilirkişi raporlarından da yararlanabilir. Örneğin, tarafların ileri sürdüğü ruh sağlığı problemlerine ilişkin raporlar veya aile içi şiddet ile ilgili kolluk belgeleri veya hastane raporları yararlanılabilecek bilgi kaynaklarıdır.

(2) Tayin edilen uzman bir başka uzmanlığa ihtiyaç duyuyor ise, durumu gerekçeleri ile mahkemeye bildirerek bir başka bilirkişinin daha görevlendirilmesini talep edebilir (HUMK 275).

(3) Çocuğu tedavi eden psikiyatrist, psikolog veya çocuğun öğretmeni gibi kişilerin görüşleri de tanık bilirkişi olarak alınabilir.

Elde Edilen Bilgilerin Değerlendirilmesi ve Planlama

(1) Aile hukukundan doğan davalarda bütün aile bireyleri için adil olabilecek bir sonuca varılması gerekir. Bütün tarafların ihtiyaçlarını adil biçimde dikkate alan karar çocuk için;

- Yaşama, gelişme, eğitim, katılım haklarının olabilecek en iyi koşulda güvence altına alınmış olması,
- Her iki ebeveyni ile de ilişki kurabilme imkanına sahip olması demektir.

Bu nedenle yapılacak değerlendirmenin hedefi, ailenin ve onun içinde bulunduğu sosyal çevre ile toplumun mevcut koşullarında çocuk için en iyiyi belirlemek olmalıdır. Bu hedef çocuğun bütün ihtiyaçlarını dikkate alan çok kapsamlı bir araştırmayı gerektirir (**Bkz. Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı s. 298-306 vd.**).

(2) Değerlendirme yapılırken aşağıdakilerin dikkate alınması gerekir:

- Mevcut durumun çocuk üzerindeki etkileri
- Çocuğun ihtiyaçları
- Her iki ebeveynin çocuğa sağlayabileceği olanaklar ve bunun optimal bileşimi
- Çocuğa yönelik riskler ve bundan korunması için alınması gereken tedbirler

(3) Değerlendirme yapılırken odakta çocuk ve onun kendine özgü koşulları olmalı; çocuk, ailesi ve sosyal çevresi ile ilgili edinilen bilgiler kullanılmalı, genellemelerden kaçınılmalıdır.

(4) Bu kapsamda ileriye yönelik risklerin dikkate alınması çocuk koruma açısından önemlidir.

Örnek Olay - 3.3

Emine C. (37) eşi Osman C.'den boşanmak ve biri 8 diğeri 5 yaşında iki çocuğunun velayetini almak istemektedir. Davacı Emine C. asgari ücretle çalışmakta, davalı Osman C. ise işsiz olduğu için herhangi bir nafaka talebinde bulunmamakta, buna karşın davalı Osman C.'nin de velayete ilişkin bir talebi bulunmamaktadır.

Yapılan aile değerlendirmesinde Davacı Emine C.'nin, Osman C. ile kaçarak evlendiği için ailesinin bulunduğu şehirden uzak bir yerde yaşadığı ve aile desteğinin bulunmadığı görülmektedir.

Bu durumda, çocukların eğitimi, okula gitmedikleri zamanda bakılmaları, beslenmeleri ve üç kişilik bir aileye uygun bir konutta yaşayabilmeleri için annenin desteklenmemesi halinde çocukların eğitim, gelişim ve güvenliklerinin tehlike altında olacağı dikkate alınmalı ve annenin çocukların bakımı konusundaki destek ihtiyacı değerlendirilmeli ve destekleyici tedbirler talep edilmelidir.

(5) Elde edilen bilgiler değerlendirilirken sadece sorunlara odaklanılmamalı, aynı zamanda çocuğun, ailenin ve sosyal çevrenin güçlü yanları da tespit edilmeye çalışılmalıdır.

(6) Aile incelemesi yapan uzman değerlendirmelerinde tarafların ortak sorunlarını çözme becerilerini destekleyici bir tutum izlemelidir. Görüşmelerinde tarafların onları bu aşamaya getiren nedenleri görmelerine ve bunların çözüm yöntemlerini bulmalarına aracılık etmelidir. İnsan haklarına saygılı bir uzman, onların kendi gelecekleri ile ilgili karar verme haklarına saygının gereği, elde ettiği bilgiler ışığında olası çözüm yöntemleri konusunda tarafları bilgilendirerek görüşlerini almalıdır.

(7) Ancak aile mahkemesindeki uzman uzlaştırmacı değildir; bu nedenle tarafların uzlaşma ihtimallerini değerlendirir ve böyle bir ihtimal var ise, mahkemeyi bilgilendirerek tarafların yasaya uygun biçimde uzlaştırılmasına olanak yaratır.

Tablo 3.19

Hukukumuzda kamu düzenini ilgilendiren boşanma, velayet gibi davalarda uzlaşma müessesesi kabul edilmemiştir. Ancak, kural olarak hâkim, her tür davada ön inceleme aşamasında tarafların sulh olma imkanını araştırır. Böyle bir durumun olduğunu düşünürse, taraflara süre vermek üzere duruşmayı erteleyebilir (HMK 140).

Bu yetki çerçevesinde hâkim, aile değerlendirmesi yapan uzmandan tarafların anlaşmaya varma ihtimallerini değerlendirmelerini isteyebilir. Ancak çocukla ilgili durumlar söz konusu olduğunda, tarafların anlaşma ihtimalleri değerlendirilirken hâkimin bu anlaşma ile bağlı olmadığı, kararını verirken çocuğun yararını gözeteceği dikkate alınmalı, bu bakımdan da taraflar arasındaki uzlaşma ihtimali değerlendirilirken varılan anlaşmanın çocuğun yararı bakımından etkisi de raporda değerlendirilmelidir.

(8) Değerlendirme, elde edilen bilgilerin mesleki bilgiler ile yorumlanarak olayların sebep sonuç ilişkileri içerisinde açıklanmasıdır. Bundan sonra müdahale planının gelmesi gerekir.

(9) Tespit edilen sorunlardan ve özelliklerden sonuca etkili olduğu düşünülen her biri teker teker dikkatle ele alınarak müdahaleler öngörülmeli ve bunların uygulama biçimine yönelik bir plan yapılmalıdır.

(10) Aile değerlendirme çalışması, talep eden mahkemeye sunulacak bir rapor ile sonuçlanır.

(11) Aile değerlendirme raporlarında iki tür bilgi bulunur: (a) Aile üyeleri arasındaki anlaşmazlık ve bunun sonlandırılmasının biçimi, (b) Aile üyelerinin bundan sonraki yaşamlarına dair alınması gereken tedbirler.

(12) Rapor ana başlıkları ile talebi, bilgi toplama kaynaklarını, edinilen bilgileri, tayin edilen uzmanın değerlendirmelerini ve müdahale planını içermelidir.

(13) Aile mahkemelerinde aile değerlendirme raporunun temel işlevi, ailenin sorununun aile üyeleri ve toplum için en uygun yöntemle çözülmesini sağlamak üzere adalet sistemine yardımcı olmaktır. Bu nedenle sadece sorunu tespit veya olayların özetlenmesi ile yetinilmemeli, elde edilen bilgiler sunulduktan sonra bunlar arasındaki ilişkiler gösterilerek, anlaşmazlığın çözümü ve sonrasına ilişkin alınması gereken tedbirler hakkında bilgi verilmelidir.

Tablo 3.20

Bunlar Asla Yapılmamalıdır!

Ayrımcı, yargılayıcı dil kullanılmamalıdır (Örn. "Babanın sorumsuz olduğu" denilemez. "Babanın kendisine verilen sorumlulukları yerine getirmediği" denmelidir.)

Bir başka uzmanlık alanını gerektiren teşhislerde bulunulmamalıdır (Örn. Bir hekim teşhisini referans olarak göstermeden "çocukta hiperaktivite ve dikkat eksikliği bulunmaktadır" veya "zeka geriliği yoktur" denilemez.) Eğer sosyal çalışma görevlisi, çocukta bu tür bir problem olduğunu düşünüyorsa, ona bunu düşündüren davranışları yazmalı ve bir uzman tarafından muayene edilmesini talep etmelidir.

Gereksiz değerlendirmede bulunulamaz (Örn. "Çocuğun yaşı nedeniyle annesine verilmesi uygundur" denilemez. Çocuk kaç yaşındadır, bu yaştaki bir çocuğun neden anneye verilmesi daha uygundur, açıklanmalıdır.) "Mesleki gözlem" gibi soyut kavramlar da bir gerekçe değildir, hangi mesleki beceri ile neyin gözlemlendiği açıklanmalıdır (Örn. "Yapılan görüşmede, sorulan soruları anlayamadığı ve yaşına uygun cevaplar veremediği gözlemlenmiştir" denilebilir.)

(14) **Bilirkişilik ve süreye bağlı diğer sorumluluklar:** Çocuk hakkında verilecek kararlara yol gösterecek olan veya verilen kararların etkilerinin takibi için öngörülmüş olan inceleme ve raporlama çalışmalarının zamanında yapılması çocuk adaletinde özel bir öneme sahiptir. Süreye tabi işlemlerden bazıları şunlardır:

- Acil koruma kararlarında ASPB'nin rapor düzenlemesi: 5 gün
- Uzmanın sosyal inceleme raporu düzenlemesi: Mahkemece bir karar verilmemişse 3 ay
- Tedbir uygulama planı düzenlenmesi ve 3 ayda bir rapor düzenlenmesi
- Denetim planı ve 3 ayda bir rapor düzenlenmesi

Bu işlemlerin çocuğun ihtiyacına uygun acillikte yapılmaması, çocuğun yararının korunmasını engeller veya geciktirir ki bu da çocuğun gelişim, eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel haklarının ihlaline neden olur. Bu nedenle bu işlemlerin zamanında yerine getirilmesini takip çocuğun yararını korumak için yapılır. Çocuk Koruma Kanunu kapsamında kendisine verilen görevleri zamanında yerine getirmeyen kamu görevlileri hakkında soruşturma yapılması gereği duyulduğunda Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz (ÇKK 44).

Tablo 3.20

Mahkemenin İstedığı Bilgi ve Belgelerin Gönderilmemesi

Mahkeme, taraflarca ileri sürülen hususun ispatı için üçüncü kişi veya kurumun elinde bulunan bir belgenin kullanılmasının zorunlu olduğuna karar verirse, bu belgenin ibrazını emreder (HUMK 221).

Belgeyi ibraz etmesine karar verilen herkes, elindeki belgeyi ibraz etmek; belgeyi ibraz edememesi halinde ise, bunun sebebini delilleri ile birlikte açıklamak zorundadır. Mahkeme yapılan açıklamayı yeterli görmezse, bu kimseyi tanık olarak dinleyebilir. Belgeyi ibraz etmek zorunda olanlar, ancak Kanunun tanıklıktan çekilmeye ilişkin hükümlerine göre, belgeyi ibrazdan veya bu konudaki tanıklıktan çekinebilirler. Belgeyi ibraz etmek veya bu konuda tanıklık yapmak zorunda olanlar hakkında, tanıklara ilişkin hükümler uygulanır.

Buna göre belgeyi elinde bulunduran kişi, kanuni bir sebep göstermeden belgeyi ibrazdan ve tanıklıktan çekinir, yemin etmez veya göstermiş olduğu sebep mahkemece kabul edilmemesine rağmen çekinmeye devam ederse para cezasına ve disiplin hapsine maruz kalabilir (HUMK 253).

Ayrıca belge ibrazından kaçınan kişinin görevi ihmal suçlamasıyla yargılanması da mümkündür (TCK 253).

BÖLÜM 4

YANINDA BULUNMA

(1) Çocuk Koruma Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, bir çocuğun mahkeme önünde dinlenmesi safhasında yanında uzman bulundurulmasını öngörmektedir:

- Soruşturma aşamasında çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında bulunma (ÇKK 15)
- Mahkemede veya hâkimlikte, çocuğun sorgusu veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında çocuğun yanında bulunma (ÇKK 22)
- Mağdur çocukların tanık olarak dinlenmesi sırasında yanında bulunma (CMK 236)
- Aile mahkemesinde yanında bulunma (Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi 5; AMKGYUHK 5)

(2) Bu görevlerin amacı, çocuğun adalet sistemi içerisinde ikincil örselenmesini engellemektir. Aşağıdaki durumlar ikincil örselenmeye sebebiyet verir:

- Çocuğun süreci, hakkında alınan kararları, kendine sorulan soruları anlamaması
- Çocuğun beyanlarının anlaşılması veya dikkate alınmaması
- Çocuğun aynı olayı defalarca anlatmak ve muayene olmak zorunda kalması
- Çocukla ilgili adalet sisteminde yapılması gerekenlerin zamanında ve etkili biçimde yapılmaması
- Çocuğun ihtiyaçlarının dikkate alınmaması
- Çocuğa yönelik risklerin fark edilmemesi ve çocuğun uygun hizmete yönlendirilmemesi

(3) Çocuğun yanında bulunacak sosyal çalışma görevlisinin görevi, çocuğun dinleneceği makamdan gelen çağrı ile başlar. Suça sürüklenen çocukların dinlenmesi ile ilgili talep çocuk büro savcılığından, çocuk mahkemesinden veya çocuk ağır ceza mahkemesinden gelebilir. Mağdur çocukların dinlenmesi ile ilgili talep ise, Cumhuriyet savcılığı veya ceza mahkemelerinin herhangi birinden gelebilir.

(4) Çağrı sözlü veya yazılı olarak yapılabilir. Sosyal çalışma görevlisinin nezdinde çalıştığı mahkeme dışında bir mahkemeden veya savcılıktan gelen taleplerin yazılı olması esastır. Sözlü talep gelmiş ise, bunun yazılı olarak da gönderilmesi ve bağlı bulunduğu mahkeme hâkiminden onay alınması rica edilmelidir.

(5) Suça sürüklenen, korunma ihtiyacı olan ve mağdur olan çocukların adli mekanizma içerisinde hukuki statüleri farklıdır. Statüsü ne olursa olsun, çocuğun yanında uzman bulundurulmaya karar verildiğinde uzmanın rolü aynıdır. Ancak, çocuğun statüsüne bağlı olarak yargılama makamlarınca dinlenmesi ile ilgili kurallar farklılık gösterir.

Sosyal çalışma görevlisinin statülere özgü usul kurallarındaki farklılıkları bilmesi hem kendi görevini yerine getirebilmesi hem de çocuğu bilgilendirebilmesi bakımından önemlidir.

(6) Çocuğun yanında bulunmak üzere görevlendirilmiş uzmanının sorumlulukları şunlardır:

- Çocuğun bilgilendirilmesi
- Uzmanın kimliği ve bulunma sebebi
- Uzmanın sunacağı yardım
- Süreç
- Aktörler
- Hakları
- Varsa çocuğun katılımını gerektiren adli işlemler (ifade alma/sorgu/dinleme ve diğer delil toplama işlemleri - Bkz. Tablo 4.1, 4.2, 4.3, 4.4)
- Çocuğu dinleyecek kişinin bilgilendirilmesi
- Çocuğun anlama kapasitesi
- İfade vermeye hazır olma durumu
- Çocuğun dinleneceği ortamın düzenlenmesi
- Ortamda bulunacak kişiler
- Çocuğun örselenmesini önlemeye yönelik tedbirlerin alınması (kapalılık vb.)
- Tekrarı önlemeye yönelik tedbirler (kayıt vb.)
- Dinlenmesi sırasında eşlik etmek
- Çocuğa gerektiğinde açıklama yapmak
- Çocuğu dinleyen kişiye gerektiğinde açıklama yapmak ve alınması gereken tedbirleri belirlemek

(7) Çocuğun yanında uzman bulundurma, adli makamların suça sürüklenen, mağdur veya tanığı dinleme görevi sırasında onlara yardım etmek amacını taşır. İfade alma, sorgu ve dinleme işlemlerini yapmaya yetkili kişi bu işlem için kanun ile yetkilendirilmiş adli makamdır. Uzman, bu yetkiyi kullanacak kişiye yardımcı olmakla görevlidir. Dinlenen çocuğun ihtiyaçlarının ve durumunun anlaşılmasını sağlamak ve örselenmesini engellemek üzere adli makamlara yardımcı olmak amacıyla görevlendirilmiştir. Dolayısıyla sahip olduğu yetkiler bu rolle ilişkili olarak belirlenir. Örneğin, ifade alma yetkisine sahip değildir, ancak ifadenin alınması sırasında çocuğun örselenmesini önlemek için alınması gereken tedbirleri belirleme ve ifadeyi alan kişiyi bu konuda uyarma yetkisine sahiptir.

(8) İfade alma, sorgu ve dinleme esnasında çocuğun yanında bulunan ve asıl görevi ikincil örselenmeyi engellemek olan uzmanın yetkileri şunlardır (ÇKK 22; CMK 236):

- Kapalı duruşma talep etme, uygun olmayan kişilerin duruşmadan çıkarılmasını önerme
- Tekrar ifadenin engellenmesi için tedbir alma
- Tespit edilen riskleri çocuğu dinleyen yetkiliye bildirme
- Haklarına uygunluğu kontrol etme ve uygun uyarıyı yapma
- Örselleyici tutum ve davranışlar konusunda yargılama makamlarını bilgilendirme
- Özellikle kollukta mağdur çocuğun avukatı gelmeden ifadesinin alınmasını engelleme

(9) Herhangi bir sebeple adli sistem içerisine giren çocukla ilgili olarak ailesine ve Aile ve Sosyal

Politikalar İl Müdürlüğü'ne bilgi verilmelidir. Bu çocuğun korunması için gerekli tedbirlerin alınmasını kolaylaştırmak için öngörülmüş bir usuldür. Eğer aileye ulaşılamıyorsa ya da aile ilgilenmiyorsa bu durumda çocuk hakkında acil koruma kararı alınması gerekecektir. ASPB İl Müdürlüğü'ne bildirilmesi de çocukla ilgili risk ve olanakları değerlendirebilmek için il müdürlüğünden bir temsilcinin gelmesini sağlamak bakımından önemlidir.

(10) Bazı adliyelerde kısıtlı sayıda sosyal çalışma görevlisi olduğu için, bu görevlendirmeyi kabul eden uzman çarışmasına girmemeye özen göstermelidir. Bu nedenle eğer bir dosyada taraflardan biri ile ilgili herhangi bir aşamada görev almış ise, diğer taraf ile ilgili ifadesinde yanında bulunma görevi verilmemelidir. Örneğin, suça sürüklenen çocukla ilgili sosyal inceleme yapmış olan bir uzman aynı dosyadaki mağdurun ifadesinde yanında bulunma görevlendirmesini kabul etmemelidir. İkili görevlendirme her iki tarafın da güven hissini zedeler ve savunma hakkını kısıtlamış hissetmesine neden olabilir.

(11) Bu gibi durumlarda Kanun benzer uzmanları istihdam eden kurumlardan görevlendirme yapılmasına olanak vermektedir.

Tablo 4.1

Mağdurun Dinlenmesi

Kendilerine karşı işlenmiş suçun sonucu olarak herhangi bir zarara maruz kalan çocuklara "mağdur çocuk" denir. Çocuklar bazen de, bir suçun dolaylı mağduru olabilirler. Anne-babası kendi gözü önünde öldürülen çocuk ya da aile içi şiddete tanık olan çocuk dolaylı mağdurdur.

Mağdur çocuğun adli makamlarca dinlenirken uyulması gereken usul Ceza Muhakemesi Kanunu ile düzenlenmiştir (CMK 236).

Mağdur çocuklar dinlenirken;

1. Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur. Bu kişiler hakkında bilirkişilere ilişkin hükümler uygulanır.
2. Yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır (Bkz. Tablo 4.2).
3. Usul yasağı mağdurun dinlenmesini düzenlerken uluslararası sözleşmeleri de göz önünde bulundurarak mağdurun 18 yaşından küçük olması halinde soruşturma ve kovuşturma aşamalarında bir defa dinlenmesini öngörmüştür. Bu kural, mağduru tekrarlayan ifadelerin örselemesinden korumak amacıyla koyulmuştur. Mağdur ancak, maddi gerçeğin açığa çıkarılması açısından zorunluluk varsa tekrar dinlenebilir.
4. Çocuk mağdurlar dinlenirken sesli ve görüntülü kayıt yapılması zorunludur (CMK 52/3). Bu kural, tekrar dinleme engelini uygulanabilmesi; Kanunun öngördüğü maddi gerçeği ortaya çıkarma istisnası dışında hâkim değişikliği gibi sebeplerle tekrar dinleme ihtiyacının engellenebilmesi için konulmuştur. Bu nedenle kaydın geçerli ve güvenilir olması önemlidir.
5. Kaydın geçerli olabilmesi için mağdurun dinlenmesi, mağdur ve sanık haklarına uygun biçimde yapılmış ve kaydedilmiş olmalıdır. Bu haklardan bazıları şunlardır:
 - a. Mağdur vekili ile sanık ve sanık müdafine hazır bulunma ve soru sorma olanağının tanınmış olması
 - b. Kaydın çocuğun dinlendiği odanın tamamını ve çocuğun yüzünü gösterir ve bütün seslerin net olarak duyulur şekilde yapılmış olması
 - c. Dinlenen kişinin bilgilendirilmiş olması
 - d. Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik kurallarına uygun kayıt yapılmış olması.

Mağdur Çocukların Hakları (CMK 234)

1. Soruşturma evresinde;
 - a. Delillerin toplanmasını isteme
 - b. Soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşulu ile Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme
 - c. Vekili aracılığı ile dosyadaki belgeleri ve eşyayı inceletme
 - d. Kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz etme
2. Kovuşturma evresinde;
 - a. Duruşmadan haberdar edilme
 - b. Kamu davasına katılma
 - c. Tutanak ve belgelerden örnek isteme
 - d. Tanıkların davetini isteme
 - e. Davaya katılmış olması koşulu ile kararlara karşı kanun yoluna başvurma
3. Duruşmanın kapalı yapılmasını talep etme (CMK 182)
4. Soruşturmanın gizliliğine uyulmasını (CMK 157) ve yayın yasağı talep etme (Basın Kanunu)
5. Her iki aşamada da bir avukatın hukuki yardımından yararlanma

Bir avukatın hukuki yardımından yararlanma hakkı, 18 yaşından küçük mağdurlar için suç tipine bakılmaksızın tanınmış bir hak. Bu hak öncelikle kişinin kendisi tarafından tayin edilmiş bir avukat tarafından temsil edilmesi olanağını verir. Kendisine bir avukat tayin edemeyecek çocuğa Baro tarafından bir avukat tayin edilir. Çocuğun herhangi bir adli makama başvurması halinde öncelikle kendisine avukat tayin edilir, bütün diğer işlemler bundan sonra yapılır. Ancak, bazı illerde avukat tayini soruşturma ve kovuşturma aşamalarında ayrı ayrı yapılmakta, bu da farklı avukatların görevlendirilmesine neden olmaktadır. Çocuk avukatının kim olduğunu, olup olmadığını bilmiyorsa, soruşturma aşamasında hazırlık, kovuşturma aşamasında esas dosya numarası ile bulunulan il Barosunun Adli Yardım Servisi'nden öğrenilebilir.

Çocuklara karşı işlenen suçlar, çocuk şikayetçi olmasa da kovuşturulur. Ancak dava sonucunda verilen kararlara karşı kanun yoluna (itiraz, temyiz gibi) başvurmak için şikayetçi olmak ve davaya katılmış olmak gerekir. Mağdurun bu konuda tam olarak bilgilendirilmesi, davaya katılmaz ise bu haklarını kullanamayacağını açıklanması önemlidir. Bu kapsamda davaya katılmak için mahkemeden katılım talebinde bulunması ve mahkemenin bu talebi kabul etmesi gerektiği de anlatılmalıdır.

Bir suçun mağduru olan çocukların kendilerine karşı işlenen suçları şikayet hakları bulunmaktadır. Çocuklar şikayet haklarını bizzat veya kanuni temsilcileri aracılığıyla kullanabilirler. Hem çocuğun hem de kanuni temsilcisinin şikayet hakkı olmasına karşın Yargıtay, çocuk ayırt etme gücüne sahipse şikayetten bizzat kendisinin de vazgeçmesi gerektiğini, velinin vazgeçmesinin yeterli sayılmayacağını kabul etmektedir.

Tanık Çocuğun Dinlenmesi

Tanık, dava konusu olay hakkında bilgi ve görgü sahibi olduğu bilinen, ancak davaya taraf olmayan kişidir.

18 yaşından küçüklerin tanıklığında tanıklığa ilişkin genel hükümler dışında aşağıdaki özel hükümler uygulanır:

1. Tanıklar yemin ettirilerek dinlenir (CMK 52) ancak 15 yaşından küçüklere yemin verdirilmez (CMK 50).
2. Tanık çocuklar dinlenirken görüntü ve sesli kayıt alınabilir (CMK 52).
3. Dinlenme öncesinde adli uygulamalar ve ondan beklenenler hakkında bilgilendirilmelidir (CMK 53).
4. Örgütlü suçlarla ilgili tanıklık yapan çocuğun duruşmada sanık, taraflar ve diğer kişilerin bulunduğu ortamda dinlenmesi ağır bir tehlike teşkil edecek ve bu tehlike başka türlü giderilemeyecek ise veya maddi gerçeğin ortaya çıkartılması bakımından bir tehlike oluşacaksa, mahkeme diğer kişilerin olmadığı bir ortamda çocuğu dinleyebilir. Bu durumda tanığın dinlenmesi sırasında hazır bulunma hakkına sahip olanlara sesli ve görüntülü aktarma yapılır ve kendilerine soru sorma hakkı tanınır. Bu uygulama kapalı devre video sisteminin olmasını gerektirir. Çocuğun saldırganından korktuğu, saldırganın çocuğun yakını olduğu durumlarda bu olanağın sağlanması hem çocuğun güvenliğini ve psikolojik sağlığını korumak, hem de maddi gerçeği ortaya çıkarmak bakımından önemlidir (CMK 58).
5. Aynı şekilde güvenliğini açısından tehlike oluşturacaksa, örgütlü suçlarla ilgili tanıklık yapacak çocuğun kimliğinin gizlenmesi de istenebilir (CMK 58).
6. Her çocuğun yakınları aleyhine tanıklık etmekten çekinme hakkı vardır (CMK 45) ve bu hak konusunda bilgilendirilmelidir (CMK 48). Çocuğun tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek olgunlukta olup olmadığı yanında bulunan uzman marifetiyle değerlendirilir. Eğer tanıklıktan çekinmenin önemini anlama olgunluğunda olduğuna karar verilirse, tanıklıktan çekinmek isteyip istemediğinin kendisine sorulması gerekir. Çocuğun yaşı nedeniyle gelişim durumu tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda değilse, kanuni temsilcinin rızasıyla tanık olarak dinlenebilir. Eğer çocuğun yaşı nedeniyle gelişim durumu, tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda değilse ve şüpheli ya da sanık kanuni temsilci ise, bu durumda hâkim çocuğa bir kanuni temsilci tayin eder. Tanıklıktan çekinme tamamen tanıklık yapmaktan çekinme şeklinde olabileceği gibi bazı sorulara yanıt vermekten kaçınma şeklinde de olabilir.
7. Tanığın dinlenmesinde sıralama;
 - a. Önce adı, soyadı, kimliği ve ikametgahi ile ilgili bilgiler sorulur,
 - b. Dinleneceği olay anlatılır,
 - c. Yemin ettirilir,
 - d. Bildiklerini anlatması istenir, bu aşamada soru sorulmaz,
 - e. Anlatması bittikten sonra söylenenlerin anlaşılması ve varsa çelişkilerin giderilmesi için önce hâkim daha sonra da taraf vekilleri tanığa soru sorarlar,
 - f. Birden fazla tanık varsa, her biri ayrı ayrı dinlenir.

Adalet sistemine tanık olarak giren çocukların hem adalet sisteminin olumsuz etkilerinden korunması hem de tanık oldukları olayın sonuçlarının çocukta ve yaşantısında yarattığı olumsuz değişikliklerin fark edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bir suçun tanığı olan çocuk ile adalet sistemi çalışanları temas ettiğinde, çocuğun içinde bulunduğu koşullar nedeniyle korunma ihtiyacı içinde olduğunu fark edebilirler. Örneğin; sokakta çalışırken bir suç işlendiğini gören çocuğun ifadesini alan Cumhuriyet savcısı, çocuğun neden sokakta çalıştığını, eğitime devam durumunu araştırmalı, korunma ihtiyacı içinde olduğunu düşündüren nedenlerin varlığı halinde çocuğun durumunu Aile Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bildirmelidir.

Suçta Sürüklenen Çocuğun İfadesinin Alınması

İfade alma, suçta konu olan olay hakkında şüpheli kişinin, sözlü ifadesini yazıya geçirme işlemidir. Sorgulama ise, sanığın hâkim tarafından ifadesinin alınmasına ek olarak sorular sorularak dinlenmesidir.

Yasaya göre 0-12 yaş grubundaki çocukların ceza sorumlulukları yoktur. Ceza sorumluluğu olmayan çocuklara suç isnat edilemediği için şüpheli sıfatı ile ifadesi alınamayacağı gibi, kovuşturma yasağı bulunduğundan sanık sıfatı ile sorgulanamayacaktır. Ancak bu yaş grubundaki çocuklar hakkında güvenlik tedbirlerine karar verilebileceğinden tedbire ihtiyacı olup olmadığının değerlendirilebilmesi için "dinlenmesi" mümkündür.

13-15 yaş ve 16-18 yaş grubundaki çocukların ifadelerinin alınması ve sorgulanmaları mümkündür. Ancak şüpheli çocuğun ifadesi Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat alınmalıdır (ÇKK 15-1). Ayrıca CMK 150/2'ye göre çocukların ifadeleri alınırken yanlarında müdafilerin bulunması zorunludur.

İfade alma ve sorgulamanın aşağıdaki kurallara uygun yapılması gerekir (Bu kurallar konusunda çocuğun bilgilendirilmesi ve bunlarla ilgili talepte bulunma görevi çocuğa tayin edilen müdafiindir. Ancak, sosyal çalışma görevlisi de çocuğu süreç hakkında bilgilendirirken bu kuralları da içermeli, öte yandan ifade ve sorguda yanında bulunurken çocuğun ikincil örselenmesini engellemek için bu kurallara uyulmasını talep etmelidir.):

İfade ve sorguda aşağıdaki usuller izlenir:

- Önce şüpheli veya sanık statüsündeki çocuğun kimliği saptanır. Kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgi alınır.
- Yüklenen suç anlatılır.
- Müdafii seçme hakkı konusunda bilgilendirilir.
- Yakınlarına haber verme hakkı anlatılır ve istediği bir yakınına haber verilir.
- Susma hakkı olduğu söylenir.
- Lehine delillerin toplanmasını isteme hakkı anlatılır ve kendisine lehine olan hususları ileri sürme olanağı tanınır.
- İfade ve sorgu işlemlerinin kaydında teknik imkanlardan yararlanır.
- İfade veya sorgu bir tutanağa geçirilir.

Aşağıdaki yöntemlerin kullanılması yasaktır:

- Şüpheli veya sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Çocuğun özgür iradesini engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir ve tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz.
- Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.
- Çocuğu yoracak uygulamalar da yasak yöntemlerdendir. Örneğin gece çok geç saatlerde ifade alma veya aralıksız 1 saat gibi çocuğun dikkatinin dağılacağı sürelerde ifade alma ya da uzun süre ayakta tutarak ifadesini alma yorma sayılır. İfade almanın süresi çocuğun gelişim düzeyi dikkate alınarak belirlenmelidir. Çocuğun yorulduğu fark edildiğinde adli makamlar bilgilendirilerek ara verilmesi talep edilmelidir.

Çocuğun yararına aykırı olduğu saptanmadığı veya kanuni bir engel bulunmadığı durumlarda anne-babası veya vasisi çocuğun ifadesi alınırken hazır bulunabilir (YGAİAY 19/b-4). Ancak anne ya da babanın çocuğun ifadesi alınırken hazır bulunması bazı koşullarda çocuk üzerinde olumsuz etki bırakabileceğini de unutmamak gerekir. Hem çocuğun kendini güvende hissetmesi ve süreç hakkında bilgilendirilmesi ve hem de ifade sırasında olumsuz etkilenmesini önlemek adına yasa koyucu ÇKK 15/2'de "çocuğun ifadesinin alınması esnasında yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir" biçimde bir düzenleme yapmıştır. Çocuğun adalet mekanizmasının işleyişinden olumsuz etkilenmesini önlemek ve çocuğun hakları ile kendisine yöneltilen suçlama dahil olmak üzere yargılama süreci hakkında anlayabileceği bir dille bilgilendirilmesini sağlamak amacıyla sosyal çalışma görevlisinin suçta sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması sırasında yanında bulunması gerekir (ÇKKY 19/1-b).

Mağdurun Katılımını Gerektiren Delil Toplama İşlemleri

Aşağıda mağdurun katılımını gerektiren delil toplama işlemleri yer almaktadır. Mağdurun bu işlemler ile ilgili kaygıları ve soruları olabilir. Bu nedenle bu işlemlerin amacı ve mağdurun bunlara ilişkin hakları konusunda bilgi sahibi olunması gerekir.

Muayene ve örnek alma: Adli sistem içerisine giren mağdur çocukların karşılaştıkları zorluklardan birisi de vücut muayenesidir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 76. maddesi uyarınca, mağdur vücut muayenesine rıza göstermiyorsa, mağdurun vücudunda dış veya iç beden muayenesi yapılabilmesine veya vücudundan kan veya benzeri biyolojik örneklerle, saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınabilmesine, sağlığını tehlikeye düşürmemek ve cerrahi bir müdahalede bulunmamak koşuluyla hâkim tarafından; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilebilir. Özellikle cinsel suç mağduru çocukların, vücutlarında yapılacak muayeneye rıza göstermemesi durumunda mahkeme kararı ile yapılan bu zorla muayene, çocuğun ikincil mağduriyetine ve psikolojik sorunlara neden olabilmektedir. Bu nedenle, çocuğun yapılacak muayene ve bunun sonuçları hakkında bilgilendirilmesi ve rıza oluşturma konusunda kendisine rehberlik edilmesi çok önemlidir (CMK 76, Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti hakkında Yönetmelik 7, 8, 9).

Mağdurun vücut muayenesinden kaçınması, tanıklıktan kaçınma halleri ile sınırlandırılmıştır. Çocuğun mağdur olduğu durumlarda, tanıklıktan çekinip çekinmeyeceğine, tanıklığın ve çekinmenin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilecek durumda ise çocuğun da görüşü alınarak, kanuni temsilcisinin karar vermesi esası benimsenmiştir. Ancak çocuğun mağduru olduğu olayın sanığı veya şüpheli kanuni temsilci ise bu durumda muayeneden kaçınıp kaçınmama konusunda hâkim tarafından karar verilmelidir. Ancak, bu halde elde edilen deliller, davanın ileri aşamalarında şüpheli veya sanık olmayan kanuni temsilcinin izni olmadıkça kullanılamaz.

Fiziksel ve cinsel suç mağduru olan çocukların muayeneleri özel bir uzmanlık gerektirir. Olay yeni ise vakit geçirmeden tıbbi muayene yapılmalıdır. Çocuk yıkanmadan ve üzerini değiştirmeden doktora gitmeli, üzerini değiştirmiş ise olay sırasındaki kıyafetleri de incelemeye tabi tutulmalıdır. Muayene adli tıp uzmanı tarafından yapılmalıdır.

Moleküler genetik incelemeler: Mağdurun muayenesi neticesinde vücudundan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi elde edilen bulgunun şüpheli veya sanığa ya da mağdura ait olup olmadığının tespiti için zorunlu olması halinde sadece hâkim kararıyla moleküler genetik incelemeler yapılabilir (CMK 78, 79, 80; Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti hakkında Yönetmelik 12, 13, 14).

Teşhis ve yüzleştirme: Teşhis, sanığın birey olarak belli olması için gereken bir işlemdir. Şüpheli veya şüphelilerin kendilerine benzer kişiler arasına konularak, mağdura veya tanığa gösterilmesi ve failin hangisi olduğunun sorulması suretiyle yapılır. Bunun mümkün olmadığı durumda teşhis, fotoğraf veya video gösterilerek de yapılabilir. Teşhis işlemi suça sürüklenen çocuğun müdafii ve mağdurun vekilinin de katılımı ile Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır. Teşhis işleminde, teşhis mankeni olarak kullanılacak çocukların kendisinin ve kanuni temsilcisinin rızasının ve bu işlem nedeniyle örselenmelerini önleyici tedbirlerin alınması gerekir.

Yüzleşme, şüpheli ile mağdur veya tanığın karşı karşıya getirilmesidir. Bu işlem kural olarak mahkeme veya hâkim önünde yapılabilir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı da yüzleştirme yapabilir. Kolluk hiçbir durumda yüzleştirme yapamaz. (CMK 52/2)

Keşif: Keşif, soruşturma ve kovuşturma organlarının suça ilişkin delillere beş duyusu ile temas etmesidir. Keşif yapılması sırasında şüpheli, sanık, mağdur ve bunların müdafii ve vekili hazır bulunabilirler. Tanık veya bilirkişi de duruşma sırasında hazır bulunamayacağı veya oturduğu yerin uzaklığı nedeniyle bulunmasının güç olduğu anlaşılırsa, keşif mahalline çağrılarak dinlenir. (CMK 83, 84)

(12) Çocuğun yanında bulunmak üzere görevlendirilmiş uzmanın bu görevini yerine getirmesi için yapması gerekenler şunlardır:

- Çocuğun dinleneceği dosyayı inceleme
- Çocukla görüşme ve çocuğu bilgilendirme
- Çocuğun ikincil örselenmesini engelleyecek tedbirlerin alınması için çocuğu dinleyecek makam ile görüşme
- Dinleme sırasında yanında bulunma
- Kapanış görüşmesi

(13) Sosyal çalışma görevlisi çocuğu aşağıdaki konularda bilgilendirmelidir:

- Sosyal çalışma görevlisinin kimliği ve görevi
- Görüşmenin yapılış amacı
- Biraz sonra yapılacak işlemler
- İşlem sırasında bulunacak kişiler ve görevleri
- Çocuktan bu süreçte beklenenler
- Çocuğun hakları

(14) İfade alımı / sorgu / dinleme; çağrıyı yapan makam Cumhuriyet savcılığı ise savcının odasında, mahkeme ise duruşma salonunda gerçekleşir. Çocukla görüşmeyi yapacak hâkim ve savcı dışında çocuk, avukatı, çocuğun yararına uygunsa veli veya vasisi, karşı taraf ve avukatı, katip, mübaşir ve uzman bulunur.

(15) Gerek suça sürüklenen şüpheli veya sanık konumundaki çocukla, gerekse mağdur çocukla yapılan adli görüşmenin amacı, olayın gerçekleşme biçimi ve tarafları hakkında ayrıntılı bilgi almaktır. İfadeyi alan makamlar dinlenen çocuğa bu amaca uygun sorular yöneltirler. Tarafların ve vekillerinin de soru sorma ve ifadeye itiraz etme hakları bulunmaktadır.

(16) Uzmanın ikincil örselenmeyi önleme görevi, tarafların soru sorma hak ve yetkilerini kullanma aşamasını da kapsar. Bu nedenle, ifade alımına başlanmadan önce çocuğun ifade vermeye uygun bir durumda olup olmadığı hakkında görüş bildirebilir ve çocuğun ifade verebilmesi için alınması gereken bir önlem var ise, bunun alınmasını talep edebilir. Örneğin, duruşmanın kapalı yapılması (CMK 182) veya yayın yasağı getirilmesi (CMK 187) önerilebilir.

Duruşmanın Açıklığı

Adil yargılamanın önemli bir unsuru aleni yargılamadır. Bu prensip gereğince duruşmalar herkese açıktır (CMK 182). Bunun iki istisnası vardır:

Zorunlu kapalılık: Saniğin 18 yaşından küçük olması halinde duruşmalar kapalı yapılır (CMK 185) ve hüküm de kapalı oturumda okunur (CMK 185/1) Ancak kovuşturma sırasında çocuk 18 yaşını doldurursa yargılama açık yapılır, hüküm de açık duruşmada teahhim olunur (ÇKKUY 13/2).

Mahkemenin takdirine bağlı kapalılık: Genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir (CMK 182). Bu durumda mahkeme duruşmanın neden kapalı yapıldığını kararına yazmalıdır ve bu kararı açık duruşmada okumalıdır.

Duruşmanın kapalı yapılması konusundaki gerekçeli karar ile hüküm açık duruşmada açıklanır (CMK 186). Hükümün de kapalı duruşmada açıklanması duruşmanın herkese açıklığı ilkesinin (CMK 186.3 ve AİHS 6/1) ihlali niteliğindedir (Y. 14. CD. 30.04.2012, 2012/1926 E., 2012/4933 K). Hükümün okunmasının aleni duruşmada yapılacak olması çocuğun yararına aykırı ise, çocuğun bu duruşmadan varestede tutulmasına karar verilebilir.

Şuna dikkat edilmelidir: Çocuk suça sürüklenme şüphesi altında ise, duruşma kapalı yapılır; ancak mağdur veya tanık ise, kapalı yapılması için mahkemenin karar vermesi gerekir. Mahkeme bu kararı resen verebileceği gibi, tarafların talebi üzerine de verebilir. Başkalarının önünde konuşmak zorunda kalmak çocuk için zor ve örseleyici olduğundan bunu önlemekle görevli çocuğun yanında bulunan uzman da mahkemeye çocuğun bu ihtiyacını beyan edebilir. Uzmanın duruşmadaki beyanlarının da zapta geçirilmesi gerekir.

Kapalı duruşmada mahkeme, bazı kişilerin hazır bulunmasına izin verebilir. Bu halde adı geçenler, duruşmanın kapalı olmasını gerektiren hususları açıklamamaları bakımından uyarılırlar ve bu husus tutanağa yazılır (CMK 187). Kapalı duruşmanın içeriği hiçbir iletişim aracıyla yayımlanamaz (CMK 187).

Adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletler kullanılamaz. Bu hüküm, adliye binası içerisinde ve dışındaki diğer adli işlemlerin icrasında da uygulanır (CMK 183).

Açık duruşmanın içeriği, milli güvenliğe veya genel ahlaka veya kişilerin saygınlık, onur ve haklarına dokunacak veya suç işlemeye kışkırtacak nitelikte ise, mahkeme, bunları önlemek amacı ile ve gerektiği ölçüde duruşmanın içeriğinin kısmen veya tamamen yayınlanmasını yasaklayabilir (CMK 187).

(17) Uzman, çocuğun gelişim düzeyi ve olayın çocuk üzerindeki halihazır etkisi gibi faktörleri değerlendirerek ifadenin alınacağı ortamın fiziksel düzenlemesi ile ilgili de öneride bulunabilir. Örneğin, çocuğun duruşma salonundan, kürsüden korktuğu anlaşılırsa, çocuğun dinlenmesi işleminin salon dışında, örneğin hâkimin odasında, yapılması önerilebilir. Mağdurlar için ÇİM ve ÇKM'ler ya da adliyelerde oluşturulan adli görüşme odaları uygun dinleme ortamları sunmaktadır.

(18) Çocuğun anlamadığı soru veya açıklamalar olduğunda bunları çocuğun anlayabileceği biçimde anlatabilir. Aynı zamanda çocuğun söylediklerinin anlaşılması için gerekirse ifadeyi alan makama açıklama yapabilir. Burada amaç, çocuğun yaşı gereği kullandığı kavramların anlaşılmasını sağlamaktır.

(19) Bu kapsamda çocuğun kullandığı kavramların ve olay ile ilgili açıklamalarının yaşı ve gelişim düzeyi ile uyumlu olup olmadığı konusunda çocuğu dinleyen makamları bilgilendirebilir. Bu özellikle mağdur çocukların dinlenmesinde, ifadenin çocuğa yetişkinlerce öğretilmiş olmasından şüphe duyulan durumlarda önemlidir. Ancak burada amacın çocuğun yalan söyleyip söylemediğini test etmek olmadığı bilinmelidir.

Uzman, çocuğun dinlenmesi sırasında yanında oturmalıdır. Çocuğun yapılacak işlemin kendisini örseleme amacını taşımadığı, onun zorlanacağı hallerde kendisine yardımcı olunacağı hakkında kendini güvende hissetmesini sağlamak gerekir.

(20) İfade alındıktan sonra Cumhuriyet savcısının odasından veya duruşma salonundan çıkarılır. Bu sırada da uzman, çocuğun yanında olmalı ve ayrılmadan önce bir kapanış görüşmesi yapmalıdır.

Bu görüşme, yapılan işlem, sonucu ve etkileri ile çocuğun ve ebeveyninin ihtiyacı olan hizmetlere yönlendirilmesini içerir. Örneğin, mağdur çocuğun avukatı gelmemiş ise, Baronun telefonları verilerek burayı aramaları ve avukat ile irtibata geçmeleri önerilebilir.

(21) Bazen çocuğun ifadesinin alınması sırasında veya duruşma salonundan çıkışta çocuğun karşı taraf veya yakınlarından yönelen bir tehlike ile karşı karşıya olduğu anlaşılabilir. Bu durum hakkında ifadeyi alan makam bilgilendirilerek, adliyeden güvenli çıkışları için tedbir alınması sağlanmalıdır. Özellikle istismar davalarında bu tür riskler söz konusu olabilmektedir.

Tablo 4.6

Bunlar Asla Yapılmamalıdır!

1. Çocuk dinlendikten sonra uzman hemen gitmemeli, çocuk ve ailesi ile kapanış görüşmesini yaptıktan sonra ayrılmalıdır.
2. Kural olarak uzmanın bu görevlendirme ile görevi bu aşamada son bulmuştur. Çocuk ve ailesi ile danışmanlık vb. başka ilişkilere girmemelidir.
3. Çocuk bilgilendirilirken veya dinlenmesi sırasında çocuğun ifadesinin yönlendirilmesinden özenle kaçınılmalıdır.
4. Davanın karşı tarafı ile daha önce çalıştıysa veya bir tanışıklığı var ise, görevi kabul etmemelidir.

İlgili Mevzuat

- AİHS 8
- ÇHS 3,9,12
- Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Lahey Sözleşmesi
- Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- 192 no.lu Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi.
- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Aileye İlişkin Uyuşmazlıklarda Acil Önlemler Hakkında Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Yönelik Olarak Aldığı Tavsiye Kararı
- TMK 323, 324, 325, 326, 347, 348,426
- TMK Tüzük 12,13,15
- 6284 Sayılı Kanun
- İİK 24, 25, 25/a, 25/b, 341
- Çocuk Koruma Kanunu
- Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Tedbirlerin Uygulanmasına Dair Yönetmelik
- Türk Ceza Kanunu
- Ceza Muhakemesi Kanunu
- Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik 7,8, 9
- Hukuk Muhakemeleri Kanunu

Bu proje, Avrupa Birliđi ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

TAA Yayın No: 46

Ahlatlıbel Kampüsü İncek Bulvarı
06095 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 489 81 80 • Fax: 0 312 489 81 01
taa@taa.gov.tr • www.taa.gov.tr

Bu projenin sözleşme makamı
Merkezi Finans ve İhale Birimi'dir.

Bu proje, UNICEF'in teknik desteği ile yürütölmektedir.

Bu yayın Avrupa Birliđi'nin desteğiyle üretilmiştir. Yayın içeriği tamamen yazarlarının sorumluluğunda olup hiçbir şekilde Avrupa Birliđi'nin görüşleri olarak gösterilemez.